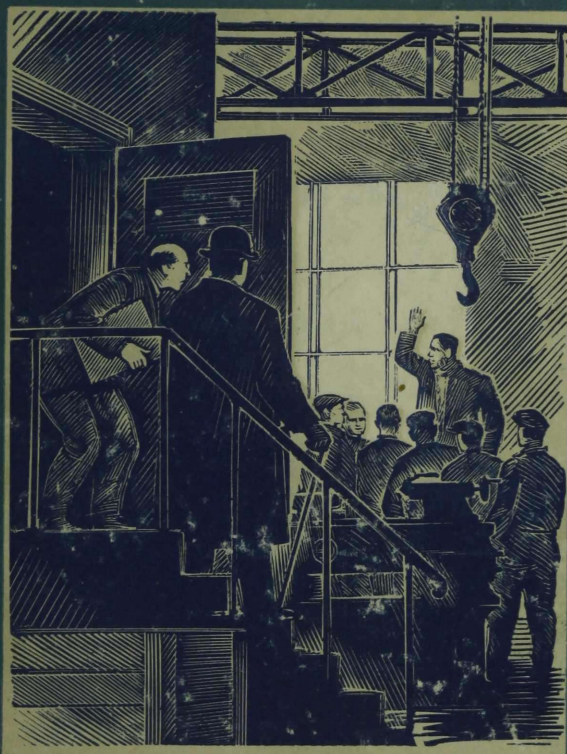

Aug. Jakobson

ÖÖ JA PÄEVA
PIIRIL

III-903

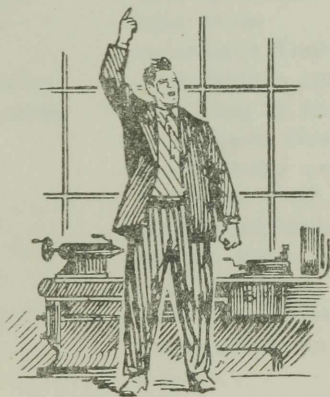
ÖÖ JA PÄEVA PIIRIL

Aug. Jakobson

ÕÕ JA PÄEVA PIIRIL

Dramaatiline jutustus

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

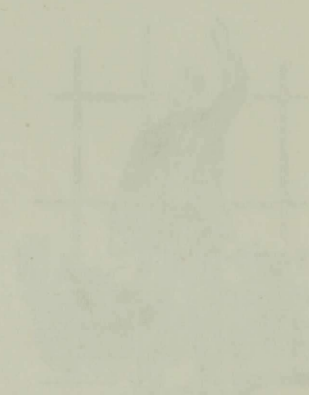
TALLINN 1950

7u

Kaane ja tiitli kujundanud *Aleksander Koemets*.

Kaane vinjett puugravüüris *Richard Kaljo*.

ÕOJA PÄEVA
LEHT
Drahtimäe Kirjastus

TARTU ÜLIKOLI

RAAMATUKOGU

1922

1922

TEGELASED:

- ANNA OLSEN — endine õpetaja, lesk.
- HERMANN — tema poeg, võimlemisõpetaja.
- INGRID — tema tütar, kirjandusloo õpetaja.
- HENRIK — tema õpoeg, tööline Trolli mootoritehases, kommunist.
- OSKAR ANDERS — tööline Trolli mootoritehases, kommunist.
- ASMUS — insener Trolli mootoritehases, rahukaitsekomitee liige progressiivse intelligentsi poolt.
- MATTIAS HAAKE — vana tööinvaliid, aednik.
- KATRIIN — tema naine.
- ASTA — majateenija Trolli juures.
- KURT TROLL vanem — mootoritehase omanik, lesk.
- KURT TROLL noorem — tema poeg ja kaasosanik, fašist.
- MARTENS — laevatehaste omanik.
- HANSEN — kalevivabriku omanik.
- AUNE — peainsener Trolli mootoritehases.
- HAAKE — pearaamatupidaja Trolli mootoritehases, fašist.
- PROUA HAAKE — tema naine.
- MARTIN HAGART — tööline-oportunist, parlamendisaadik, varem lukussepp Trolli mootoritehases.
- LUND — tööline-oportunist, monteeriija Trolli mootoritehases.
- LORENS — tööline-oportunist, lukussepp Trolli mootoritehases.
- SÖRENSON — baptistide jutlustaja.
- KRISTJANSON — keskkooliõpilane.
- ALMA — Kristjansoni õde.

GERTRUD
TOOLISI
KAKS PURJUS MEREMEEST

— perenaine Trolli majas.

Tegevuskoht — üks maršaliseeritud väkeriik.
Aeg — tänapäev.

ESIMENE PILT

Olsenite elutuba — kehvalt sisustatud ruum. Otseseinas asuv klaasuks viib lahtisele rõdule; selle kaudu paistavad kauguses sinavad mäed ja nende taustal osa Trolli mootoritehase hoonetest; paremal — üks eeskotta ja kõrvalruumidesse; pahemal kaks akent tänavale. Paremas esinurgas sirmiga eraldatud kušett, kus magab Henrik; eeskojast viib trepp üles ärklitubadesse; seal elavad Oskar Anders ja Hermann. Augustiõhtu hakkab saabuma; varjud põrandal on pikad ja tumedad; vedurlaevade lühikesed ja rõõmsad huiked, mis harva segavad vaikust, lasevad aimata sadama lähedust.

MATTIAS HAAKE (valgete juustega, puujalaga taat — istub keset tuba asuva laua juures ja loeb ajalehte; pikkamisi): Tjah, nõndaks see on, maailma asjad lähevad nüüd küll päris kibedaks. Lausa uluvad juba sõjahoost, need ameerika dollariorjad oma siinpoolsete sõpradega... (Seab prille.)

KATRIIN (tüse eideke, Mattias Haake naine; istub teisel pool lauda ja kujub sukka; pahaselt): Hullud! Et keegi neile kord ometi päitsed pähe paneks!

MATTIAS: Ju seda oleks muidugi kibedasti tarvis teha... (Jätkab lugemist, ärritub aga siis äkki, nihutab end vihasel ilmel.) Mmh... ja röövlitel ikka

röövlite kombed! Kägistavad hulgakesi seda õnnetatut Koread, aga kisa käib aina Nõukogude Liidu pihta. Keda see Nõukogude Liit on seni puudutanud?! Nõukogude Liit oli see, kes meid kõiki omal ajal surmasuust päästis ja Nõukogude Liit on praegu esimene nende maade killas, kes ütlevad sõdadele ja tapmistele oma kõvasõnalise „ei“! (*Pöördub, vaatab üle ninaotsale tõmmatud prillide Asta ja Ingridi poole.*) See Oskar Anders, — ta pole siis teile kah oma sealsest reisist juttu ajanud?

INGRID (*pikka kasvu, valgetverd noor naine; seisab lahtisel rõdu-uksel, toetudes õlaga vastu piita; vaatab aeda, vaikib*).

ASTA (*väike tõmmu tüdruk heledas kleidis, rätt pea ümber; istub diivanil; kõneleb kuidagi sädistades, sõbralikult*): Noh, küllap ta on kindlasti üht-teist rääkinud... Aga mina pole kah kahjuks õigel ajal siia juhtunud. Ja kui olengi juhtunud, siis pole tal mahti olnud veel kord seletama hakata. Nüüd nad ju... muudkui kihutavad aina ringi.

KATRIIN: Eks seda ruttamist ja ringikihutamist ole muidugi nii temal kui Henrikul. (*Harutab lõnga.*) No sellest on nad ikka rääkinud, kuidas siin meie linnas nende aatomipommide ärakeelamise allkirjade kogumisega edeneb?

ASTA: Sellest on nad rääkinud. Minevat päris hästi.

KATRIIN: Kõneldakse, et neil päevil tulevat siin töölismaja juures jalgpalliväljakul suur koosolek või... miiting... Kah selles rahu asjas.

ASTA: Tuleb. Ja külalisi on isegi — tead, kust? Just sealt Nõukogude Liidust!

MATTIAS: Tohoh! Ohoh! No see oleks küll uudis — neid mehi kuulata!

ASTA: Ja küllap kuuladki, onu Mattias, küllap kuuladki.

KATRIIN: Oh, mis sa nüüd, tütreke — ei meietaolised vanad inimesed enam neile koosolekutele või miitingutele lähe...

MATTIAS: Mh, soo, mis jutt see's on! (*Ajab enda sõjakalt kikki.*) Lähme nii sellele kui mõnele muulegi koosolekule või miitingule, ema, lähme, lähme!

KATRIIN (*kihistab naiivse südamlikkusega; Astale*): Näed, seal ta mul on, see... vanamees! Kui omal ajal seal Hispaanias peale algas — ei tahtnud ärevuse pärast ei süüa ega juua. Möödunud suure sõja ajal, kui va hitlerlased siin peremeest mängisid, jättis järsku aiatöö kus see ja teine ja vedas turule igasuguseid rohte ja juuri metsast ja mägedelt. Alles hulga hiljem sain teada, et pidas selle äritsemise sildi all ühendust partisanidega. Nüüd juba mitmendat nädalat kiheleb nagu noor poisike: vaata-vaata, et ei kao ühel heal päeval sinna Korea poole, va billidele pihta andma.

MATTIAS: Korea vendadel on ju tõesti kibedad päevad... ja kui mitte muud, siis oma südamega olen ma küll seal. Aga siinseil mail ja teil pean vist tõesti kord päris jõuga kaasa lööma. (*Seab piipu, hakkab mõtlikult suitsetama.*)

ASTA: Õige, onu Mattias! (*Korraga sosinal, lõbusalt.*) Va Trollide pool olid eile jälle koos kõik siinsed vabrikandid ja kaubasaksad. Ameeriklaste tempude üle muidugi hõõrutakse käsi, rängalt said aga pihta küll meie omad töölised, küll prantsuse ja itaalia töölised, küll... üldse kõik, kes sõja vastu hääletavad või välja astuvad. Kõige suuremaid õnnetusi paluti kaela jälle muidugi venelastele.

MATTIAS: Seda võib arvata! Ega's nende Trollide ja

teiste siinsetegi haide hambad ameerika härrade omadest lühemad ole. (*Ingridile.*) See vana silmakirjateener hakkab vist minema?

INGRID (*taganeb kikivarbail uksest eemale, tumedalt*): Jah, nüüd vist ... siiski viimaks. (*Paus, tasakesi.*) Milleks ta ... ometi nõnda! Peaaegu iga päeva tagant on ta siin ...

ASTA: Milleks? Sai su ema lõpuks ju ikkagi oma palvetundi! Nüüd püüab hea seista, et see esimene kord a i n s a k s ei jää.

INGRID: Jah... (*Vaabab uuesti rõdu-uksest välja.*) Jälle... seletab midagi... püüab selgeks teha!

ASTA (*pahaselt*): Olete siin kah puha hädavaresed! Nii Hermann kui sina ise ja Henrik ning Oskar Anderski. Oma lävest kaugemal — aina imesta! Sellest lävest seespool aga ei saa hakkama va Sörensoni, selle baptistide jutlustajagagi! Visake ta välja ja ... kõik!

INGRID (*muigab nukralt*): Sul on kerge rääkida, meil su õpetuse järgi teha ... pišut raskem. Taadi, Hansu ja Antoni surm mõjusid emasse väga sügavalt... Ta ei ole sellest senigi veel toibuda suutnud...

KATRIIN: Ja ei toibu sellest päriselt ... iialgi. — Ema hing unustab alati kõige viimasena. Või ma ise ei mäleta, kuidas see minuga oli, kui laevaselts, see neetu, võttis mult noore Mattiase. Kakskümmend aastat on sellest ööst möödas, aga süsi on ikka südames ... (*Paus.*) Temalt võttis see Hitler-mõrtsukas aga korruga kolm hinge... Ja su vend Hermannigi oli ju sel ajal teadmata kus — polnud tast sõja lõpuni kuulda ei kippu ega kõppu.

MATTIAS: Jah. Ja eks need Sörensonid ju niisuguseid valutavaid haavu aina otsivadki... need porikärbsed... kuhu oma mune poetada!

ASTA (*ägeneb*): Ma ju mõistan... saan aru! Aga mõni teine talitaks selle taevakutsariga siiski hoopis teisiti kui teie siin! (*Tõuseb, näib äkki midagi meenuvat; pikkamisi.*) Mind on aga viimaste päevade jooksul huvitama hakanud... tead mis asi...?

INGRID: Jah? Mis asi?

ASTA: See, kuidas küll elavad praegu need Nõukogude Liidu allveelaeva-meremehed, kelle põgene-
ma-aitamise pärast su vennad ja isa... ja need teised... sel korral oma elu kaotasid.

INGRID (*kehitab õlgu*): Ei... tea. Kas nad üldsegi pääsesid...

ASTA (*veendunult*): Pääsesid! Kindlasti pääsesid!

KATRIIN: Jah, see ei unune küll vist eluilmaski! Kuidas terve linn... lausa kihas ja kääris neist mustadest ja pruunidest jahikoertest! Ja kui siis mõni aeg hiljem riputati välja teated: need ja need ja need... on surma mõistetud ja hukatud... (*Paus.*) Annaks ikka jumal, et niisugused ajad enam tagasi ei tuleks! (*Jätkab tööd.*)

MATTIAS (*heidab käega*): Noh, jumal siin küll midagi ei anna, abi peab tulema... meie endi jõust ja rammust. (*Hoopis teise tooniga.*) Ehh, elu! Igal pool, kuhu lähed, muud varsti enam ei näegi kui neid jänkide ruutpükse! Uks ekskursioon teise järel! Mis nad siin nuusivad ja nuhivad? (*Jutustab.*) Täna vajus maailmatu kamp turule. Nihuke pikk mehevolask tuli mu lillekäru juurde, nälginud näoga naine kõrval. Pistis oma käpa mu kõige ilusamate rooside sekka ja ise ikka hou-hou-hou ja hou-hou-hou! Tõmbasin talle kääripäradega vastu näppe, — jäta rahu, ära tuhni! Turtsatas, sülgas oma närimiskummi vihaga vastu käruratast, aga... läks siiski minema. N-nagu lehetäid! R-ronivad ja r-ronivad!

ASTA (*hoogsalt*): Onu Mattias, — sa oled tore! (*Paus.*)

Ja igal pool on praegu palju toredaid ja julgeid inimesi. Nagu meiegi pealinna sadamatöölised: pak-kige oma püssid ja kuulipildujad ilusasti tagasi laevapunkritesse, ja — head teed!

MATTIAS: Just, just, seda nad tegid hästi, need tublid poisid!

INGRID (*vaatab jälle pilku pööramata läbi rõdu-ukse aeda; äkki tasakesi*): Nüüd vist lõpetas... jutlustamise! (*Eemaldub kärmosti oma valvepostilt, istub Asta kõrvale diivanile.*)

SORENSEN (*paljapäine, punaste kaelavoltidega ja vagurust teesklevate silmadega mehemürakas; liigub peaaegu kikiarvabail, käimise juures kergelt ettepoole õõtsudes ja vahetpidamata käsi hõõrudes; teeb igale taasviibijale vaga kummarduse*): Ahah... külalised! No vaata ikka, kui ke-na, et leidub praeguselgi kurjal ajal häid ja sõbralikke inimesi. Tere õhtust, emand Haake, tere õhtust, isand Haake.

EMA OLSEN (*pikk, kõhn, mureliku ilmega naine; läheb vaikides läbi toa, paistab kogu aeg raskeid mõtteid mõlgutavat; ära paremale*).

MATTIAS: Jajah, tervist ka teile endale, jutlustaja-härra.

SORENSEN: Loete uudiseid, isand Haake?

MATTIAS: Loen, jutlustaja-härra.

SORENSEN (*istub lauast eemal seisvale toolile, nagu tahtes end selle asukoha-valikuga teistest eraldada, esile tõsta; asetab käed kõrvuti põlvedele, ohkab sügavalt*): Jaa-jaa, rasked ajad... jaa! Ei ole meie armas jumal veel iialgi varem ilmale ja inimestele niisugust katsumist saatnud...

MATTIAS: Kuidas ei ole? On! Nende praeguste ahne-

päitside esiisad näitasid endid ju... päris põhjalikult.

SORENSEN: K-es?

MATTIAS: Kes? Selge — kes. (*Torgib piipu.*) Va Hitleri omad!

SORENSEN (*teeskleb, nagu ei kuuleks vanakese sõnu; heietab — ikka ohtes*): Ja-ahhh... Kõik oli korras, kõik oli hästi... Lapsed austasid vanemaid, alamad pidasid lugu oma leivaisadest. Anti kuningale, mis kuninga osa, ja jumalale, mis jumala osa... Nüüd aga — kus... see... puha... on... küsin ma, isand Haake... jaa! Kus... see... puha... on?

MATTIAS: Teie muidugi küsite seda... Mina aga arvan, et küsida on meil... hoopiski tähtsamaid asju.

SORENSEN (*jätkab*): Jaa, kus... see... on? Segatakse end meie elusse! Püütakse meile peale suruda omaeneste viise ja kombeid... jaa! Mis õigusega... küsin ma... jaa!

MATTIAS: Vaat-vaat-vaat, see on juba teine jutt ja seda küsin mina kah! (*Provotseerides.*) Tulime eidega ennist turult... oma tühja lillekäru lükates... Kui järsku nagu m-mürises üle pea! Vaatan: jälle ameerika röövel! Ja meie oma valitsejad lubavad! Lubavad, jah, näete, härra Sörenson! Lubavad, et võõrad sõjaväelased siin ringi nuhivad! Lubavad!

SORENSEN (*ajab käed nagu käpad püsti, teeb tõrjuvaid liigutusi*): Ei, ei, ei, ei, nüüd sa said minust täi-es-ti valesti aru! See... on teine asi! Mina räägin punastest! Sest meie vaenlased... (*tõstab sõrme*) ja issanda jumala vaenlased... on punased, punased! (*Kiirustades, et talle ei saadaks vastu vaielda.*)

Kõik kõigub! Kõik alused taaruvad ja vaaruvad! Kiri-
kuid ja palvekodasid tahetakse kinni panna, hobuse-
tallideks ja patupaikadeks muuta! Võtame näituseks
kas või niisuguse nähtuse, et... kogutakse allkirju
valitsuste töö ja tegevuse vastu. Ja sihukestes küsi-
mustes, et mihukeste pommidega tohib sõdida ja mi-
hukeste pommidega ei tohi mitte sõdida... Nagu
nii sõjad kui sõjariistad... ja sõjapidamise kom-
bed... ja aatomipomm... ei oleks samuti jumala
tahtmisest... jumala tahtmisest! Ja siis — rahu-
tused ja vastuhakkamised Itaalias! Ja Prantsusmaal!
Ja mis teevad Belgia kodanikud oma seadusliku
kuninga vastu... kuninga vastu! Ja nüüd on siis
see hirmus baatsilus meilegi sisse pugunud! Juba
loomisest saadik on maailmas maksma pandud oma
kord ja seadus, mille järgi kõik areneb ja edeneb...
jaa... ja mille järgi ei tohi haiget teha ka kõige
viletsamale ussikesele... jaa!

KATRIIN (*halvustavalt*): Ajate kah sõnu hunnikusse,
jutlustaja-isand... nagu viglaga visates! Või kord
ja seadus! Oli mul, näe, poeg — noor, tugev. Härrad
tahtsid oma vanast laevaloksust lahti saada, kind-
lustasid selle ära, saatsid tormiga merele... Kasu
lõikasid sellest sigadusest nii nemad kui va Hansen,
kellele last kuulus. Meeskonnast uppus aga... seitse
hinge. Vaat teile kord ja vaat teile seadus! Ptüi!

SORENSEN (*vehib jälle kätega*): Ei, ei, ei, ei, see pole
ju hoopiski mitte see, millest mina kõnelen, emand
Haake!

KATRIIN (*ägeneb järsku*): Mis see siis on? Noh, mis
see siis on, kui mitte see, millest teie kõnelete?
(*Jätkab.*) Või jälle lugu vana Mattiase endaga.
Kaine ja karske mees, pole ta vist veel kordagi
ennast päris purju võtnud. Martensi-raisk ei raatsi-

nud oma laevatehasesse korralikke masinaid muret-
seda ja... juhtuski õnnetus. Selle asemel aga, et
ivakegi seda paha parandada, lasti laim laiali, et
Haake ise on süüdi — jõi enda täis ja oli hooletu.
Häbigi... polnud neil olemas, ahnepäitsidel!

SORENSEN: Ei, ei, ei, ei, jälle te lähete viltu, kallis
proua!

KATRIIN: Või viltu? Kuidas ma viltu lähen? (*Osutab
Astale.*) Ja temagi siin, olge head! Vaevaga lõpetas
laps kooli, aga kas talle leiba võimaldatakse? Güm-
naasiumiharidusega inimene peab olema ümmar-
dajaks sellele vanale liiderlikule Trollile! Kord! Sea-
dus!

SORENSEN: Ohh... ikka ei saa te minust aru,
aedniku-emand! See kõik, millest teie räägite, on
sündinud suure jumala enda tahtmist mööda, ja
tema sõrme eest ep ole mitte peasmist. Aga vaat
see halb rahutus ja vastuhakkamise vaim, mis on
maailma inimestele ja rahvastele praegu sisse aetud,
mina mõtlen seda! Jaa!

MATTIAS: Ega ei taheta end ju küll enam äride ja
kompaniide kasude pärast miljonite viisi tappa
lasta... Selles on jutlustaja-isandal muidugi täitsa
õigus.

SORENSEN (*ruttab vestlust katkestama; tõmbab vesti-
taskust paksu hõbeuuri*): Ai-ai, juba nii kaugel!
(*Tõuseb hoogsalt.*) Kahju, ei ole enam aega arutada.
Meil on homme suur palvetund — üks vend sõitis
siia otse Ameerikast. Kui saate mahti, tulge kah
kuulama, — tema pajatab praeguse aja sündmustest
hoopis põhjalikumalt kui minutaoline lihtne mees...
jah! Head nägemist, head nägemist. (*Pöörduv, et
lahkuda.*)

INGRID (*ootamatult*): Vabandage, härra Sörensen.

- SORENSEN (*peatub; magusalt*): Mis on, kallis tütar?
- INGRID: Kas ma võiksin teilt midagi... paluda?
- SORENSEN: Oh... ole nii hea, lapsuke, ole nii hea.
- INGRID: Mul on piinlik, aga ma sooviksin nii väga... ja kõik meie majas sooviksid seda... et te jätaksite oma siinkäimise.
- SORENSEN (*on tükike aega üllatusest keeletu; viimaks kähinal*): Mi-mis?! Mis-s-s?!
- INGRID: Jah, ma paluksin teid, et te jätaksite oma siinkäimise ja meie ema meelitamise... oma usuhullustajate kilda! (*Erutudes.*) Milleks te sorite ta haavade kallal! Laske ta unustab selle õnnetuse!
- SORENSEN (*suudab jälle kõnelda; ebaloogiliselt*): Ah... ah... nõnda! Ah siis sina oled kah selle hukkaläinud punase Andersi lõa otsa sattunud! Ise veel koo-li-õ-pe-ta-ja! (*Tõmbab kaabu pähe.*) Hea küll! Hea... küll! (*Lahkub vihase! sammul.*)
- ASTA (*hüppab püsti*): Vaat see oli sinust tubli, Ingrid!
- EMA OLSEN (*ilmub lävele; vaikselt*): Kuulsin kõik, tütar. Sa ei oleks tohtinud seda teha!
- KATRIIN: Ei, Anna, ta tegi täiesti õieti!
- INGRID (*astub ema juurde*): Memm, kallis, ära pahanda, aga... ma ei suutnud enam rahulikult pealt vaadata, kuidas ta su ümber oma võrke tõmbab!
- EMA OLSEN (*endise tooniga*): Ta ei tõmba mu ümber... mingisuguseid võrke. See, mis ma teen ja kuhu ma oma valudega lähen, on minu enda asi. (*Paus.*) Henrik ja Anders on alles tulemata... ja Hermann?
- INGRID (*piinlikult maha vaadates*): Jah, nad on alles tulemata.
- ASTA (*teeskleb lõbusust, kuigi vahejuhtum on temasegi masendavat mõju avaldanud*): Nemad on tule-

mata, mina aga pean minema hakkama. Kui sul, Inge, aega on, astu ise hiljem minu poolt läbi.

INGRID: Jah, hea küll.

ASTA (*Haakedele*): Kas tädi Katriin ja onu Mattias tulevad kah, või jäävad veel siia?

KATRIIN: Noh, mis meiegi's enam... (*Paneb poolleli-oleva kinda ja lõngakera väikesse korbikesse, hakkab pikkamisi ja vaevaliselt tõusma.*)

ASTA (*lahkub*).

INGRID (*süüdlasel ilmel ära paremale*).

EMA OLSEN (*ikka kuidagi pikkamisi, tasakesi*): Palun, ärge minge veel... sina, Katriin ja isa Haake samuti. Ma vabandan väga, et mul läks... liiga palju aega.

KATRIIN (*tusaselt*): Mis siin pahandada või olla... Tuleb välja, et meie Mattiasega saime siin hakkama lausa inetu tembuga, — tegime su kallile külalisete etteheiteid. (*Ägeneb samas.*) Aga olgu või tõesti nii... ja mõista meid hukka või mis tahes, — seda, et va jutluse-Sörenson on igavene silmakirjateener ja valevagatseja, peaksid sa isegi nägema!

EMA OLSEN (*viivitades*): Kas maksab nii kindlalt ta üle kohut mõista... Eks temagi ole muidugi inimene oma vooruste ja vigadega... (*Paus.*) Lähme nüüd rõdule, ma pakun teile tassi kohvigi... lepituseks. (*Katsub naeratada.*) Ja ärge mu peale... pahameelt kandke!

KATRIIN (*pehmeneb kohe*): Oh, jäta, Anna, mis pahameelt meie nüüd...! (*Mehele.*) Noh, mis sina arvad, taat, sellest kohvitassikesest?

MATTIAS: Mina, kui perenaisel midagi selle vastu ei ole, sirviksin veel neid ajalehti siin... ja ootaksin veel ivake poisse.

KATRIIN: Sirvi, sirvi, ja oota, — mis perenaiselgi selle vastu saab olla...

- EMA OLSEN ja KATRIIN (*lahkuvad rōdu-ukse kaudu*).
- INGRID (*tuleb paremalt — valmis väljaminekuks*):
 Onu Mattias on nüüd päris üksi jäetud... (*Tasakesi*.)
 Kas see oli... kõrvalt vaadates... vist küll inetu?
- MATTIAS: See, et sa oma ema kaitseks välja astusid?
 Polnud seal inetut midagi, tütar, asjata vaevad oma meelt ja mõtet!
- INGRID: Jah... Aga mul on nii piinlik, et ta pidi mind... nõndaviisi... sõitlema.
- MATTIAS (*kindlalt*): Ära võta seda südamesse. Me kõik eksime... omal kombel. Ja täna ei eksinud mitte sina, vaid su ema.
- INSENER ASMUS, HERMANN (*tulevad pahemalt*).
- HERMANN (*keskmist kasvu, tõmmu, tugeva kehaehitusega, umbes 30-aastane mees, tumedas spordidressis, kääritud varrukatega; räägib kuidagi aeglaselt, sõnu venitades, ebamäärane, veidi üleolev muie suu ümber*): Aa, tervist, isand Haake. (*Ingridile*.) Õeke, nagu näha, valmistub jalutama-minekuks? Käisin oma linnas olevate võimlemisrühma poistega mägedes — ilm on tõesti tore. (*Insener Asmusele*.) Näete, kui hästi see välja tuli — isand Haake aitab teil, kuniks ma ennast pesen, igavat ootamisaega vähendada. (*Jälle Ingridile*.) Insener Asmusel on asja meie vahvate võitlejate poole, aga need olevat alles tulemata... nagu ta ise teab kinnitada. (*Uuesti kaaslasele*.) Istuge palun, kallid külalised, ja tundke ennast täitsa nagu kodus.
- INGRID: Jah, istuge, härra Asmus, arvatavasti tulevad nad varsti.
- INSENER ASMUS (*naeratades*): Ärge muretsege, preili Ingrid. Kavatsesin õigupoolest teie tädipoega ja lukussepp Andersit väljas pingil oodata, aga härra Olsen ei tahtnud sellest kuuldagi.

INGRID: Muidugi, milleks te siis... väljas! (*Vaatab kella.*) Ka mina ei saa kahjuks teie aega lühendada — peame tuleva õppeaasta suhtes täna esimese õppenõukogu koosoleku. (*Noogutab, lahkub kärmel sammul.*)

HERMANN (*ootab, kuni uks õe järel sulgub; naerata-des*): Muide, isand Haake, tulin praegu mööda teie lilleaiast... Kas te teate ka ise, kuidas see teil õhtuti lõhnab, ah?

MATTIAS (*vaatab kõnelejat üle prillide*): Minu lilleaed? (*Kehitab õlgu.*) Mis ime selles siis ikka... Mihuke lilleaed's õhtuti ei lõhna?

HERMANN: Jaa, teil on õigus, õhtuti lõhnavad... kõik aiad. Ja siiski, isand Haake, ainult üht aeda oma elus olen ma seni näinud, mida oma lõhnade harmoonia poolest võiks võrrelda teie omaga...

MATTIAS: Sohoh? (*Paus.*) Kus te seda teist sihukest haruldust siis nägite?

HERMANN: Kus... jah... Kuskil — lõuna pool. Sõja ajal. Selle ülikoolilinnakese läheduses, kus ma õppisin ja hiljem spordiinstruktorina... töötasin. (*Paus.*) Olgu muuseas öeldud, et sealne lillelõhn oli pärit väga... väga... ebaharilikult pinnalt. (*Teeb nüüd eriti pika pausi; jätkab siis endise tooniga.*) Selle ülikoolilinnakese läheduses asus nimelt hitlerlaste nõndanimetatud töö- ja kasvatuslaager. Kõneldi, et sinna olevat koondatud — võiks ütelda — eriti valitud vaimne eliit: teadlased, kunstnikud, heliloojad, kirjanikud, üldse intelligents. Ja mitte üksi kohalikud, vaid... üle kogu Euroopa! Surevus, nagu säärastes saksa laagrites ikka, öeldi olevat suur. Ja valvemeeskond, nähtavasti ohvitseride abikaasade eestvõttel, kasvatas seal tohutul hulgal lilli. Kõneldi, et need metslased väetavat peenraid... tuhaga. (*Lõpe-*

tab järsult.) Noh... ühe sõnaga... kunagi õhtul oli mul vaja nimetatud laagrist mööda sõita. Ja seal ma siis tundsingi seda erilist, ainulaadset lillelõhna... esimest korda.

MATTIAS: Kuidas, kuidas, ma ei saa aru, noorhärna. INSENER ASMUS (*Kuulab tähelepanelikult, ei sega end kõnelusse*).

HERMANN (*laotab käsi, kahetseb nähtavasti, et ta seda vestlust üldse alustas*): Mis seal aru saada? M-mõistagi. Nojah... Ja see jube koht tuli mulle teie aiast möödudes meelde ja... kõik. (*Tahab lahkuda*.)

INSENER ASMUS: Tähendab, et selle laagri valvemeeskond väetas oma lillepeenraid... krematoriumi ülejääkidega?

HERMANN: Jah, midagi niisugust suust suhu sosisitati. (*Paus*.) Turul oli nende tõe sti haruldane kaup igatahes boikoti all. (*Ära*.)

MATTIAS (*tükikese aja pärast*): Mmh...!

ASMUS: Tjah, väga tõenäoline lugu, väga tõenäoline lugu. Ja arvate, et see on kaugel, tagasipöörmatu minevik? Oh ei — maailmal tarvitseb ainult hooletuks muutuda ja kõik see korduks jälle. (*Paus*.) Muide — saksa fašistid kaldusid sääraseid ettevõtteid mõningal juhul siiski häbenema ja varjama, ameerika omad aga asutaksid sellel pinnal avaliku trusti või kontserni. (*Paus*.) Arvatavasti mäletate veel sõnumit sellest, kuidas nad ostsid sealsamas lõunas oma kaasmaalastelt-komandantidelt üles mitu ühis- hauda... surnuluude kasutamiseks tööstuslikuks otstarbeks. (*Tõuseb, käib edasi-tagasi — tugev, tõsine, pisut ettepoole vimmas; peatub äkki Mattiase ees*.) Muuseas, isa Haake, ärge pahandage, kui ma teilt midagi küsin... (*Võtab laualt ajalehe*.)

MATTIAS (*aimab nähtavasti inšeneri huvisuunda; pik-kamisi*): Mis seal ikka pahandada. Küsige.

ASMUS: See Karl Haake, „Troll ja Poja“ pearaamatu-pidaja, see minu praegune ametivend, kes on hakanud viimasel ajal suureks aatomipommi-poliitika propageerijaks peaaegu kõigis meie nn. „ausate kodanike“ häälekandjates — kas ta on teie sugulane?

MATTIAS: On.

ASMUS: Vennapoeg? Või veidi kaugemalt?

MATTIAS (*tumedalt*): Ei vennapoeg ega ka kaugemalt. Poeg.

ASMUS (*pole midagi niisugust oodanud*): Poeg?

MATTIAS: Jah, Karl Haake, see lürjus, on mu vanem poeg. (*Vaikus; laotab abitult käsi.*) Nõnda ta vahel veab — elu. Koolitasin teda vabrikutöölisena, koolitasin teda... kui omasin juba ainult üht jalga... oma lille- ja puuviljakäruga. Kellele? Isandatele truuks hoovikoeraks. (*Vaatab tükike aega tummalt oma laual lebavaid kämbলাid.*) Öösiti ei tule uni — aina mõtlen, aina arutan. Päeval lähen mööda tänavaid — häbi sööb silmi. Mürgiussi olen maailma soetanud! Kiskjale olen oma töövaevaga kihvad suhu kasvatanud! Ehh! (*Lööb abitult käega.*)

ASMUS (*käib paar tiiru üle toa*): Nojah, nii see arengu vastuoksus on, — mõnigi, kes peaks praeguses otsustavas võitluses siinpool barrikaade asuma, on läinud... teisele poole barrikaade. Ja see meie olukorra raskeks teebki. (*Naeratades.*) Nii et — kui aeg täis saab, seisate ehk veel vastamisigi, teie ja see Karl Haake!

MATTIAS: Seisame! Ja uskuge mind või ärge uskuge — aga omaenda karguga põrutaksin selle sulgi pikali... ja seoksin ta kinni nagu kunagi kar-

detava kurjategija! (*Paus; pikkamisi.*) Noh, jumal tänatud, mul on peale selle lontruse veel kolm last — kõik ausad inimesed. Ja aus inimene oli ka see poiss, kes omal ajal merele jäi.

OSKAR ANDERS, HENRIK (*ilmuvad samal hetkel pahemalt*).

HENRIK (*valgetverd, liikuv, energiline, umbes 25-aastane pikka kasvu mees tumesinistes töötunkides, ilma mütsita; hoogsalt, kärarikkalt*): Tervist! (*Asmu-sele.*) Näete, kulus rohkem aega kui arvasime. (*Isa Haakele.*) Vaat kui tore, onu Mattiaski on meid üle hulga aja vaatama tulnud! Ja küllap vist jälle selleks, et sinult, Oskar Anders, uudiseid kuulda. (*Naerdes.*) Noh, kõnelge! Ma haaran ülalt üht-teist kaasa ja tulen kah kohe. (*Ära ärklikorrale.*)

OSKAR ANDERS (*tõmmu, umbes 30-aastane mees, suurt kasvu, laiaõlgne; istub samuti laua äärde*): On ehk tõesti nõnda, et... tulid minult midagi küsima ja minu hiljutisest reisist kuulma?

MATTIAS (*veidi tusaselt — kõnelus pojast erutab teda ikka veel*): Selleks, jah... (*Osutab ajalehti.*) Näe, kisatakse siin aina, et venelased olevat kõige suuremad tülinorijad, kes ei taha teiste rahvastega rahu elada. Mina seda ju ei usu, aga... kui kord juba jutuks on tulnud — kuidas sulle's oma silmaga vaadates paistis?

OSKAR ANDERS: Lõvi! Venelasi, nagu me juba näeme, sõjaga ei kohuta. Et nad aga ise seda ihaldaksid, see on kah täitsa vale. Venelased tahavad töötada; selleks aga on tarvis — rahu!

MATTIAS: Ahah, seda tuleb küll arvata. (*Paus.*) Ja nii ongi, nagu te siin kõnelete: kõik seal on meietaoliste, töömeeste käes — tehased, kaevandused, maa... puha?

OSKAR ANDERS: Jah, nii ongi. Puha.

MATTIAS: Ei enam vabrikuhärrasid, ei enam suur-
maaomanikke? Ise teed, ise oled peremees... ise
sööd?

OSKAR ANDERS: Õige! Ja teed paremini, sööd ka
paremini.

MATTIAS: Ja häda pole midagi? Elu läheb?

OSKAR ANDERS: Läheb! Ja kuidas veel. (*Jutustab.*)
Elu läheb nii linnas kui külas. Juba enam kui kolm-
kümme aastat. Võib ütelda, et meil siin, kuigi
meid peetakse põllumajanduslikus mõttes arenenud
maaks, ei ole paljudes kohtades isegi nii palju
kahehobuseatru kui seal traktoreid, nii palju ha-
rilikke rehepeksugarnituure ja niidumasinaid kui
seal kombaine. Ja küla ise — see on hoopis
midagi muud, kui meie oleme harjunud nägema ja
mõistma.

MATTIAS: Mhmmh... mis seal's nii... noh... ise-
äralikku on, seal nende külas?

OSKAR ANDERS (*loetleb*): Iseäralikku on nende külas
näiteks seda, et seal on juba väga ja väga paljudes
kohtades — elekter. Et seal on määratu suured nii-
sutussüsteemid. Siis haiglatevõrk, mis tiheneb pide-
valt iga aastaga. Et seal on kinod, klubid, raamatu-
kogud, raadiosõlmed — ühe sõnaga — kõik see,
mida meie siin oleme harjunud pidama linnade ees-
õiguseks. (*Osutab omakorda ajalehte.*) Hiiglajõu-
jaamade ehitamisest maa teenindamiseks ja tööstus-
likuks otstarbeks — lugesid?

MATTIAS: Lu-ge-sin! Härrad ju mõnitavad, aga...
uhked plaanid, uhked plaanid! Tähendab, et — ela-
takse seal nõnda, nagu inimene p e a k s elama!

OSKAR ANDERS: Õige — seal elatakse nõnda, nagu
inimene p e a k s elama!

MATTIAS: Suur osa Nõukogude Liidu aladest kannatas sõja ajal... hirmsaid kannatusi. Kas ka neis kohtades hakkab juba oras tärkama?

OSKAR ANDERS: Mitte et seal hakkab oras tärkama — seal haljendab juba ammugi rinnuni ulatuv vili. Leningradist oled ju kuulnud... ja tema saatuses?

MATTIAS: Olen. Kuidas siis — olen!

OSKAR ANDERS: Saksa fašistid lõhkusid teda teatavasti kolm aastat. Ma nägin seal palju, palju toredaid, alles hiljuti tellinguist vabanenud ja veel tellinguist olevaid maju ja hooneid ja ainult kaht tänavat, kus seisis veel varemeid.

MATTIAS: Vaata aga, vaata... Tjahah, vaata aga, vaata! (*Süütab piibu.*) Ega sa sinna kõige kuulsamasse kohta ei puutunud, sinna, mille pärast va Goebbels kolm päeva pead vastu põrandat peksis ja valju nutujoru laskis ja kus kah nüüd suured ehitamised välja kuulutati?

OSKAR ANDERS: Stalingradi? Puutusin sinnagi, onu Mattias. Ja nägin isegi seda töökoda, kust töölised parandusel olevate tankidega rindest läbimurdnud saksa fašistidele vastu sõitsid ja need tagasi löid.

MATTIAS: Jahah, jahah... Nii et sealgi on suudetud juba enne seda vägevat elektrivabrikut ivake korda seada?

OSKAR ANDERS: Mitte ivake, vaid seal on suuremalt osalt... kõik korras.

HENRIK (*jõuab tagasi tuppa*): Nii, valmis — võime minna. (*Mattiasele.*) Noh, kas said kah ühe kui teise asja üle järele pärida?

MATTIAS (*siiralt*): Mis ma sain... selle mõne minutiga!

HENRIK: Pole viga, vennas, korraldame töölismajas

kord niisuguse ettekandeõhtu, et... Tuleb vist ruttata mehed!

ASMUS (*tõuseb*): Tuleb, mis siin enam.

OSKAR ANDERS: Jah, õige, isa Haake, ettekandeõhtu korraldame siin kord... põhjaliku. (*Nagu vabandades.*) Praegu aga näed ju isegi, kuhu see ajanatuke kulub.

MATTIAS: Näen, pojukesed, näen — ega ma ju pime ole. Ja küllap ka mõistan, mis on esimese järgu tähtsusega, mis peab veidi ootama... (*Tõuseb samuti.*) Eks rõõmu ole minutaolise südamel neistki väikestest pudemetest, mis ma siin kuulsin — asja mõtlemiseks ja järelekaalumiseks. Nüüd lähen, küsin kah naistelt tassi kuuma kohvi... (*Suundub rõdule.*)

ASMUS, OSKAR ANDERS, HENRIK (*lahkuvad*).

INGRID (*siseneb hetk hiljem pahemalt — punetav, erutatud; laseb endast mööda Kristjansoni*): Istuge, palun... Istuge.

KRISTJANSON (*sihvakas, punaste juustega ja tedretähniline poiss; püüab asjata säilitada mingisugust ebaloomulikku, kinnist ning kanget hoiakut*): Täna, preili Olsen. (*Jääb siiski seisma.*)

INGRID: Kristjanson... ma ju ütlesin... istuge, palun!

KRISTJANSON (*istub, asetab käed kõrvuti põlvedele, reetes sellega veelgi enam oma sisemist ebakindlust*).

INGRID: Ja ütelge — miks te salgate! Miks te salgate!

KRISTJANSON (*nihutab end ebamugavalt, vaikib*).

INGRID (*hetke pärast*): Kas te siis tõesti ei mõista, et teie ülalpidamine on lihtsalt inetu! Kas te siis tõesti seda ei mõista, Kristjanson!

KRISTJANSON (*vaikib*).

INGRID (*tungivalt, veenda püüdes*): Te olete kogu aeg olnud minu paremaid õpilasi... Olete viinud minult raamatuid, nende puhul oma mõtteid avaldanud... minuga vaielnud... Ja ma pole märganud teie juures veel kunagi tahet midagi moonutada, võltsida... Kõnelge, kõnelge, Kristjanson, kust te need kohutavad ülesvõtted saite!

KRISTJANSON (*näib nüüd rohkem tuimana kui jonnakana*): Leidsin, preili Olsen...

INGRID (*istub ka ise; tasakesi*): Leidsite?

KRISTJANSON: Jah, leidsin, preili Olsen.

INGRID (*vaikib; siis — valulise, haavunud häälega*): Ei, Kristjanson, te ei leidnud neid! Te — valetate! Ja see on kõige halvem, mis te praeguses olukorras teha võite! (*Avab ridiküllil, võtab sealt kandilise pakikese, viskab selle lauale.*) Niisuguste asjadega püüdis Hitler oma saksa noorsoos hävitada südame-tunnistust, inimsust, kaastunnet ligimeste vastu. Ja teie, teie... nende koledate piltide levitamisega... ei ole kah midagi muud kui üks neist fašistide kannupoistest, kes sellele uuesti pead tõstvale jõledale, monstrumlikule, hirmsale liikumisele jälle teed sillutavad!

KRISTJANSON (*pühib närviliselt higi, vaikib*).

INGRID: Noh, kas mõtlete järele, Kristjanson, ja ütlete, kelle käest te need jubedused saite?

KRISTJANSON: Leidsin, preili Olsen.

INGRID (*vaatab noorukit tungiva pilguga; pikkamisi, nukralt*): Nii et jääte ikka oma vale juurde kindlaks? Muuseas — kui vana te olete, Kristjanson?

KRISTJANSON: Sain hiljuti... kaheksateistkümneaastaseks.

INGRID: Kaheksateistkümne-aastaseks? (*Vaikselt.*)
Minu vennad, kui sakslased nad ära viisid, et neid kuskil (*osutab jälle lauale heidetud pakikest*) võib-olla samal kombel üles puua või maha lasta, olid veidi nooremad kui teie praegu. (*Järsku ägenedes.*)
Ma ei taha, — kuulete, ma ei taha, et te sedasama õhku hingate, mida nemad kord hingasid! Minge ära! Minge! (*Surub käed näole.*)

KRISTJANSON (*tõuseb ebakindlalt*).

EMA OLSEN (*ilmub rõdu-uksele*): Vabanda... ma mõtlesin, et sa oled Astaga... (*Läheb lillekimpu käes hoides kummuti juurde, kus asuvad kõrvuti ta tapetud mehe ja poegade pildid, asetab selle kõrgesse klaasvaasi; hellalt, nagu oma hiljutist etteheidet pehmendada püüdes.*) Kas teie õppenõukogu koosolek nii lühike oligi?

INGRID (*ringi vaatamata, kogu jõust rahuneda püüdes*): Õppenõukogu koosolek... jäi täna ära. Kas Anders ja Henrik on kodus?

EMA OLSEN: Ei ole. Vaatasid ainult korraks sisse ja läksid jälle. (*Märkab tütre meeleolu; silmitseb teraselt külalist.*)

KRISTJANSON (*satub ema Olseni uuriva pilgu all üha enam segadusse, ei oska midagi ette võtta*).

EMA OLSEN (*kohendab veel pisut lilli, lahkub tasa-kesi*).

INGRID (*pöördub kohe Kristjansoni poole; peaaegu nuuksudes*): Noh, mis te ootate! Mis te ootate — minge juba kord!

KRISTJANSON (*kähinal*): Jah, ma kohe... lähen. Vabandage... (*Ära.*)

HERMANN (*tuleb vilistades paremalt, käed taskus*): Oo, sa oled juba tagasi jõudnud! (*Naerdes.*) Pagana pihta, mul oli meie tänane „istungjärk“ hoopiski

meelest läinud. Muide — kes see veenuski olemissa kodanik oli, kes siit praegu lahkus?

INGRID (*hajameelselt*): See? Meie Kristjanson.

HERMANN: Kes — meie Kristjanson? Aa, mäletan, mäletan, sinu klassi kõige pikem poiss? Mis tema siis siit otsis?

INGRID: Õieti — mitte midagi. Ma ise kutsusin ta siia. (*Paus; pöördub pikkamisi venna poole.*) Kas sulle, Hermann, ei ole möödunud kevade jooksul meie õpilaste juures midagi silma hakanud?

HERMANN: Möödunud kevade jooksul? Ei, mitte midagi.

INGRID: Ja peale selle tegeled sa osaga nendest ju ka praegu... Ka nende sinu võimlemisrühmlaste juures pole sulle midagi silma hakanud?

HERMANN: Ei ole. Ka nende juures mitte. (*Ootab, et õde lähemalt seletaks; viimaks uurides.*) Aga mis on siis sinu nende juures... noh... silma hakanud?

EMA OLSEN (*on külalised ära saatnud, tuleb jälle tagasi tuppa; kuulab tahtmata*).

INGRID: Minul on nende juures silma hakanud see, et... (*Võtab laualt äsja sinna jäänud pakikese, ulatab selle Hermannile.*) Siin, ole hea. Juba kolmas komplekt — kaks kevadel, see täna. Esimese leidis kooliteenija duširuumi aknalt, teine sattus härra Schmidt'i kätte laulutunnis... väikese Helmut Hagarti kaudu... Selle siin (*naeratab nukralt*) avastasid mina alles pool tundi tagasi.

HERMANN (*sirvib fotosid; vilistab; siis — tasakesi, madala häälega*): Oo... hmm! Vaata aga, vaata! (*Paus.*) Huvitav, jaa... peab ütlema! Et sihukesed asjad veel ringi liiguvad!

INGRID: Et nad veel ringi liiguvad? Kas poleks õigem ütelda — et nad jälle ringi liiguvad.

HERMANN (*mõtleb*): N-noh, ei tea, kas siiski on õigem just nõnda ütelda... (*Jätkab ülesvõtete silmitsemist.*)

EMA OLSEN (*astub laua juurde*): Mis need on, Hermann?

HERMANN (*ringi vaatamata*): Need? Need, memmeke, on dokumentaalsed ülesvõtted...

INGRID: Jäta! Jäta!

HERMANN (*jätkab*): ... dokumentaalsed ülesvõtted antifašistide tapmisest — poomisest, mahalaskmisest, giljotineerimisest ja nõnda edasi — fašistide poolt. Ole hea.

INGRID: Ära võta... ära võta, ema... palun!

EMA OLSEN (*vaatleb pojalt saadud paljundusi; surub käe südamele, tumedalt*): Taevane jumal... lapsed! Kuidas... (*Istub, tõuseb uuesti, liigub kuidagi masinlikult, kangel sammul parempoolse vaheukse poole.*)

INGRID: Oota... oota, memme! (*Ema kannul ära paremale.*)

HERMANN (*jätkab fotode silmitsemist, vilistab jälle*).

INGRID (*tuleb tükikese aja pärast tagasi; etteheitvalt*): Milleks sa nüüd... nõnda tegid?

HERMANN: Unustasin... ta olukorra. Ja kahetsen, kahetsen. (*Vaikus.*) Ütlesid, et avastasid need pool tundi tagasi... Kus nimelt? Ja kuidas?

INGRID: Üsna juhuslikult. (*Jutustab.*) Selgus, et koos olek ei toimu, ja ma kiirustasin, et enne Oskar Andersi ja Henriku lahkumist tagasi jõuda. Pargis, teest natuke eemal, istusid Kristjanson, Hansen ja Helmut Hagart... (*Paus.*) Nad ei märganud mind. Siis aga nägid äkki ja... kohkusid. Ja Kristjanson pillas midagi maha. (*Kehitab õlgu.*) Noh, võtsin need üles... esimesena. Ja... vaatasin. Kõik.

- HERMANN (*kuulab teraselt, viskab fotod lauale*):
Tjahah, nii? Kas nad rääkisid ka midagi... lähe-mat?
- INGRID: Ei.
- HERMANN: Miks sa selle Kristjansoni endaga kaasa kutsusid?
- INGRID: Ei tea isegi. (*Paus.*)
- HERMANN: Kuulasid ta üle, eks ole? Kas ta... noh... tunnistas?
- INGRID: Ei.
- HERMANN: Mis ta... noh... sulle vastas?
- INGRID: Kordas kangekaelselt, et ta olevat need leidnud.
- HERMANN: Aa, leidnud? Nojah, võib olla, et leidiski.
- INGRID: Ei, ma ei usu seda! Väike Hagart väitis kevadel täpipealt sama. (*Paus.*) Kahtlemata on siin tegemist tahtliku, organiseeritud levitamisega!
- HERMANN: Arvad? Ei, ma ei usu. Milleks? Ja kelle poolt?
- INGRID: Milleks? Ja kelle poolt? Küsid kah! Nagu sa ei näeks, mis maailmas praegu sünnib.
- HERMANN (*heidab halvustavalt käega*): Eeh, romantika, õeke, romantika! Oled lasknud ennastki nakatada meie kahe tulipea — armsa tädipoja ja sõber Andersi — liiga elavast kujutlusest... ja kõik... (*Paus.*) Milliseid abinõusid sa kavatsed selles asjas ette võtta? Teatad direktorile?
- INGRID: Ei, mis see aitaks! Nagu sa ta passiivsust ja ettevaatlikkust ei tunneks. (*Pikkamisi.*) Parem püüan Kristjansoniga veel kord kõnelda.
- HERMANN: N-nojah, kui sa oma arvamises nii kindel oled... (*Paus.*) Aga miks sa just selle Kristjansoni oma märklauaks võtad? Miks mitte õnne katsuma Hagarti ja Hanseniga?
- INGRID (*mõtleb, kehitab õlgu*): Õieti ütelda — ma ei

tea seda isegi. (*Paus.*) Võib olla on see ainult põhjendamatu meeoleu, aga mul on tunne, et neilt kahelt ei kuule ma küll sõnakestki.

HERMANN: Ahah. Ja Kristjansonilt — kõigele vaatamata — loodad siiski kuulda?

INGRID: Jah, sest ma olen siiski kindel, et ta pole veel päris rikutud.

HERMANN (*vaatab veel kord ülesvõtteid, viskab pakikese jälle tagasi lauale, kus see igale poole laiali libiseb*): N-nojah... eks muidugi... Oleks ju, jah, väga soovitav, et... asjasse selgust saaks. (*Pöördub.*) Tulin siia õieti selleks, et emalt kuuma vett paluda... (*Kehitab õlgu.*) Nüüd aga rikkusin ise oma rumala ettevaatamatusega ta meeoleu... Või ehk oskad sina mind selles suhtes aidata, ah?

INGRID: Jah, hea küll, ma panen priimuse üles. (*Hakab fotosid kokku koguma.*)

HERMANN (*lahkub käsi taskus hoides*).

TEINE PILT

Pesuruum mootoritehase „Troll ja Poeg“ lukusepa-osakonnas; külgseinte ääres hallist tsinkplekist pesurennid ja nende kohal pikk rida veekraane, otseseinas kaks kõrget, kitsast, tolmu ja nõega kaetud akent. Pahemal asuv kulunud uks viib töösaali, mille ots koosoleku juhataja lauaga ja kõnepuldiga võtab enda alla osa lavast; sealst kostab kärkivat kõnet, mida aeg-ajalt katkestavad vihased vahelehood, kära, trampimine. Juhataja laua taga istub Henrik, puldi taga seisab Martin Hagart.

LORENS (*keskealine, kühmus lukussepp; istub taburetil; ahastades, südamest*): Ohh, mis ta ometi mõtleb, et ta seal... nõnda... see Martin!

LUND (*kõhetu, pikk, terava habemetutiga monteeriija — tüüpiline „edasipüüdja“; autoriteetse tooniga*): S-selge! Milleks käratseda, kisada, kui palju paremini saab... teisiti. Kas suuremad seltsimehed pole talle siis seal pealinnas kõnelnud — massidega peab o s k a m a ümber käia, jah! (*Läheb'ukse juurde, lükab selle ettevaatlikult praokile.*) Mõtted on tal ju puha õiged, aga... (*Kirglik, vihane müra suureneb järsku ja sunnib teda kohkudes tagasi tõmbuma.*) Pagan! Meeleolu on t õ e s t i ku-u-um! Need kommunistid on jõudnud t õ e s t i põhjaliku töö teha. (*Piilub jälle saali.*)

LORENS: Ohh... ja üldse... Kas need mõttedki seal õiged on...?

LUND (*vaatab tigidalt üle õla*): Ära aja lolli juttu — mõtted on täitsa õiged! (*Lootusrikkalt.*) Ahah, ahah, ajas rinna püsti! Nüüd saab hoo kätte!

MARTIN HAGART: Seltsimehed, te mõistate mu sõnu va-les-ti...!

VAHELEHUUED: Jäta lori, Martin Hagart, — ei mõista me su sõnu midagi valesti! — Ameeriklaseks oled seal parlamendis muutunud, Billiks, Samiks... jänkiks oled muutunud! Kas loodad kah sõja ajal mõne verise veeringu teenida, business-man Hagart!

MARTIN HAGART: Seltsimehed, ma tahtsin teile ütelda ainult seda... seda... et ma sõitsin teile siia külla mitte kui... kui mõni võõras, vaid kui teie vana töö-sõ-ber, jah! Ja ärge võtke mu sõnu ei nii ega naa, vaid... kui selle sõnu, kes tahab ja püüab teid õ-pe-ta-da, seltsimehed! Ja sellepärast ma ju toonitangi — tooni-tan —, et kui me maailma poliitikat tähelepanelikumalt vaatame, siis... Jah, võite mind uskuda, ma mõtlen... ja meie sotsiaaldemokraatlik partei mõtleb... ai-nult hästi! Aga uskuge — me peame... pe-a-me... (*Üha korduvad mürahood ei lase teda lõpetada peaaegu ühtki lauset.*)

VAHELEHUUED: Sa mõtled hoopis niiviisi nagu härrad Trollid, selge! Nagu Truman ja Churchill, hahahaha! Häbi, häbi, Martin, hä-bi!

MARTIN HAGART (*jätkab kangekaelselt*): Jah! me peame, pe-a-me — aru saama silmapilgust ja selle tähtsusest! Me peame — pe-a-me — aru saama, et on aegu, kus me ei tohi mitte mõtelda ainult oma otseste kihihuvide seisukohalt, vaid rahvuse seisukohalt, terve Euroopa huvide seisukohalt, maailma huvide seisukohalt. Meie kõigi klasside ülesanne

on... see tähendab — esimene ja tähtsam ülesanne... on hea seista oma rahvusliku iseolemise eest, oma riigi ja kodumaa suveräänsuse eest... (Kõhatab, tõstab häält.) Siin aga — mis ma kuulen? (Veelgi valjemalt.) Ma kuulen seda, kuidas teid kõiki tahetakse maha müüa võõraste huvide teenistusse... jah! Võõra vankri ette tahetakse teid rakendada... jah! Vene kommunistide vankri ette... jah! Ja kui me võtame veel sedasi, et... siis... jah...

VAHELEHUÜDED: Jäta, lõpeta, Martin Hagart, rahu pole tarvis mitte üksi vene kommunistidel, seda on tarvis meil kõigil!

Kui meid kellegi huvide teenistusse tahetakse rakendada, siis... sinu ja su parlamendisõprade poolt Wall Streeti huvide teenistusse, sa rebane, ainult jänkide vankri ette!

Kas me selleks sulle oma hääled andsime, et sa meie kulul nüüd äritseda võiksid, sa... suurte härade väike uksehoidja, sina!

MARTIN HAGART: Ärge pöörake asja viltu, teie seal! (Ägedalt, peaaegu karjudes.) Idast, i-dast, idast tuleb meile hädaoht! Nõukogude Liit tahab tervet maailma oma alla heita! Ameerika toetab meid... aitab meid... on meie sõber!

VAHELEHUÜDED: Millega ta meid aitab ja toetab? Kas kuulipildujatega politseile, et see meid hästi kõvasti vaos hoiaks?! Kas need pommituslennukid, mis täna jälle meie lahe ja mägede kohal manööverdasi, olid vene kommunistide omad, ah? Kas vene „asjatundjad“ jõudsid hiljuti siia meie valitsusele ettekirjutusi tegema, sa võltsija?!

MARTIN HAGART (ebaloogiliselt, segi minnes): Armsad sõbrad, aga see on ju meie sise mine asi! See

on ju meie valitsuse s i s e m i n e asi! Jaa-jaa, see on meie s i s e m i n e asi ja sellega ei saa tegemist olla mitte kellelgi... jah! (*Müra paisub nüüd selliseks, et terve tehasekorpus näib sellest kõikuvat; töölised veavad Martin Hagarti puldist eemale.*)

LORENS (*ulatab käe Lundi kaenla alt läbi, lööb ukse paukudes kinni, kummardab pea käte najale*): Ohh... inetu! Kas ta on hulluks läinud, või on see meie partei ja ta tuusad tõesti kõik selle poolt, mis ta seal suust välja ajab!

LUND (*erutatult, kogeleva hakates*): Kas sa nä-nägid, mis seal oli, Lorens? Mi-miks seal järsku se-seda-si...? Ja mi-miks ta ei kõnele enam? Mi-mis seal naerdakse ja plaksutatakse sedasi?

LORENS: Mis seal oli?! Miks ta ei kõnele enam? Mis seal naerdakse ja plaksutatakse?! Tiritigi ju mees pukist maha... seda oli!

LUND: M-mis sa räägid? Tiriti maha?! (*Surub enda järsku kogu jõust vastu ust, nagu kartes, et keegi võiks siia sisse tungida.*) Ame-ame-ametiühingusse tuleks teatada! Par-par-parteisse peaks sõ-sõna viima! Või noorele peremehele! See siin lõh-lõh-lõhnab juba mäs-mäs-mässu järgi! Tu-tuleks kord jalule seada!

LORENS (*vaatab kulmu kortsutades ringi; pikkamisi*): Jäta inetu jutt, Lund! Ehk politseissegi, mis sa arvad?! (*Noor tööline surub saalist vastu ust.*) Ja lase inimesed sisse!

NOOR TÖÖLINE: Pagana pihta, kes kurat seal kinni hoiab!

LUND (*hüppab ukse eest kõrvale; hädiselt*): O-olge lahked, selt-seltsimehed, mitte keegi ei hoia ju kinni, käsiraud ise... käib natuke raskelt.

NOOR TÖÖLINE (*tõmmu, energilise näoga, õline*)

müts uljalt kuklas): Ah-jaa, teie olete, meie parajuselased! Tervist ja jõudu. Kas südamed ei pidanud seal sees vastu, mis?

KESKEALINE TÕOLINE (*sõbrast pikem ja kuivem, vuntsidega*): Või oli ehk halb vaadata, kuidas teie raskekahur ratastelt kraavi lükati... hahahaha!

LUND (*torisedes*): Mi-mis te jahmerdate! Niikaua ikka teete oma tempe ja ajate inimesi ärevile, kuni kütagi õhu liiga kuumaks!

KESKEALINE TÕOLINE: Õhk, vennas, ongi juba niisugune, et sinule igatahes on kasulik oma nina mitte liiga pikalt välja pista! (*Läheb kraani juurde, võtab plekk-kruusi, joob suurte lonksudega.*)

NOOR TÕOLINE (*joob samuti; mõnu pärast ähkides*): Jah! Aga see pole veel midagi, see on alles suurte asjade algus! Kui teie isandad nii siin- kui sealpool ookeani õigel ajal aru pähe ei võta, saate te näha veel niisugust sinist imet, et te kõik kooris appi hüuate.

KESKEALINE TÕOLINE: Läki! Nüüd algavad meie omad. Anders paistab vormis olevat — nägid, kuidas ta Martin Hagarti lora ajal aina omaette muigas. Ja meie Henrik kah — ega temagi sellele „kallile külalisele“ täna ei kingi. Läki! (*Lahkuvad.*)

LORENS (*ikka pead käte vahel hoides*): Ehh!

LUND (*lööb endale rusikaga vastu kintsu; südame-täiega*): Oh kurat küll, kuidas see kõik siin viltu veab! Sai teatatud... hoiatatud... Mitte just viimasejärgu tööstuslinn, — miks meile ide-ide-ideoloogiliselt tugevamat meest ei saadeta!

LORENS: Mõne võhivõõra, jah? Et rahvas päris paha-seks läheb ja meid kõiki lahte uputab.

LUND: Togu! Kes neid laseb! (*Rahuneb pisut.*) Kas lähme kah tagasi saali?

LORENS (*heidab käega*): Ei taha. Häbi.

LUND (*peab ka ise paremaks pesuruumi jääda; lükkab jälle ukse praokile*): Pagan ... marsibki mees pukki, pea kuklas, kurat!

LORENS: Ohh, olgu see tal kuklas või kaenlas — niikuinii pole meil-vennikestel midagi head loota!

LUND: St! (*Ajab kaela nagu lind õieli.*) Ahah, ongi Anders!

OSKAR ANDERS (*asub pulti; pisut aeglaselt, sisemise kirega*): Seltsimehed, sõbrad, töökaaslased! Nagu sepp Jorgen juba märkis, on nüüd siis aeg kätte jõudnud, kus kapitalistide leer on otsustanud minna sõnadelt tegudele, külmalt sõjalt kuumale sõjale. Koreas voolab mitmendat kuud meietaoliste rahulikude, oma tööst elavate inimeste veri. Wall Streeti pankuri kondine rõövlikäsi sirutab end juba Hiina sihis, needsamad aplad kiskjasilmad piiluvad juba ... teistegi vabadust ihkavate Aasia rahvaste, rahvademokraatia maade ja Nõukogude Liidu poole ... (*Paus; veelgi aeglasemalt, iga sõna alla kriipsutades.*)

Ameerika rahamagnaadid ja nende käsundusohvitserideks muutunud ministrid — eesotsas nõndanimetatud „sotsiaaldemokraatidega“ — Euroopa riikide valitsustes on kokku leppinud meid kõiki ära kasutada odava suurtükilihana võitluses vabaduses elavate, kapitali-ikkest vabanenud rahvaste vastu ...

NÕRGAD VAHELEHUUED (*katkestavad kõnelejat*):

Anders, jäta küsimused, mis ei puutu meisse!

Demagoogiat teed, mees, demagoogiat!

LUND: Ahah, sai! Paras!

HENRIK (*tõuseb; rõõmsalt, sõjakalt*): Kuulsite, seltsimehed, Martin Hagart ja tema sõbrad ütlesid praegu, et meie kasutamine suurtükilihana ookeanitaguste rahamagnaatide huvides ei puutuvat üldse

meisse endisse! Ja sellest kõnelemine ning selle vastu sõdimine olevat demagoogia. Mis te sellest arvate — asjaosalised ise — kas Martin Hagartil ja ta sõpradel on õigus, või ei ole tal mitte õigus?

LUND: S-see kah... haukumas! Poisiklutt!

VALJUD VAHELEHUUED: Jätka, Anders, — las ta kraaksub, see S-sam Hagart!

OSKAR ANDERS (*jätkab*): Nagu me ajalehtedest lugeda võisime, jõudsid paar päeva tagasi nii siis meiegi sadamatesse ameerika relvalaadungid; ja meiegi lennuväljadele maandus hiljuti suurel hulgal ameerika „lendavaid kindlusi“ ja hävitajaid; ja meie „sotsialistlikule“ valitsusele jõudis eile külla Ameerika sõjaministeeriumi kõrgem ametnik — see tähendab üks sealseid ärimehi kindralimundris —, et siin teostada mingisuguseid nõndanimetatud Marshalli plaanist tulenevaid täiendavaid läbirääkimisi... (*Kõrgendab häält.*) Uhe sõnaga: siitpeale on Wall Streeti tiigerhaid oma „huvisõõri“ tõmmanud ka meie väikese rahuliku kodumaa, et kasutada teda ära olgu siis oma röövarmeede tugialana, olgu siis... mõnel teisel kombel! (*Teeb väikese pausi; endise rahuliku, kuid seda tungivama tooniga.*) Aga meie teame samuti ka midagi muud, seltsimehed! Me teame näiteks, et neid nimetatud ameerika „lendavaid kindlusi“ võttis vastu üldine, avalik protestilaine kõigi meie töötajate poolt, kõigi meie rahu ja vabadust hindavate inimeste poolt; me teame, et selle apla ja täitmatu, kindralimundrit kandva ameerika ärimehi auks, kes jõudis eile siia meie nõndanimetatud „sotsiaaldemokraatliku“ valitsusega täiendavaid läbirääkimisi pidama, ilmusid meie pealinna kõige käidavamate tänavate majaseintele poolemeetriliste tähtedega pealkirjad, mis palusid seda saagi-

ahnet härrat viisakas, aga kindlas toonis ümber kää-
nata ja oma teed sõita. Ja need poolemeetriliste täh-
tedega pealkirjad ütlesid selge sõnaga: siit ei minda
sõtta ei Korea vastu, ei Nõukogude Liidu vastu, ei
teiste demokraatlike maade vastu!

VALJUD VAHELEHUUDED: Õige! Siit ei minda sõtta
ei Korea vastu, ei Nõukogude Liidu vastu, ei teiste
demokraatlike maade vastu!

OSKAR ANDERS (*jätkab*): Jah. Ja kolmandaks toimus
meie pealinnas neil päevil veel ka see, et meie
kartmatud ning julged sõbrad-sadamatöölised, võt-
tes eeskuju muude maade sadamatöolistest — eriti
prantsuse ja itaalia seltsimeestest —, keeldusid kate-
goriliselt relvalaevade lossimisest ja kuulutasid
välja streigi. Aga see, sõbrad, annab tunnistust —
millest? See, sõbrad, annab tunnistust tõsiasjast, et
ka meie siin oleme täiesti selgesti aru saanud neist
suurtest kohustustest, mis ajalugu meile selsinatsel
silmapilgul asetab; et ka meie oleme lülitumas mit-
mesajamiljonilisse rahuarmeesse, keda juhivad esimene
töölisriik, suur Nõukogude Liit, ja kes on otsustavalt
käte tõstnud sõja vältimiseks ja sõjaõhutajate ohjel-
damiseks!

VALJUD VAHELEHUUDED: Tublid poisid — meie
sadamatöölised!

Hurraa meie vahvatele sadamatöölisele!

Merre loopida need jänkide tankid ja kahurid...
ühes nende peremeestega! Mer-re!

MARTIN HAGART: Seltsimehed, mis see nüüd on?!
Seltsimehed, — mõtelge järele! (*Peaaegu paludes.*)
Seltsimehed, ärge lõhkuge meie töölisliikumise
ainuõigeid põhimõtteid! Ärge tõmmake meile häda
kaela... seltsimehed! Te ju tunnete mind... ja
teate... Ma olen üks teie hulgast! Ma olen terve

oma elu pühendanud meie ühisele asjale... Ja ma... ma hoiatan teid tõsiselt — see lugu ei lõpe hästi... ei lõpe hästi!

VALJUD VAHELEHUUED: Pea suu, Hagart! Aitab! Olid hiljuti tööline, aga kaitsesid juba härrade ukseesist!

LUND (*sülgab*): Oh sa kuradi loll! Idioot! Tainapea! L-lontkõrv! Kas nii siis aetakse asju, ptüi!

LORENS: Ääh... vaju kas või maa alla! (*Kratsib kukalt.*) Kui arutame tõesti nõnda, et...

LUND (*välgutab üle õla silmi*): Mis sa... arutate! Targemad mehed on juba arutanud, sina ole vait, oinas! Kuula! St! (*Lükkab ukse pisut enam lahti.*)

OSKAR ANDERS (*jätkab jälle*): Et ei toimuks midagi organiseerimatult, omapead, saatis meie üleriiklik metallitöölise ametiühing, kuhu pole õnneks pugeada suutnud veel härrade kapitalistide agentuur, laiali üleskutse kuulutada end sadamatöölisega solidaarseks ja alustada kolmepäevast protestistreiki... (*Paus.*) Kuidas suhtuvad sellesse meie siinsed ametiühingute tegelased, seda te kuulsite mõni minut tagasi kodanik Lundi suu kaudu. Kuidas suhtub sellesse meie nõndanimetatud sotsiaaldemokraatlik partei ühes oma filiaaliga Üleriikliku Ametiühingute Keskliidu näol, sellest kuulsite te meie austatud külaliselt härra Martin Hagartilt; kuidas suhtub sellesse meie Kommunistlik Töölispartei nii siin kui mujal meie kodumaal, sellest kuulsite te aga sepp Jorgeni poolt esitatud resolutsioonikavade kaudu... Ja nõnda seisame meie, Trolli mootoritehase töölised, siin täna selge ja otsekohe küsimuse ees, kumba kätt me pöördume: kas liitume meie vahvate sadamatöölise poolt alustatud üritusega, või asume kah ühes Martin Hagarti, Lundi, Lorensi ja teiste

taolistega meie nn. „sotsiaaldemokraatliku“ valitsuse selja taha?

HENRIK (*selgitades*): Või nimetades asju nende pärisnimedega: kas läheme edaspidi ühes ameerika ja inglise imperialistidega, või, vastupidi, ühes kolmveerand-miljardilise rahuarmega, kellega on liitumas suurem osa meie seltsimeestest?

VALJUD VAHELEHUUDED: Selge, kellega me läheme!

Maha, maha, maha sõjaõhutajad, ma-ha Martin Hagart oma bandega! Esmaspäevast peale samuti... vool välja ja pingid seisma!

LUND (*läbi hammaste*): E-ehh! Veereb vanker, ve-ve-veereb vanker!

LORENS: Jah, streik välja kuulutada! Täitsa õige!

LUND: Mis-sa... togu! Ogaraks oled läinud või?!

LORENS (*püüab end kartlikult vabandada*): Nojah, kes siis jõuab enam vastu seda voolu ujuda. Ja kas meil on, kas meil on üldse õigus?

HENRIK (*järsult*): Nõnda. Tubli. See on ettepanek, eks ole? Palun hääletada, seltsimehed. Kes on selle poolt, et streik välja kuulutada?

MARTIN HAGARTI HÄÄL: Ma protesteerin! Ma protesteerin!

HENRIK (*endiselt*): Kuulsite, seltsimehed, Martin Hagart — kuigi ta ei kuulu enam meie kollektiivi — protesteerib. Kes on selle poolt, et Martin Hagart härra Trumani, härra Churchilli ja Co nimel protesteerib, — tõstku käed. Kõik? Tänan. Vastu? Uhtki? Tänan. Tähendab — las ta protesteerib, — härra Hagart, härra Trumani, härra Churchilli ja kompanii nimel! (*Naer; asjalikult.*) Nii siis — kes toetab streigi väljakuulutamist? Tubli! Vastu...? Kes on vastu? Neli. Tubli.

LUND (*manades*): Kurat... kurat! Mihkelson ja Siimon kah... kurat... upitasid poolt! (*Kargab püsti.*)

HENRIK: Nõnda. Seega — n ä h t a v a häälteenamusega. Uhtlasi on vaja valida ka streigikomitee. Palun nimetada kandidaate. Seltsimees Almbergil on sõna.

HÄÄL SAALIST: Teen ettepaneku valida streigikomiteesse seltsimehed Jorgen, Berg, Alarsen, Torvald ja Siimonson.

HENRIK: Nii? Teisi kandidaate ei ole? Kes on poolt? Kõik. Seega kuulutan nimetatud seltsimehed valituks.

LORENS (*madala häälega, ebamääraselt*): Streigikomitee?!

LUND: Mis sa seal imestad, loll! Nagu ei teaks, — kui streik, siis ka streigikomitee! (*Lööb südametäiega ukse kinni, istub seljaga selle poole.*) Peremehega tuleb n-nõu pidada! Ja noore Kurtiga kah... tuleb nõu pidada! (*Vaatab ukse vahelt saali, muutub jälle korruga tähelepanelikuks.*) Ahah, streigikomiteega on siis kah korras — läks, nagu oli arvata. Henrik... koosoleku juhataja... võtab ise sõna! N-naljamehe näoga p-päris p-punane! (*Laskub ettepoole kühmu, just nagu hüppele valmistudes.*)

HENRIK (*ajab enda sirgu, toetab käed lauale*): Minul, sõbrad, on lisada väga vähe — sepp Jorgen ja seltsimees Anders tõid juba esile kõik olulise. Tahhan omalt poolt toonitada ainult üht: otsus, mis me siin praegu nii üksmeelselt langetasime, on suur otsus, — peame olema selle läbiviimisel julged, valvel, väga kindlad! Uhtlasi on mul teile meie kohaliku Rahupooldajate Komitee poolt väike teade. Homme õhtuse rongiga jõuavad meie linna tähtsad külalised — Rahupooldajate Ülemaailmse Kongressi

Alalise Komitee kaks liiget, üks neist kuulsamaid nõukogude õpetlasi...

MARULISED VAHELEHUUDED: Hurraa! Elagu! Elagu Nõukogude Liit! E-la-gu Nõu-ko-gu-de Liit!

HENRIK (*jätkab*): Ja ma avaldan meie Komitee poolt ühtlasi lootust, et me läheme neid tähtsaid, kal-leid külalisi vastu võtma kõik koos... nagu üks mees. On nii, seltsimehed? Ja sellega — lõpetan koosoleku.

MARULISED VAHELEHUUDED: Hur-r-raa!

LUND: Kur-rat! (*Pöörab jälle selja ukse poole, nõjatab lõua kätele, saab aga äkki vopsu kuklasse ja kargab taburetti haarates uksest eemale.*)

NOOR TÕOLINE (*siseneb energilisel sammul, vaadates kogu aeg üle õla; Henrikule ja Oskarile, kes tulevad ta kannul*): Tore, seltsimehed! Andsite neile martinhagartlastele säärase obaduse, et isegi vana Troll ei julge neile enam oma huvide kaitsmist usaldada... hahahaha!

KESKEALINE TÕOLINE: Selge, see meie tänane otsus tabas neid nõndaütelda otse kulmu pihta: viimanegi poolehoiuraas on ülalt alla pragusid täis.

TÕOLISED (*ümbritsevad Henrikut ja Oskar Andersit, sumisedes rõõmsalt ning heakskiitvalt*): Tubli, Anders, tubli, tubli!

OSKAR ANDERS (*naerdes*): Minu asi, seltsimehed, sõbrad, on väike asi. Aga meie tänane üksmeel, nagu Henrik juba märkis, on väga suur asi.

MARTIN HAGART (*lai, tüsedusele kalduv, turjakas, tugev ja selletõttu väga soliidseks näiv umbes 45-aastane mees, endine lukussepp; kõneleb sügava häälega, lihavalt näolt higi pühkides*): Jaa... kergemeelsus, sõbrad, kergemeelsus. Aga kergemeelsusega — küllap näete — ei saa kaugele... (*Võtab*

*taskust paberossikarbi, hakkab suitsetama; Loren-
sile ja Lundile — vihaselt, nagu urisedes):* Miks teie
sealt siis... jalga lasksite?

KAKS VANEMAT TÕOLIST (*järgnevad Martin Hagar-
tile, vaatavad süüdlasel ilmel põrandale*).

LUND (*suitsetab pahuralt; nagu hammustades*):
Miks... jah?! Mis me seal tegema pidime? Sinu
ogarust vaatama ja kuulama?

MARTIN HAGART: M-mis — ogarust?

LUND: Poliitikamees: R-rabeleja, aga mitte poliitika-
mees! Teibaga oskad vehkida, dip-dip-diplomaatiat
aga pole nuusutanudki!

MARTIN HAGART (*nagu vabandada püüdes*): Arvus-
tada... on kerge. Aga praegusel ajal inimestele
midagi selgeks teha... ei ole teps mitte kerge!

PIKK TÕOLINE (*lokispäine, temperamentne; asub pe-
surenni juurde, võtab kuue seljast; pilkavalt*): Noh,
härrad seltsimehed, viltu vedas, mis, hehehee!

LUND (*pöördub, vihastab korraga*): Ole vait! M-mis sa
hirschid! (*Kummardub samuti kraani kohale*.)

MARTIN HAGART (*laseb veidi aega mõttlikult suitsu-
rõngaid; siis — kaalukalt*): Seltsimees Anders... ma
olen sind ikka hinnanud, tubliks ja tõsiseks meheks
pidanud. Aga see, mis sa siin täna lavastasid, on
siiski liig! Tõesti liig!

OSKAR ANDERS (*pöördub; viivitades*): Lukussepp
Hagart kõneleb jälle ebamääraselt, üldiste sõnadega.
Kas ei saaks... konkreetsemalt?

MARTIN HAGART: Su kadunud isa — enne kui ta
lollildasa merele läks — töötas sama pingi taga, kus
sina praegu. Ta vaatas elule väga, väga tõsiselt, hoo-
piski mitte nii tuulepäiselt, nagu sina seda teed.

OSKAR ANDERS (*alles tükikese aja pärast asjalikult*):
Sellega, et sa minu kadunud isa hoiakut samastad

enda praeguse hoiakuga, ajad sa küll midagi segi, Martin Hagart. On ju üldiselt teada, et mu isa läks merele just halva läbisaamise tõttu härra Trol-liga. Või tahad sa ütelda, et see oli teisiti, Martin Hagart?

MARTIN HAGART (*taipab ka ise, et ta on toodud näitega viltu lasknud*): Noh, vabanda, see ei ole oluline, see tuli niisama jutuks... (*Paus.*) Inimene, kellele on kallis meie tööliskonna tulevik, ei tohi unustada üht: on vaja liita, ehitada, mitte aga lõh-kuda ega lammutada... jah! Seda tuleks sinul ja su sõpradel hoopiski rohkem meeles pidada.

OSKAR ANDERS: Aga seltsimees Hagart, seda meie — mina ja mu sõbrad — ju teemegi.

MARTIN HAGART (*ikka üleoleva tooniga*): M - m i d a te teete?

OSKAR ANDERS: Liidame. Ehitame.

MARTIN HAGART: Mis asja te liidate? Mida te ehitate?

OSKAR ANDERS: Liidame endid ülemaailmseks tead-likuks töötajateväeks, ehitame uut, oma, töömeeste maailma, mille mahamurdmisega ei saa hakkama ei härrad ise, ei härrade eel- ega järelväed. Väga kahju, et sa seda ei mõista, Martin Hagart, lukus-sepp!

MARTIN HAGART (*vihastab korraga — ei suuda enam säilitada oma senist näilist rahu*): Mis? Mida ma ei mõista? Ah! Või sina, poisike, tuled mulle niisuguseid sigadusi näkku ütleva, minule, vanale töölistegelasele, kes... (*Lõpetab kiiresti paberossi, viskab selle põrandale, astub jalaga peale; Lorensile, Lundile, kahele vanemale töölisele — üle õla, nagu mõiratades*): Lähme, m-mehed!

HÄALED (*süüdmust jälgivate tööliste hulgast*): Jah,

minge, minge, teadagi ju, et teid oodatakse... kuskil mujal!

MARTIN HAGART, LUND (suunduvad ukse poole).

I VANEM TÕOLINE, II VANEM TÕOLINE (kahtlevad, tammuvad kohmetult jalalt jalale).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (astub samal hetkel sisse — kõrget kasvu, kuklasse upitatud suure pea ja laiade hallide vuntsidega vanahärra vanamoe-lises sabakuues ja heledas vestis; toetub jämedale jalutuskepile, kõneleb väga aeglaselt, auväärset, nagu iga sõnaga kellelegi, head tehes): Noh... jaa... tere, ametimehed!

HÄÄLED (läbisegi, — lõbusalt, väljakutsuvalt): Tervist, vabrikandi-härra!

KURT TROLL NOOREM (peaaegu isa pikkune, kollaste juustega, harvade hammastega, suurte ümmarguste prillidega, mille paksudest klaasidest läbivah-tiv pilk tundub puurivana ning liikumatuna; ta hoiakus on midagi puist, tuima, halvas mõttes soldatlikku; peatub allakriipsutatud austusega isast veidi tagapool).

PEAINSENER AUNE (lühike, lihav, rangis jalgadega ja palja koljuga, umbes 50-aastane; kepsleb kogu aeg kohta vahetades edasi-tagasi, püüdes end peremees-tele hästi nähtavaks seada; kordab nagu kaja): Noh... jaa... tere-tere, mehed!

KARL HAAKE (pearaamatupidaja; keskmist kasvu, kuivetu, teenistusvalmis ilmega ja alati kuulekalt kummargile hoiduva turjaga; ei lausu kogu stseeni ajal sõnagi, lükib igal sobival juhul vaid tillukesti kummardusi).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (märkab äkki Martin Hagartit; ülalt alla kodususega, laialt naerata-des): Aa... jaa-jaa... keda ma näen? Keda...

ma... näen... jaa! Teie, Hagart! Meie auväärne rahvasaadik, jaa! Ter-r-vist, ter-r-vist!

MARTIN HAGART: Tervist, härra Troll. (*Taotleb samuti familjaarsust, mis tundub aga koomilisena.*) Kuidas... elate?

VABRIKUOMANIK TROLL (*ei oska nagu reageerida*): Mis...? Mh? Aa? Jaa?(*Arvestab kohe olukorda; uue lahkusehooga.*) Ah kuidas ma elan? Täna küsimast. Täna. Hästi. (*Naerab korraga, tõsineb aga jälle, pöördub uuesti tööliste poole; ikka auväärselt, patriarhaalse hukkamõistuga*): Mis ma kuulen, sõbrad, tahate kah mässama hakata! Solidaarsuse-streiki kavatsete! Tohoh... jaa-jaa! Ja kelle toetuseks? Kelle toetuseks? Sadamatööliste, nende kõige tooremate joodikute ja püksatute toetuseks! (*Väärutab halvustavalt pead.*) Noo-noo-noo, aitab, ametimehed, ärge tehke rumalust. Aitab!

HENRIK (*noorusliku julgusega, naeratades*): Seda sõitis meile ütleva ka härra Hagart. Ja kui härra Troll teatab hiljemalt esmaspäeva hommikuks, et jänkid oma „lendavad kindlused“ ja relvalaevad siit meie maalt jälle välja viivad — saame tõesti läbi ka teisiti, ilma streigita.

INSENER ASMUS (*seisab pisut eemal ja kuulab teraselt; muigab Henriku poole*).

HÄÄLED: Õige! Õige! Siis saame läbi ka teisiti! Siis saame läbi ka ilma streigita!

KURT TROLL NOOREM (*ebamääraselt*): Ahah, nii? Või siis saate läbi ka ilma streigita?

HENRIK: Jah, härra Troll, siis saame läbi ka ilma streigita.

PEAINSENER AUNE: Lollust räägite, lollust räägite, inimene!

MARTIN HAGART (*kaalukalt*): Jah, see on lapse jutt!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*Henrikule — säilitades ikka endist patriarhaalset tooni*): Kas te, noor sõber, mõtlete ka ise, mis te kõnelete... jaa?! Mis pagan on minu tehasel... ja minul isiklikult... ja minu töolistel... tegemist säärase asjadega nagu jänkid, nende „lendavad kindlused“ või relvalaadungid! (*Pöördub ümberringi seisvate tööliste poole.*) Eks ole, ametimehed, mis on meil siin tegemist säärase asjadega, jaa?! Neid küsimusi lahendagu ja selgitagu meie auväärt parlament ja riigivalitsus. Selleks oleme me oma esindajad — nagu härra Hagart siin — sinna saatnud, ja kui nad oma ülesannetega hakkama ei saa, saadame järgmiste valimiste puhul nende asemele uued... jaa... hahaa! (*Naerab ise oma nalja üle.*)

PEAINSENER AUNE: Just, just, õige! Hahahaha!

OSKAR ANDERS (*viivitades*): Küllap härra Troll teab niisama hästi nagu meie siin: need jänkide „lendavad kindlused“ ja relvalaadungid lähevad korda nii teile kui meile.

INSENER ASMUS (*naeratab jälle endamisi, märkab äkki, et Kurt Troll noorem on oma terava pilgu tema poole suunanud ja tõsineb kohe*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*hakkab juba kaotama oma teeseldud rahu, pöördub pikkamisi*): Soo-soo... jaa? Lukussepp Anders, kui ma ei eksi? Mis see tähendab — aa — „nii teile kui meile“... aa?

KURT TROLL NOOREM: Härra vabrikuomanikul pole vist teada, — lukussepp Anders on meie tehase kommunistliku liikumise juht ja organisaator. Alles mõni päev tagasi jõudis ta koju... punaselt Venemaalt, kus ta käis delegaadina Metallitöölise Uleriiklike Ametiühingute poolt.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*maigutab tükk*

aega suud; viimaks kurjalt, ebaloogiliselt): M-mis?!
Teie käisite punasel Venemaal? Kes... lubas, aa?
Ja meie tehase kommunistliku liikumise juht ja or-
ganisaator?! Kuulge... teie! Keelan ära! Kee-lan...
ä-ra! Jaa! Jaa-jaa! (*Vaatab otsides ringi; insener*
Aunele.) Aune! Pea-insener Aune, aa! Mis asja te
mul siin teete, aa!

PEAINSENER AUNE: Härra Troll... härra vabriku-
omanik... Palun alandlikult — olen süüdi... esitan
teile homme ettekande! (*Kummardub, higistab.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*taob kepiotsaga*
vastu põrandat): Keelan ära! Kõik... puha... kee-
lan ära... jaa! Demonstreeritakse! Segatakse ennast
riigivalitsuse ülesannetesse! Mäs-sa-tak-se! (*Põrutab*
jälle kepiga.) V-välja kihutan viimseni! Tänavale!
(*Korraldab vihast värisevate sõrmedega lipsusõlme,*
lahkub pead kuklas hoides.)

INSENER AUNE, HAAKE, KURT TROLL NOOREM
(*järgnevad raevutsevale vanahärrale).*

INSENER ASMUS (*noogutab töölistele, väljub viima-*
senä).

NOOR TÕOLINE (*Martin Hagartile, Lundile, Loren-*
sile, kahele vanemale töölisele): Ja teie, härrad, ha-
kake kah astuma.

PIKK TÕOLINE (*jutlustaja tooniga):* Aamen, aamen ja
aa-men... nagu ütleb isand Sörenson, kui ta oma
koguduse on hästi valjusti nutma saanud!

MARTIN HAGART: Te tekitate as-ja-tuid teravusi,
seltsimehed! Ma ütlen teile: asjatuid! (*Noogutab;*
ära.)

LORENS (*näib hetke jooksul kahtlevat, lööb abitult*
käega): Ohh! (*Järgneb sõbrale.)*

LUND: Poisikesed! Kas siis nõnda võib! (*Samuti*
ära.)

I VANEM TÕOLINE (*vahib ikka nagu piinlikkust tundes põrandale; siis end otsustavalt sirgu ajades*): Ei, mina ei lähe, vennad! Ei lähe! Kommunist ma ei ole, aga ... kui neil õigus on, siis ... on neil õigus!

II VANEM TÕOLINE (*rõõmsalt, nagu kunagi see, kes on omaenese kahtluste suhtes tublit toetust saanud*): Mina kah ... jään teiega, vennad! Olen küllalt kaua neile söödakalaks olnud, peibutajaks! Aitab!

TÕOLISED (*lõbusalt*): Hur-r-aaa-a-a!

KOLMAS PILT

Saal vabrikuomanik Kurt Trolli majas — määratu suur ruum vanamoelise jõuka sisustusega. Parem poolne uks viib kabinetti, esimene parempoolne eluruumidesse, teine parempoolne — eeskotta, trepikoridori ja vannituppa. Aeg: sama päeva hilisõhtu. Läheduses asuvast töölismajast kostab jõuliselt, julgelt:

„Kõigi rahvaste lapsed —
rahuunistus püha on meil.
Ajal karmil ja raskel
käime õnne eest võitluse teil.
Kõigil mandritel, saartel,
merel, maailma kaartel
igauks noortest
käsi meil andku,
— võitleme, sõbrad, koos!“

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (käib pikkade, raskete sammudega ringi, viskab sabakuue hõlmad aegajalt tagasi, asetab käed nende alla seljale; pahuralt torisedes): Jaa, jaa-jaa, seal ärge te, Sörenson, ennast üldsegi mitte õigustage. Mis see siis on, jaa?! Olite mu vabrikuhoovil — kes? Mustatööline? Siis hakkasite häáli kuulma ja nägemusi nägema... ja jutlusi pidama. Ametlikust kirikust ja pastorst ei olnud firmal kuigi palju abi ja ma otsustasin teid

toetada. Jaa. Nüüd on teil ammugi oma ilus ulu-
alune, hästisöönud perekond, pood, tükk maad. Käite
seitse päeva nädalas ringi nagu härrasmees! Ja
naine on teil proua, jaa! (*Laotab käsi.*) Aga viima-
sel ajal — mis ma näen? Näen seda, kuidas te laisaks
olete läinud! Kuidas te hooletuks olete jäänud! Kui-
das te olete asja nii kaugele lasknud, et rahvas
mässab! Et ei usuta enam jumalat ega taheta oma
valitsuse sõna kuulata... (*Paus; peatub külalise ees,
osutab vihaselt avatud akna poole.*) Kuulete, kuidas
nad seal harjutavad! Mässu vastu! Mässu vastu, jaa!
(*Väärutab laitvalt pead.*) Ai, ai Sörenson, ai, ai! Mis
me teiega nõnda peale hakkame, aa? Rist teie palve-
maja katuselt maha? Pingid välja? Kõrtsilauad sisse?
Ehk toote suuremat kasu selle ametiga kui praegu-
sega, aa? (*Naerab korraga*): Hahahaha! (*Tõsineb jälle
kohe; ikka laitvalt.*) Nii ei kõlba, Sörenson, nii ei
kõlba mitte kuhugi... jaa!

SORENSEN (*istub tugitoolis, käed kartlikult kõrvuti
põlvedel*): Härra vabrikuomanikul... on ju õigus.
Inimesed on ju tõesti ülekäte läinud. Aga raske on
neile rääkida... taevariigist ja igavesest elust. Vaat
— kommunistid teevad meie asja naeruks, selle-
pärast.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Kommunistid?!
Teevad teie asja naeruks? (*Torkab sõrmega Sören-
sonile peaaegu näkku.*) Ja kus te ise olete, ameti-
mees, kus te ise olete? Aa? (*Energiliselt.*) Ei, Sören-
son, aitab! Aitab! Tulite siia jälle firma poolt toetust
saama? Ma ei anna! Ei anna! Ainsatki veeringut, jaa,
ei anna!

SORENSEN: Ma palun südamest, härra vabrikuoma-
nik! Ja kõik me palume! Ilma remondita tõesti ei
saa — sügis tuleb, katus jookseb läbi...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jookseb? Jooksku. Siis hakkate ehk jälle hääli kuulma ja nägemusi nägema... ja meie üldisele asjale rohkem kasu tooma... jahah! Ei, ei, asjata istute siin — ma ei anna!

SÖRENSEN (*tõuseb*): Ehk härra vabrikuomanik mõtleb siiski ümber...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Ehk mõtlen ümber? (*Peatub uuesti külalise nina all.*) Võib olla. Võib olla, Sörenson. Aga seda teen siis, kui näen, et olete end tõesti kätte võtnud. (*Ulatab lõdvalt kaks sõrme.*) Jumalaga, Sörenson, jumalaga.

SÖRENSEN (*kummardab mitu korda järgemööda*): Jumalaga, härra vabrikuomanik... (*Lahkub, kummardades lävel veel kord sügavalt.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*astub tagasi laua juurde, kuulab jälle veidi aega töölistmajast kostvat lauluharjutust, sulgeb siis akna; helistab pikalt*).

GERTRUD (*lihav, auväärse hoiakuga perenaine, astub kohe tuppa; Astale, kes järgneb talle kandmikuga*): No kärmesti, kärmesti, armas laps! (*Seisatab majesteetlikult, nagu poseerides, paar sammu lauast kaugemal, jälgib terasel pilgul tüdruku nobedat askeldamist.*) Noh, valmis? Võid tagasi kööki minna.

ASTA (*lahkub*).

GERTRUD (*naljakalt kniksu tehes*): Valmis, härra.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Valmis, aa? Tänan, mamsel, tänan. Ja kui need minu tublid ametimehed oma pealinnasõbraga nüüd tulevad (*vaatab kella*) jaa, tulevad... siis tooge nad siia.

GERTRUD: Jah, härra. (*Tahab lahkuda.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*pisut segadusse sattudes*): Hmm-jaa... jaa... Ma olen ikka mamsel

Gertrudilt küsida tahtnud... et... kuidas ta on ka rahul oma uue abilisega?

GERTRUD: Ah Astaga? Oh, härra, ta on veel nii saamatu!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jaa... jaa, saamatu? Ahah, saamatu... (Käib.) Hm-m... mis ma tahtsin veel mamsel Gertrudilt paluda... Kas te la-seksite teda... kuidas ta nimi nüüd oligi... mulle kuuma vanni valmistada...? (Pühib laupa.)

GERTRUD (vaatab kombeliselt maha): Jah, härra. (Helistatakse.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (ilmse kergendustundega): Ahah, jah... Seal nad vist ongi... minu ustavad ametimehed. Tooge nad otse siia... jaa... siia.

GERTRUD: Kohe, härra. (Lahkub.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (kohendab end kiiresti — asetab ühe käe toolileenile, pistab teise vesti vahele, ootab).

LAEVATEHASTE OMANIK MARTENS, KALEVI-VABRIKANT HANSEN (tulevad teineteise kannul — Martens raskelt kiikudes jalalt jalale, lai habe sõjakalt ette aetud, Hansen nobedasti astudes, väike, vilgas, sidrunikarva kortsus nägu pilkavalt muiul).

HANSEN: Tervist, Troll. (Peatub, kissitab silmi, pistab pöidlad hõlmu tagasi heites vesti vahele.) Kuradi pihta, mis sa ennast seal nõnda venitad, nagu aksammas oma alusel!...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (jätab kohe poseerimise): Ahah... jaa... teie. Tervist, tervist. Nii hilja veel liikvel?

MARTENS: Ter-r-re! (Ängab loiult käe.) Kus kurat sa's hingega lähed! (Vajub kutset ootamata tugi-tooli.)

- VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Ikka sa vannud!
Ai, ai, Martens!
- MARTENS: Mis ma pean siis tegema? Sinu prohveti, selle Sörensoni juurde pihile minema? Ah? Tulime sind klubisse kutsuma. (*Osutab lauda.*) Aga paistab, et... külalised?
- VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jaa, nõupidamine... Töolistegelastega. Siinsetega ja ühega... parlamendist.
- HANSEN: Martin Hagartiga? Õige, õige, temataolised toovad meile tänapäeval palju kasu.
- MARTENS: Ähh! Kõigile kuklasse anda! Kas võin nende sinu töolistegelaste arvel juua ühe napsi... viha vaigistamiseks?
- VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Aga palun, ole hea! Mis sorti viha sul siis nõnda vaigistamist vajab?
- HANSEN (*istub samuti, naerab*): Kuula nüüd! Vana ajab ilmaasjata elule sarvi vastu! (*Kohe usutledes.*) Noh, kuidas siis on — esmaspäeval algab sundpuhkus?
- VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Kui käed rüppe laseme — algab. Jaa.
- HANSEN: Nõndaks? Aga kui käsi rüppe ei lase?
- VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*kehitab õlgu*): Isiklikult teen kõik, et need punased minu maaalal võidurõõmu ei pühitseks!
- HANSEN: Aa? Selleks sa siis seda Martin Hagartit siin ootadki? Jälle õieti tehtud! (*Naerab õhku sissepoole kiskudes, kõrge häälega, kõõksudes.*) Näed, kuidas inimesed ühesuguses olukorras ühesugusele järeldusele tulevad! Mina, ka asusin asja kallale... tema kaudu.
- MARTENS: Khurra! M-mina aga teen kaasa... jahh!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Mis asja sa teed kaasa?

MARTENS: Mis asja?! Str-r-reigi! Ja selle pühapäevase rahumiitingu — samuti! Ja allkirja annan Stokholmi üleskutsele kah! (*Peaaegu mõirgab.*) M-maha sõjaõhutajad, kihutage kus pagan need neetud jänkid! Andke neile gangsteritele l-lagipähe, nii et lõgemed laksatavad! (*Hammustab võileiba, võtab pea käte vahele; ahastades.*) Seatempe tulid siia tegema, saadanahad! Kas me oleme neile mõned mustad või muud värvilised, ah? Kas nad ülepea veel au ja häbi tunnevad... ah?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Vabanda, Martens, aga ma tõesti ei taipa, kuhu sa oma sõimuga sihid. Jah, ei taipa.

MARTENS: Kuhu ma sihin?! Kas härra Jacksonist oled midagi kuulnud, mees?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*ei vasta kohe*): Jacksonist? Ei ole.

HANSEN (*jälgib altkulmu peremeest, muigab*).

MARTENS: Noh, täna jumalat, kui ei ole. Aga küllap kuuled! Kuuled!

HANSEN (*ikka Trollilt pilku pööramata*): Jackson — see on keegi ameeriklane. Esindab meie maal teatud kapitaligruppi, mille huvialaks on kõik, millelt teenida võib. Konkurentsi hävitamise põhimõttel ostatekse siinsed vabrikud lihtsalt üles. Mida vaja ei lähe ja mis ookeanitaguse tööstuse varvastele võib astuda — ukсед kinni; mis võivad sõjamaterjali teha... nagu terasetööstus ja muu taoline — laiendatakse. Täna hommikupoolikul kutsuti siis ka sõber Martens oma laevatehaste asjus läbirääkimisele. Ütle, ütle nüüd, poiss, ise, kui palju ta sulle kogu su elava ja elutu inventari eest pakkus?

MARTENS: Kui palju ta pakkus? Sandi veeringuid pakkus, l-lojus! (*Söüb, jutustab.*) Kutsub sinna, oma hotellinumbrisse. Upitab jalgu lauale, imeb klaasist läbi kõrre mingisugust s-sodi... minu aga jätab seisma nagu poisikese — ei paku tooligi. Sekretär rääkis meie keelt — üks sinne väljarändaja ja suur usumees, nagu ta ise ütles. N-noh, kuulasin selle paelussi ära... Khurrrat... ja tulin tulema!

HANSEN: Noh, edasi, edasi — ära jäta lugu pooleli!

MARTENS: Mis seal — pooleli! Jõudsin vaevalt kontoris tagasi — helistatakse. Jälle... selle lontruse sekretär, see usumees. „Härra Jackson laseb ütelda, et kui tahate meiega siiski kokkulepet saavutada, siis nüüd pakume teile kakskümmend viis protsenti vähem kui esialgu! Ja härra Jackson laseb veel ütelda, et kui te oma juurde kindlaks jääte, olete te poole aasta pärast kerjus. Stopp! Punkt! Kõik!“ Ptüi!

HANSEN: Hahahaha!

MARTENS: Irvita, irvita... endal pisarad kurgus... l-lollpea!

HANSEN (*nagu millelki tabatud*): Pisarad kurgus? Minul! See on uudis!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*pikkamisi, nagu kaalutledes*): Soo... nii... jaa-jaa? Poole aasta jooksul lubas kerjuseks teha?

MARTENS: Jah, kui ma oma otsuse juurde kindlaks jään.

HANSEN: Ja teebki! Ja teebki!

MARTENS (*virutab raske, lihava rusikaga vastu lauda — sööginõud klirisevad, üks klaas kukub ümber*): Nnno kur-rat! Vvvaatame veel! Kõik tõstame mässul! Koli välja, sa sarvik! Sa jänki-saadanakere! Sa

nneetud teeröövel, jah! Nii siit kui tervest Euroopast, jah!

HANSEN: See sarvik, see jänki-saadanakere kolib välja... Ja mõne kuu pärast on kommunistid pukis!

MARTENS: Kommunistid? Soo?!

HANSEN: S-selge! Ja need juba ei anna sulle su laevatehaste eest isegi mitte vana veskikivi, et sa saaksid end selle abil kaevu uputada... hahahaha!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Summa, millest sinuga kõneldi, oli liiga väike?

MARTENS: See oli häbiväärselt väike, kaim. (*Pikkamisi, valuliselt.*) Ja tähtis pole ju mitte üksi raha, tähtis on ka midagi muud. Sest kuhu mu töö jääb? Kuhu... mu... töö... jääb?! (*Jutustab.*) Väikesest parvetuskümnikust hakkasin peale... Lükkisime vennaga jõgede ja koskede äärsed vorstipoekesi ja napsiputkasid täis, et ükski veering meist mööda ei veereks... Noh, poisile endale hakkas kah viin mekkima... Kukkus kärestikku, kõik jäi minule. (*Kähinal.*) Kui oleks olemas taevas... ja põrgu... küllap oleks juba ette teada, kuhu vanale Martensile on ase valmis seatud! (*Jälle mõiratades.*) Ja nüüd... nüüd sõidab siia mingi s-siga, mingi kondine köögats: „Säh, võta see saiaraha ja kõik on minu!“ Ehh!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*pöörduv teise külalise poole*): Sinu ja su kompanjonide kaup, Hansen, — selle kalevivabriku asjus — on koos?

HANSEN: Koos! Meie kaup on enam-vähem koos!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Kas ta teiega talitab siis teisiti?

HANSEN: Hästi talitab! Täitsa hästi talitab!

MARTENS (*heidab käega*): Noh, jäta, mees! Pole te samuti mitte midagi muud kui umbsoppi aetud hun-

did — oled ainult ivake kinnisem, teed halva asja juures lõbusa lõusta!

HANSEN (*naerab; siis uhkustades*): Arvad? Noh, eksid, vana. Meie pool kandis läheb... laiendamiseks. Fifti-fifti! Kohandame endid peajasjalikult sõjanõuetele — hakkame tegema sellele nõndanimetatud euroopa armeele mundrimaterjali nii suveks kui talveks... odavat villa on meil ju külluses... lambakasvatatajad nagu me oleme. Annaks aga jumal Venemaaga head tublit tüli, läheksime rasva nagu haned sügiseks!

MARTENS (*kuulab teraselt, pea kummargil; usutledes*): Fifti-fifti! Õigust räägid või, ahh?

HANSEN: Jah, vennas, õigust räägin! Sulaselget tõtt räägin! *American man* paneb juurde niisama palju, nagu on praeguste hindamiste alusel väljas meil siinsetel, ja juba tuleval kuul läheb ehitamiseks. (*Vilistab.*)

MARTENS: Soo? Ja miks ta mind siis nõnda kohtleb?

HANSEN: Miks? Mis ta su rannapurjekate töökodadega peale hakkab? Sõja puhul pole nendest mingit kasu. Aga et samid ise saaksid siia oma laevu müüa, seda segad siiski. (*Äkki Trolli poole — silmitsedes teda ikka usutleva altkulmu-pilguga.*) Sinu vastu, tähendab, ei ole huvi tundnud?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*viivitades*): Ei... ole.

HANSEN: N-nojah... N-nojah... (*Paus; naerab.*) Noh, Martensil on õigus, — kui ei ole, siis varsti tunneb. Tanke nad siin ju meisterdada ei suudaks, aga mõnesuguseid väiksemaid masinaid küll. Jaa, seda küll!

GERTRUD (*ilmub uksele*): Vabandage, härra, nüüd nad siis tulid.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Tulid? Ahah.

Ütelge, et — oodaku.

GERTRUD (*lahkub*).

HANSEN: Noh, tubli! (*Martensile*.) Kaome, poiss, sa meie rahvusliku kapitali kurvakujuline rüütel, hahaha! (*Peremehele*.) Jõuad meile varsti järele, Troll?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*veidi kärsitult*): Küllap... jõuan! (*Saadab külalised välja, tuleb hetke pärast tagasi, helistab*.)

GERTRUD (*ilmub jälle uksele*): Härrad kutsusid?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jah, ma kutsusin, mamsel Gertrud, ma kutsusin... jaa! (*Köhatab*.) Kuidas on... vanniga?

GERTRUD: Kulub kõige enam veerand tundi, härra.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Aa? Väga kena. Jaa. (*Mõtleb*.) Hea küll, mamsel Gertrud, laske nad sisse, minu ametimehed.

GERTRUD: Kohe, härra. (*Lahkub*.)

KURT TROLL NOOREM, PEAINSENER AUNE, INSENER ASMUS, PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*sisenevad esimesest parempoolsest uksest*).

PEAINSENER AUNE (*kummardab galantselt — kuuesiilud tõusevad kikki nagu lihava linnu saba*): Tere õhtust, härra vabrikant, tere õhtust.

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*kannab kaenlas suurt nahkmappi; laseb oma pika keha hetkeks truualamlikult kummargile, jääb veidi kaugemale seisma*).

ASMUS (*teretab vaid tumma noogutusega*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hm-m, jaa, teie? Ma ootasin praegu hoopiski teisi inimesi. Tervist, tervist, härrad.

KURT TROLL NOOREM (*ametlikult*): Jah, me teame. Aga härra isa tegi meile korralduse... kiirustada.

Nüüd on ümberhindamine lõpule viidud. Härra isa lubab ehk ette kanda?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Aa, lõpule viidud? Hea. Väga hea. (*Mõtiskleb, näpib habet.*) Jaa, jaa-jaa... Ja ma loodan, et te peate seda kui meie tööstuse saladust... jaa... ainult endi teada. Nii siis, mu härrad...

KURT TROLL NOOREM (*katkestab isa viisakalt*): Ma palun vabandust... Enne kui me tähtsamate detailide juurde asume, peame me tõsiselt puudutama ühe isiku osavõtu küsimust meie tänasest nõupidamisest, kuigi ta oma ametikoha poolest peaks sellest nõupidamisest osa võtma.

PEAINSENER AUNE (*irvitab hambaid paljastades*): Õige! Täi-es-ti õige!

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*kummardab heakskiitvalt*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Soo-hmm? Mis sa sellega mõtled?

KURT TROLL NOOREM (*ametliku tooniga*): Kuna meil on tarvis analüüsida probleeme, mis peavad jääma ainult juhtkonna teada, tuleb siit eemaldada kõik kahtlased isikud, kes on ühenduses meie riigi ja rahva vaenlastega. Insener Asmuse kohta on aga nüüd teada, et ta pole punastega mitte ainult ühenduses, vaid et ta kuulub ka ise nende hulka.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Mis, mis, mis? Mis sa seal räägid, ah, jaa-jaa? Mis sa seal räägid? In-se-ner Asmus? Ka te-ma?!

PEAINSENER AUNE (*noogutab jälle noore Trolli sõnade kinnituseks*).

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*kummardab*).

KURT TROLL NOOREM (*seletab*): Insener Asmus võtab juba kauemat aega osa agiteerimisest Moskva

heaks. Nii on insener Asmus siinse nõndanimetatud Rahukaitse Komitee energilisemaid liikmeid ja kogub kohaliku intelligentsi hulgas aktiivselt allkirju Stokholmi nõndanimetatud üleskutsele. Korduvalt on insener Asmust nähtud Oskar Andersi ja selle kamba kooskäimiskohas, seal nõndanimetatud töölismajas (*viipab omakorda akna poole*), ja isegi nende tegelaste kodus. Miitingul, mida kavatsetakse korraldada eeloleval pühapäeval, on insener Asmus registreeritud ühe kõnelejana progressiivsete teadlaste poolt. (*Kohendab prille.*) Kõike seda arvestades oleks minu ettepanek: insener Asmus meie tänaselt nõupidamiselt kõrvaldada.

PEAINSENER AUNE: See on ka minu ettepanek. Ka minu ettepanek!

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*lühidalt*): Mina arvan... sama.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*pöördub pikkamisi, suudab vaevalt rääkida, kordab vaid oma lemmik-sõnu*): Jaa... jaa-jaa... soo! Hm-m-jaa! Insener Asmus... teie... on see õigus?

INSENER ASMUS (*muiates*): Jah, teie härral pojal on... täpne informatsioon.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hm-m... jaa... soo! Või sedasi! Või siis teie kah... töötate meie valitsuse ja meie liitlaste vastu... ja Uhinunud Rahvaste vastu, aa?

INSENER ASMUS: Jah, ma olen Ameerika sõjalise bloki vastu... ka kui selle puhul tarvitatakse seda õilsat nimetust.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hmm... soo? Vaatah! Vaatah! (*Astub üsna insener Asmuse juurde, silmitseb teda altkulmu, põrnitsedes; järsult.*) Komm-komm-kommunist?

INSENER ASMUS: Ei, ma ei ole kommunist, kuid ma pean ennast niisama ausaks inimeseks kui seda on nemad ja... võitlen nendega ühes.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Nii? Jaa? (*Liigutab veidi aega tummalt suud; korruga — nagu plahvata- tades.*) Väl-ja! Välja... aa! Punane... välja-a-a!

INSENER ASMUS (*on nähtavasti midagi sellist juba ammu oodanud, muigab vaevumärgatavalt; kum- mardab kergelt*): Hea küll, härra Troll. Nägemise- seni. (*Pöördub, lahkub.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Või... nägemiseni! Kuulsite, ta ütles — nägemiseni! Irvitab veel, aa? Mõrtsukas!

KURT TROLL NOOREM (*pikkamisi, monotoonselt*): Ärge ärrituge, isa. Me olime tema hoiakust tead- likud ega kõnelnud tema kuuldes mitte midagi... olulist. (*Vaatab Haake poole.*) Härra pearaamatu- pidaja Haake, olge head, esitage materjalid.

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*astub lühikeste, täpsete sammudega peremehe ette, ulatab kausta, kumardab sügavalt*): Palun, härra vabrikant. (*Taan- dub kohe jälle endisele kohale.*)

MARTIN HAGART, LUND, LORENS (*ilmuvad teisele parempoolsele uksele, asuvad nagu kokkuräagitult ritta*): Tere õhtust, härra vabrikant!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*on nende tuleku juba unustanud, vaatab vihaselt ringi*): Ahah, soo... Teie? Saite siis ometi kord kohale? Nüüd on aga teine nõupidamine, nagu isegi näete, ette jõud- nud. Oodake... seal eespool.

MARTIN HAGART: Olge head, olge head, meil on aega, härra Troll. Ärge tehke endale tüli, härra Troll. (*Kõik kolm taganevad üksteist tagumikuga tõugates jälle uksest välja.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*võtab mapi, viipab tugitoolidele*): Istuge, härrad. (*Suundub suitsetamislauda juurde, laotab saadud materjalid ettevaatlikult laiali.*)

PEAINSENER AUNE (*võtab endale sohvalaualt viinaklaasi ja taldriku, istub peremehe vastu — hästi tooliservale, teine jalg alandlikult tagasi tõmmatud*).

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*asub teenistusvalmilt vabrikuomanik Kurt Trolli selja taha*).

KURT TROLL NOOREM (*tõmbab ka endale tooli, istub — sirgelt, kangelt, teravad põlved püsti*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*silmitseb aruandeid*): Hm-m-jaa, kas see pole ehk võetud... liiga odavalt?

KURT TROLL NOOREM (*asjalikult*): Usun, et ei.

PEAINSENER AUNE (*valmistab rutates võileiba, täidab endale klaasi*): Ei, ei, härra vabrikant, ei! Me läksime just nii kaugele, kui oli veel vähegi võimalik minna.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hm-m-jaa — üldiselt võib selle arvuga ju leppida! (*Silitab muiates habet.*) Härra Jacksoni poolt... oli keegi juures?

KURT TROLL NOOREM: Täna, kahe vahetuse vahel, käis härra Jackson ise kõik töökojad läbi. Kärpis meie esialgseid ettepanekuid *circa* kümne protsendi ulatuses.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Aa, kärpis? Mispärast? Ja teie? Leppisite?

KURT TROLL NOOREM: Me tegime kaks arvestust — selle siin ja teise, mille esitasime härra Jacksonile, käesolevast keskmiselt 15 protsenti kõrgem.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jahah, soo? (*Mõtleb.*) Seega on siis tehaste hind praegusel kujul, mis

moodustaks meie 45 protsenti põhikapitalist (*koputab vastu pabereid*), veidi suurem kui... see siin?

KURT TROLL NOOREM: Jah, see on suurem kui see siin. (*Ikka dotseerides.*) Mis tähendab seda, et Ameerika trusti poolt juurde mahutatav 55 protsenti põhikapitalist oleks tegelikult samuti... märgatavalt suurem, kui me seda esialgselt arvestasime.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*muutub üha rõõmsamaks*): Jaa-jaa... jaa... mõistan, mõistan! Mõistan.

PEAINSENER AUNE (*pilgutab peremehele familiaarselt silma*): Kavalalt, ah, kas pole, härra vabrikant! (*Joob.*)

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*liigutab end korraga, kõhatab*): Muuseas... lubage tähendada... see kahekordne hindamine oli isiklikult minu kava.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Aa, teie? Jahah! Pean meeles, pean meeles, Haake. (*Suleb kausta, asetab selle laualt põiki oma põlvedele.*) Ja see on kõik? See on kõik?

KURT TROLL NOOREM: Siiski — Jackson esitas veel ühe omapoolse lisanõude.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Lisanõude? Jahah? Missuguse?

KURT TROLL NOOREM: Me oleme kohustatud oma tööliskonnas läbi viima poliitilise puhastuse. Kõik vähegi kahtlased tuleb väravast välja ajada. Ja seda peame tegema juba enne kõnesoleva leppe jõusseastumist.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Ahah? (*Mõtleb.*) Ma ju... mõistan. Aga kas me saame sellega hakkama — kuidas te arvate?

PEAINSENER AUNE: Saame!

KURT TROLL NOOREM: Jah, saame küll. Kõik väi-

kesed töökojad tulevad loomulikult likvideerimisele. Sealte vabaneb *circa* 250 oskustöölist. Esialgu sellest jätkub... vallandatute asemele.

PEAINSENER AUNE: Jät kub! Jät-kub! (*Heidab käega.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Tjah... Kui pidada aga silmas praegusi meeolusid — nad kuradid on ju kõik punased! (*Avab hetkeks akna.*) Kuulake! Ja nõnda igal õhtul... jaa!

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*äkki nagu ette hüppates*): Oh ei, asi pole siiski nii hull, härra vabrikant! See on... õletuli. Pea tuleb ära raiuda! Kui mõnekümnele on juba üles öeldud, tuleb lõpp kergesti.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Arvate? Mhmh... jaa-jaa. Siis on korras, siis on korras. (*Suleb uuesti akna, pöördub.*) Ma tänan teid härrased. Firma ei unusta seda. Jaa. Ei unusta.

PEAINSENER AUNE (*hüppab püsti; lööb kannad kokku*): M-meie kohus!

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*laseb turja tummalt kummargile*).

KURT TROLL NOOREM (*seisab sirgelt ja ametlikult — jälle tundub temas midagi soldatlikku, külma*): Härra isa ei vaja meid enam?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jah. Jah. Ma ei pea teid enam kinni.

KURT TROLL NOOREM, PEAINSENER AUNE, PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (*kummardavad, lahkuvad esimese parempoolse ukse kaudu*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*käib rõõmsalt edasi-tagasi, hõõrub käsi, valab klaasi täis, tõstab selle suu juurde*).

GERTRUD (*ilmub samal hetkel lävele*): Andke andeks, härra.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*võpatab, vaatab üle õla, viina loksutab kätele*): Noh? Mmh? Ah teie, mamsel? Jah, mis on?

GERTRUD: Need seal... Kas te võtate nad nüüd vastu?

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Kes? Ah jaa, jaa... No mis neil seal põleb? Ütelge, et mul ei ole veel aega. Oodaku. Oo-da-ku!! Muide — kuidas on van-niga?

GERTRUD: Viis minutit veel, mitte rohkem, härra.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Viis minutit? Tubli. Tubli.

GERTRUD (*lahkub*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*täidab jälle klaasi, valmistub jälle jooma*).

MARTIN HAGART, LUND, LORENS (*tulevad tagumisest parempoolsest uksest; Martin Hagart — maheda häälega*): Vabandage, härra Troll, et me... siiski julgesime...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Mis? Kes? Jaa? (*Vaatab jälle kohkunult üle õla, loksutab jälle viina sõrmedele*): Aa, teie? Kas mu pereemand ei ütelnud, et — ootaksite! Et mul on siin veel üks kiire nõupidamine... hm-m... üks kiire asi läbi vaadata!

MARTIN HAGART: Ütles küll, aga...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Noh, kui ütles, siis ka ootate! Oo-ta-te!

MARTIN HAGART: Vabandage meid väga, härra Troll... (*Taganevad jälle toast välja*.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*joob, kuivatab taskurätiga käsi*).

GERTRUD (*ilmub omakorda lävele*): Vann on nüüd valmis, härra.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Tänan teid, mam-
sel Gertrud. Tänan teid. Tänan. (*Pead kuklas hoides
ära.*)

GERTRUD (*hakkab suitsetamislaua kraamima, jätab
selle töö aga kohe pooleli; on väga rahutu; läheb
vargsi ukse juurde, mille kaudu peremees lahkus,
avab selle, kuulab.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLLI HÄÄL (*läbi vee
sulina*): Neiu Asta, aa, neiu Asta!

ASTA HÄÄL: Kohe, härra.

GERTRUD (*surub käed ärevalt vastu rindu, tõuseb
kikivarbaile, lükkab ukse pisut enam poikvele.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLLI HÄÄL (*hoopis uue
kõlaga*): Ma siin... kaotasin midagi... Jaa... kao-
tasin... (*Paus; ootab.*) Jaa... jaa, jaa, kuhu see
ometi jäi...! (*Uuesti — paus; nüüd peaaegu poisi-
kesliku uljusega.*) Palun, palun, preili Asta... Teil
on teravamad silmad... Vaatate ehk... (*Uks käib.*)

ASTA HÄÄL (*muretult, lõbusalt*): Mis teil siin siis
kaduma läks, härra Troll?

VABRIKUOMANIK KURT TROLLI HÄÄL: Mis...
jaa... Ühe sõnaga... (*Vaikselt, meelitades.*) As-
tuge nüüd, astuge, astuge sisse... lapsuke... Astuge
nüüd sisse... ma olen ju veel täiesti riides...

GERTRUD (*muutub järjest ärevamaks, tõuseb jälle
kähku kikivarbaile, surub ikka käsi vastu rindu.*)

ASTA HÄÄL (*järsku tigidalt, käskivalt*): Las-ke!
Jätke kohe järele! Kohe, noh! (*Pisut aega kuulduv
tumma rabelemist, mis lõpeb valju laksatusega.*)
Saite nüüd, ah, teie lontrus! Saite nüüd, ah, vana
togu!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Noh... noh...
o-ooh... lapsuke! (*Tammumistümin algab uuesti,
läheneb vaheuksele.*)

GERTRUD (*jookseb oma paksuse kohta usutamatu kiirusega laua juurde, jätkab selle koristamist*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*hüppab ust pärani paisates tupp — paljaste jalgadega, paljaste säärtega, pika supelmantli hõlmade vahelt välguvad paljad teravad raugapõlved ja paljas karvane rind; kaitseb end näo ette tõstetud kätega, jookseb tugitooli varju*).

ASTA (*järgneb talle tulivihasena, vehkides kogu aeg mingi pikliku esemega*): Lurjus! Vana sikk... niisugune! (*Jagab iga lause juures tabavaid hoope*.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Jätke järele! Jätke... jaa! Te olete vallandatud! Ohh!

ASTA: Vallandatud? Niisuguse kaabaka juures ei tööta ma puhta kullagi eest mitte! S-sihuke jälkusehunnik! Sähke! (*Viskab hirmunud vanahärrat pikliku löögiriistaga üle tugitooli; Gertrudile*.) Kupeldaja! Ise enam ei kõlba, siis... meelitab teisi kohale! Ptüü! (*Ära paremale*.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*ebaloogiliselt, hädiselt*): Mmh... ohh... kus on ajad! (*Võtab väriseval käel põrandalt midagi üles*.) Punkt-punkt-punktrolleriga...! Kinni... tuleks panna niisugused kõlvatud! (*Pühib hirmuhigi; istub tugitooli, konutab tükk aega, pea kummargil põlvede kohal, ajab enda uuesti sirgu, pahaselt*.) Po-politsei kä-kätte tuleks nad anda... jaa! Kutsuge, mamsel Gertrud, sisse need mu töömehed... töömehed.

GERTRUD: Kohe, härra. (*Toob peremehele tuhvliid, lahku*.)

MARTIN HAGART, LUND, LORENS (*ilmuvad kohe paremalt; Martin Hagart — teenistusvalmilt*): Jah, härrad... Härrad lasksid meid kutsuda...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (*valju häälega kõ-*

mistades): Jaa, jaa, ma lasksin teid kutsuda. (*Vaatab tükike aega pahasel ilmel külmude alt.*) Ma lasksin teid kutsuda, et teiega nõu pidada. (*Torkab äkki punktrolleriga Martin Hagarti poole.*) Rahvas mäsab... Kuidas see siis on?

MARTIN HAGART: Jah, rahvas on rahutu. Aga see... see peaks varsti mööda minema.

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Peaks, peaks! Aga kui ei lähe! (*Pöördub, käib põlvi kõrgele tõstes edasi-tagasi.*) Me oleme seni üksteisest ikka aru saanud, mina ja mu töölised. Ma maksan korralikku palka. Kellegagi ei ole hästi... mh... halvasti ümber käidud. Firma on toetusi jaganud teie sotsiaaldemokraatide seltsimajale ja... muudele ettevõtetele, mis pidid inimesi kasvatama ja nende... noh... tasapinda tõstma. (*Peatub, vaatab jälle laitvalt — pahaselt külmude alt.*) Ai, ai, teid küll, ai, ai! Jaa, kuidas see siis on, et idanema ei ole hakanud mitte hea seeme, mida külvame meie, vaid halb seeme, mida külvavad kom-kommunistid? (*Paus; asjalikult.*) Mis te arvate, kas seda rumalat streiki, mis peab esmaspäeval algama, ei saa tõesti ära hoida... jaa... ära hoida?

MARTIN HAGART: Me loodame, härra vabrikuomanik! Mina isiklikult... aitan kah... Jah, me loodame ja teeme kõik, et meie elu areneks ka edaspidi rahulikult, ilma segadusteta... demokraatlikude ideaalide põhjal...

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Loodate, jaa, loodate! Aga kas seda lootust on?

MARTIN HAGART: Me... me loodame, et on, härra vabrikuomanik.

LUND (*noogutab ka omalt poolt sõbra sõnade kinnituseks*).

LORENS (*vaatab maha, näib piinlikkust tundvat*).

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hm-jaa... loo-
date, et lootust on, hahaa! (*Astub nüüd Martin
Hagarti nina alla; koputab talle punktrrolleri otsaga
isalikult, väarikalt vastu õlga.*) Te olete juba kolmat
aastat üks meie tööliste juhtidest. Jaa-jaa, te olete
juba kolmat aastat üks nendest, kes peavad inimesi
õpetama ja neile õiget teed näitama. Seda nõuab
teilt meie valitsus, meie rahvas... meie tulevik.
(*Pidulikult.*) Eks te mäleta, kui teid siin valiti... ja
kui teil oli raskusi iga sorti kulude katmisega...
Kas firma... ütles teile ära? Ei ütelnud! Sest firmale
olid kallid meie töötavad inimesed, jaa, inimesed.
Jah. Ja te peate kasvatama neist nüüd ustavad ko-
danikud oma isamaale ja meie liitlastele, et nad teak-
sid, kelle poole peame me hoidma ja kes on meie
neetud vaenlane... neetud vaenlane! (*Paus.*) See
on teie ülesanne, jaa! Püüdke neid ägedaid kas või
ajutiseltki, ajutiseltki... kammitsas hoida!
Kammitsas hoida!

MARTIN HAGART: Kogu jõu paneme välja, uskuge,
härra vabrikuomanik!

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Pange! Pange! Ja
näidake neile, punastele, et teie vana hea rahulikku
arengut pooldav sotsiaaldemokraatia ei ole veel
mitte surnud... jaa! (*Vaiksemalt.*) Rohkem ma teid
täna kinni ei hoia. Aga astuge sisse homme... sa-
mal ajal. (*Noogutab lahkelt.*)

MARTIN HAGART, LUND, LORENS: Homme? Tä-
na-me. Ja head õhtut, härra vabrikuomanik. Va-
bandage, et tülitasime. (*Tahavad lahkuda.*)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL: Hm-m-jaa... üks
silmapilk. Teie seal, Lund, ja teie seal, Lorens...
Oleme siin ikka mõistlikult läbi saanud... üht ja
sama õilsat võitlust võidelnud... Mõtlesin, et... kui

võtaksime ette teid edutada... Vanad asjatundjad, nagu te olete. Võib-olla meistriteks. Meistriteks, jaa... Nii et... pidage seda silmas, pidage seda silmas.

LUND (on sellest lubadusest rõõmsalt üllatatud): Täname teid südamest, härrad. (Kummardab sügavalt; lahkuvad.)

VABRIKUOMANIK KURT TROLL (samuti ära paremale).

GERTRUD (jätkab laua koristamist).

VABRIKUOMANIKU KURT TROLLI HÄÄL (veidi aja pärast läbi uuesti algava veesulina): Mamsel Gertrud, aa, mamsel Gertrud!

GERTRUD (on seda kutset nähtavasti oodanud; rõõmsalt, nagu sisemiselt hõisates): Jah, härra!

VABRIKUOMANIK KURT TROLLI HÄÄL (kõhides, kobavalt): Ma siin... kaotasin midagi... Hm-jaa... kaotasin. Kuhu see nüüd jäi, hm-m! Tulete ehk, mamsel Gertrud, aitate otsida... aitate otsida...

GERTRUD (asetab kandmiku lauale; rutates): Kohe, kohe, härra! (Peatub hetkeks peegli ees, seab juukseid; lahkub kärmesti.)

NELJAS PILT

Lavaseadeldis nagu esimeses pildis. Laupäeva õhtu. Ema Olsen istub laua juures ja parandab kaustikuid. Helistatakse.

EMA OLSEN (*tõuseb, läheb avama; juhib tuppä Martin Hagarti, Lundi, Lorensi*): Olge head, istuge. Lähen kohe ja... ütlen.

MARTIN HAGART: Jah, paluksime küll, paluksime küll, kallid perenaine. (*Kummardab.*) Muuseas — te ju mäletate mind ikka veel?

EMA OLSEN (*naeratades*): Mäletan, härra Hagart. Kuulsin juba eile... teie siiasõidust. (*Väljub uuesti eeskotta, läheb treppi mööda teisele korrale.*)

MARTIN HAGART (*kohe rahutult*): Eks nüüd näe, kuidas õnnestub... (*Pühib määratu suure taskurätiga higi.*) Tahaks siiski loota, et... saame neile sikkudele kammita jalgu... nagu vanahärra Troll ütleb... hehehee!

LUND (*torisedes*): Ära aga jälle galoppi lööma hakka!

MARTIN HAGART: Tule õpetama, jah! Isegi tean!

LUND: Tead! Kui aga suu lahti teed, siis turtsud nagu siil!

LORENS (*hädiselt*): Ärge nüüd... ärge nüüd jälle tülli minge, mehed!

EMA OLSEN (*jõuab tagasi*): Nad tulevad kohe. (*Suleb parandatava kaustiku, lahkub paremale.*)

OSKAR ANDERS, HENRIK, INSENER ASMUS (*astuvad tupp*).

HENRIK: Aa, tervist, mehed. (*Naerab, ulatab kõigile kordamööda käe.*) Olete tulnud kogu staabiga. Peab tõesti midagi tähtsat juhtunud olema.

MARTIN HAGART: Tähtsat või... Arvasime, et on tarvis omavahel nõu pidada, ühesugused proletaarlased, nagu me siiski oleme... (*Kõik peale Oskar Andersi istuvad.*)

OSKAR ANDERS (*jääb esialgu nagu meelega vestlusest kõrvale*).

HENRIK: Nõu pidada? Ja missuguste küsimuste üle?

MARTIN HAGART (*vaatab insener Asmuse poole; viivitades*): See oleks... noh... midagi meie endi, tööliste vahelist...

HENRIK (*naerab*): Pole viga, meil ei ole insener Asmuse ees saladusi.

LUND: Jah-ah, soo? Või ei ole?

HENRIK: Jah, ei ole. Insener Asmus on nimelt kah üks meie võitluskaaslasi... kuigi mitte parteiline seltsimees.

MARTIN HAGART: Aa? Ahaa... (*Paus.*) Nojah, muidugi, kui... (*Järsku otsustavalt.*) Mul oli meie erakonna keskusega... telefonikõnelus. Ja ma olen volitatud teiega kui oma valimisringkonna tööliste pahempoolse tiiva esindajatega... nende praeguste sündmuste puhul... noh... kokku leppima...

HENRIK: Oo! See on kena, see on kena! Missuguste ettepanekutega te meid siis rõõmustate?

MARTIN HAGART: Meie ettepanek on see, et (*sirutab teatraalse liigutusega mõlemad käed välja*) ühineme! Ühineme, jaa, seltsimehed!

HENRIK: Ja missugustel tingimustel see ühinemine võiks toimuda?

MARTIN HAGART: Tingimused... jaa? Kui siin üle-
üldse mingisugustest tingimustest kõnelda, siis...
on ainult üks küsimus, kus tuleks selgus luua.
Ainult üks küsimus!

HENRIK: Ainult üks küsimus? Ja nimelt?

MARTIN HAGART: See oleks see, et... te loobuksite
meie tööliskonna killustamisest ja poliitilisse võit-
lusse kiskumisest. Sest — ma toonitan, ma toonitan:
meie esimene ja peamine ülesanne, — see on kätte
võidelda paremaid eluolulisi tingimusi ja sotsialis-
mini välja jõuda ra-hu-liku arengu teel... mõistate!
Muu meisse ei puutu, sõbrad, ei puutu! Eriti, mis
puutub meie riigi ja valitsuse välispoliitilistesse su-
hetesse... siis...

HENRIK (*tõsineb pikkamisi; sunnitud rahuga*): Ahah,
muu meisse ei puutu? See tähendab: muus osas las-
kem neil haidel rahulikult neelata mitte üksi meid
endid ja meie klassikaaslasi siin, meie kodulinnas,
vaid oma poliitikast hoidumise tähe all kergendagem
neil õgida terveid rahvaid, nagu püütakse seda teha
praegu Koreas, Vietnamis, Indoneesias. N-nii! Või
kui sinu ja su sõprade-kaaslaste keerutavad ja ker-
ivad mõtted lihtsasse ja loogilisse keelde tõlkida:
palganõudmine lükakem edasi rahvusvahelistel kaa-
lutlustel, rahu eest võitlemine kui valitsuse välis-
poliitilistesse suhetesse segamine jätkem aga selle-
pärast, et meie esimene ja peamine ülesanne on
palgavõitlus. Niiviisi. Aga — muide — see kodan-
lusele vabade käte jätmise loosung on juba... kulu-
nud jutt, Martin.

MARTIN HAGART: Kodanlusele vabade käte jätmise
loosung! Oh, oh, ära tarvita jälle neid igivanu prop-
agandavõtteid, armas mees! Ära tarvita! Tarvis on
meie liikumisele uuesti kindel siht anda, aga... aga

mitte sedasi, nagu praegu kipub minema. (*Õpetlikult, kaalukalt.*) Kui näituseks tänapäeval vaadata ükskõik missuguse maa sündmusi. Ulevalt kuni alla on peaaegu iga rahva keha haavu ja pragusid täis. Vend seisab venna vastu, poeg isa vastu... Ja ometi on praegu aeg, kus me peaksime... arvestades mitmesuguseid tegureid... kõik omavahe- lised lahkeliid ajutiselt unustama ja kokku hoidma, kokku hoidma... jaa! (*Žestikuleerib.*) Ja veel kord ma toonitan, ma toonitan: mõistke, sõbrad, saage aru, seltsimehed! Kellele toob see niisugune ebaloomulik olukord kasu? Ei kellelegi muule kui Moskvale! Sest tema poliitika huvides on ju meid omavahel vaenujalal hoida, et me oleksime talle reserviks, püssirohuks! Jah! Püssirohuks! Ja et me ei saavutaks siin ühtki rahulikku kokkulepet... rahulikku kokkulepet!

INSENER ASMUS (*tõsiselt*): Vaadake, härra Hagart, — see jutt on nüüd küll hoopis ja hoopis viltu jutt, mis te praegu ajate. Isegi mina tean, et mitte Moskva huvides pole see, et meie töölised nälgivad ja töötaolekutondi ees alalist hirmu tunnevad, vaid ainult ja üksi Trolli, Hanseni ja taoliste huvides! Ja teiseks: joonduda Moskva järgi ei ole tõelisele töötavale inimesele — ei lihttöölisele, ei oskustöölisele — iialgi häbi-asi, vaid vastuoksa au-asi. Sest Moskva, see on ju sünonüüm ligi kahesaja-miljonilisele tööliste, töötavate talupoegade ja töötava intelligentsi väele, kes on endale seal juba selle kõik kätte võitnud, millest meie siin seni ainult unistame.

HENRIK: Õige! Joonduda Moskva järgi on samavõrra au-asi, nagu joonduda Washingtoni järgi on tõelisele töötavale inimesele enam kui häbi-asi! (*Võtab Martin Hagarti kuuenööbist kinni.*) Ja kas te ar-

vate, et te ise... sellele kurjale teed sillutades... lõppkokkuvõttes armu leiate? Ka nõndanimetatud rahvussotsialismi aitasid Saksamaal pukki nõndanimetatud sotsiaaldemokraadid, kelle ridadesse kuulus ka rohkesti lihtsaid töölisi. Mis neist endist seal aga hiljem sai, seda te ju teate!

MARTIN HAGART: Ehh, jätke agiteerimine! (*Asmu-sele.*) Vähemalt teie, mittetöoline!

HENRIK: Tõelisse tulevikuühiskonda ei kuulu üks-päinis füüsilise töö tegijad, Martin Hagart.

LORENS (*ebamääraselt, üles vaatamata*): Ohh...!

OSKAR ANDERS (*kuulas seni vaikides, tõsisel ilmel; tõmbab endale tooli, istub Martin Hagarti kõrvale; pikkamisi, sõbralikult*): Minu arvates on väga hea, et seltsimehed siia sisse astusid. Sest on tõesti vaja veidi juttu ajada. (*Asetab käe Martin Hagarti põlvele; naeratades.*) Olgu aga juba ette öeldud, et see jutt peaks olema nõndaütelda südamest südamesse, nagu kunagi tõelistel seltsimeestel omavahel. (*Teeb pausi, näib vastust ootavat.*) Olete nõus, sõbrad, ah?

LUND (*tõstab jala tähtsalt põlvele, noogutab ebamääraselt*).

MARTIN HAGART: Noh... jah... hmm... ma ei saa sinust, Anders, hästi aru, aga... kõnele edasi.

OSKAR ANDERS: Olen lugenud aeg-ajalt ajalehtedest su sõnavõtte ja... üleskutseid. Sa toonitad väga sagedasti, et sa olid metallitööliseks ligi kolmkümmend viis aastat... Ja see on suur staaž, väga suur staaž. (*Paus.*) Ja selle ala vanad pühviid on ka Lund ja Lorens. Kas te siis tõepoolest ei suuda maailmas valitsevatest vahekordadest aru saada nende tõelises olemuses, nii nagu nad on, mitte aga nii, nagu teie härrasliidrid oma tegude maskeerimise otstarbel seletavad?

MARTIN HAGART: Mh, see tähendab? Räägi selgemalt!

OSKAR ANDERS: See tähendab, — kes on õiged töölisliikumise juhid ja kes on teie partei tuusad, kelle näpunäidete järgi määratakse teie poliitiline joon? Ja kuidas nad, need teie partei tuusad, on tegelikult absoluutsed kaasvastutajad selle vere eest, mis kahe möödunud suure sõja ajal on maailmas juba valatud. Ja selle vere eest, mida valatakse praegu koloniaalrahvaste vabadustungi lämmatades. Ja juba ette sellegi vere eest, mida valmistuvad valama ameerika rahahaid oma hullumeelses maailmavalitsemise ihas. Ja kuidas nad, need teie partei tuusad, on absoluutselt süüdlased — nagu Henrik juba ütles — ka Hitleri ja Mussolini võimuletulekus, seega kõigis neis surmalaagrites, mille krematooriumide tuhk pole praegugi veel jahtunud, kõige enam aga neis sigadustes, mida praegu maailmas dikteerivad ja valmistavad ette ameerika neofašistid!

MARTIN HAGART: Sõnad, Anders, ai-nult sõnad! Too fakte! Too fakte! Ei ole, aa?!

OSKAR ANDERS: On, Martin. (*Loetleb.*) Kes tulistasid Wall Streeti meeleheaks prantsuse streikivaid söekaevureid? Kes lämmatavad sama Wall Streeti meeleheaks töölisliikumist Itaalias? Kes reedavad — ikka sama Wall Streeti meeleheaks — demokraatlikke rahvahulki Inglismaal? Kes müüsid oma kodumaa — jällegi tolle Wall Streeti meeleheaks — reeturile-kuningale Belgias? Kes on Wall Streeti ottsel juhtimisel süüdlased Kreeka veretöodes? Kes aitavad Hitleri sõjasaapaid praegu jalga kiskuda Bonni Saksamaale ja loovad seal uusi rünnakrühmi? Kes pakuvad või asemel kahureid ja ameerika „lendavaid kindlusi“ meie lastele ja naistele meie endi

kodumaal? Kas Martin Hagart, Andreas Lund ja Hans Lorens on siis tõesti löödud nii sügava pimedusega, et nad ei näe lambanaha all hunti, naeratava maski taga finantskapitali truud teenri aplaid hambaid? Kas tõesti ei näe, seltsimehed, ah?

MARTIN HAGART (*tigedalt*): Pu-ha Moskva jutt!
Pu-ha Moskva jutt!

LUND: Jah, Moskva jutt, jah! Ja mis te r-ratsutate ilmast ilma selle Wall Streeti ja Trumani seljas! Mina ütlen kah, nagu ütles üks inglise tööerakondlane: ai-ai-ainult a-a-meerika aa-aa-tomipommi abil paneme me kord sotsialismi maksma! (*Kargab äkki püsti, kaotab tasakaalu.*) Aitab, aitab ja... aitab! See on siin ainult tühi ajaraiskamine! Häbi, häbi peaks sul olema, Anders, nii-niisugust ine-inetut varju heita... meie sot-sot-sotsiaaldemokraatlikule töölisliikumisele... Häbi!

MARTIN HAGART (*põrutab jalga*): Mis sa jaburdad!
Pea suu!

OSKAR ANDERS: Kuna paistab, et südamest südamesse jutuajamisest ei taha siiski midagi välja tulla, olgu siis pealegi paar ametlikku küsimust. Tulite meiega — nagu sa kinnitad — oma juhtkonna poolt kokkulepet sobitama. Kõigepealt — see meie töölistkonna üksmeelne otsus ühineda sadamatöölise protestistreibiga. Teiseks — Stokholmi üleskutse küsimus. Kolmandaks — Ameerika agressioonistliku poliitika hukkamõistmine. Eile veel oli teie nõندانimetatud sotsiaaldemokraatlik partei kõige selle vastu, missuguse seisukoha sa kui kohale delegeeritud esindaja ka täiesti selgesti teatavaks tegid. Kas on selles osas midagi muutunud?

MARTIN HAGART: Klaar, et ei ole.

LUND: Mh, just! Peaks ometi kord juba selge olema!

OSKAR ANDERS: Ahah. Nii. (*Pikkamisi.*) Vaata, Martin Hagart, need ja mõned teised säärased probleemid ongi need katsekivid, millel tänapäeval proovitakse meie inimeste väärtust. Ütle, kuidas sa nimeetatud küsimustesse suhtud, ja ma ütlen, kes sa ise oled. (*Väikese pausi järel.*) On siiski kurb, et meie endi ridades leidub mehi, kes oma klassile nii palju paha teevad ja kes on sellistena meile hoopiski kardetavamad kui kapitalistid ise...

MARTIN HAGART: Ah... ah nõndaviisi! See on siis vastus meie rahuettepanekule, aa? (*Tõuseb.*)

OSKAR ANDERS: Jah, nii tuleb sul seda küll võtta.

INSENER ASMUS (*muigab vaid huultega*): Muuseas — kuidas oli teil eile edu härra Trolli juures? Jõudsite nende tänaste ettepanekute suhtes ka seal üksmeelsele otsusele?

MARTIN HAGART (*pole seda paljastust oodanud; kogeleb midagi ebamäärast, kuni suudab viimaks põmiseda*): Härra Tr-rolli juures. Eile? Mm-millal? Und näete või? (*Kaaslastele.*) Lähme, seltsimehed! (*Ruttata lahkuma; Lorensile, kes jääb istuma.*) Noh, mis sina seal vahid? Tule juba kord!

LORENS (*on äkki nagu hoopis pikemaks sirgunud*): Käi... kuradile!

MARTIN HAGART (*maigutab abitult suud*): M-mis? (*Taipab.*) Ah s-sina kah?! Seda sa ägisesid terve eilse ja tänase päeva... ja nohisesid! Hakkad siin nüüd sõpru selja taga... mustama... lobamokk! (*Ust paugutades ära, Lundi endast lävel mööda lastes, otsekui kardaks ta, et ka too võib talle truudust murda.*)

OSKAR ANDERS (*Lorensile*): Nii et sina jääd siis — meie juurde?

LORENS (*kindlalt*): Jah, mina jään teie juurde. Mui-

dugi — kui jätate. Söök ega jook kah ... ei maitse-
nud enam ... ptüi!

OSKAR ANDERS: See on õige otsus, vennas. (*Vaatab
kella; sõpradele.*) Nüüd aga — tehkem kiiresti. Rongi
tulekuni on vaevalt paar tundi. Tarvis on veel üht
kui teist korraldada. (*Lahkuvad.*)

EMA OLSEN (*tuleb paremalt, hakkab jälle kaustikuid
parandama*).

HERMANN (*siseneb välisuksest — heledas mantlis,
pehmes heledas kaabus, kepp käes; kuidagi pingu-
tatult tunduva lõbususega*): Jõudu, memme. Ja jälle
töötad! Alles eile oli sul paha, täna aga juba —
aitad neid logardeid järele! (*Kõrgendatud häälel,
milles kõlab midagi võltsi, ebausutavat.*) Muide —
milleks? Niikuinii teenib meie perekonnas juba
kaks täiskasvanut, see tähendab — täiepalgalist
inimest!

EMA OLSEN: Ega ma ju, pojuke, selle pärast ... Aga
iga inimene peab ometi ... pisutki maailmas kasulik
olema.

HERMANN (*näib mõtlevat hoopis midagi muud*):
Mõistan, mõistan. Ega ma ju tõsiselt, ma ainult nal-
jatasin. (*Häält tasandades.*) Paistab, et oled ... päris
üksi jäänud?

EMA OLSEN: Ei ole. Ingrid ja Asta on vist aias.

HERMANN: Aa? Aga meie võitlushimulised üürnikud?

EMA OLSEN: Henrik ja Oskar? Jah, nemad küll ...
läksid juba.

HERMANN: Nojah, rong jõuab ju varsti pärale ...
(*Kehitab õlgu.*) Mina neist huvidest, neist nõnda-
nimetatud poliitilistest huvidest, aru ei saa. Iseasi,
kui niisama, uudishimu pärast pealt vaadata, mis ja
kuidas ... Aga tervis kah täna justkui lonkab pisut,
nii et ... jäägu see pidulik vastuvõtt minust täiesti.

EMA OLSEN (*murelikult*): Haige oled?

HERMANN: Pãris haiguseks seda ju nimetada ei saa, aga ... Kãisin oma võimlejatega pãeval lahel aerutamas, pãike kõrvetas. (*Vãljub eeskotta, lãheb tũmp-sides trepist õles.*)

INGRID, ASTA (*sisenevad rõdu kaudu*).

INGRID (*astub laua juurde, hellalt*): Paike, memmeke, ära endale mitte liiga tee! Meiegi ... hakkame nüüd minema. Ma kõnelesin tãdi Katriiniga, ta lubas sulle varsti seltsiks tulla.

EMA OLSEN: Oh, mis seltsi mulle siin ...! Aga kui ta tuleb, eks see oleks ju hea küll — pikk videvikuaeg lãheks kiiremini. Panen siis kohe kohvi õles ... (*Ära paremale.*)

INGRID (*vaatab emale murelikult jãrele; koputatakse, lãheb avama*).

KRISTJANSONI HÅÅL (*eeskojas*): Tere õhtust, preili Olsen.

INGRIDI HÅÅL: Tervist. Ahah, see olete ju teie, Kristjanson.

KRISTJANSON: Jah. (*Sisenevad.*) Teil ei ole vist tãna aega ...?

INGRID (*pikkamisi*): Kas see oleks ... nende fotode pãrast?

KRISTJANSON: Jah.

INGRID: Me tõesti ruttame pisut. Võib-olla tuleksite ehk homme?

KRISTJANSON: Homme? (*Korraga ärevalt.*) Ei, ei ... homme ma ei tea!

INGRID (*mõtleb*): Kui pikaks see meie jutt võiks kujuneda?

KRISTJANSON: Viisteist minutit, mitte enam.

INGRID: Noh, mis siis ikka! Kõneleme ... juba tãna. Palun, istuge. (*Astale.*) Oota mind aias, Asta.

ASTA: Jah, hea küll. (*Lahkub jälle rõdu kaudu.*)

INGRID (*pikkamisi*): Uhe sõnaga — mul oli õigus, üks ole: te ei leidnud neid fotosid, te saite need kelleltki?

KRISTJANSON (*istub külmuvajunult, pilk põrandal*): Jah... (*Vaikus.*)

INGRID: Kellelt?

KRISTJANSON: Ühelt... ühelt koolivennalt. (*Paus.*) Herbert Haakelt.

INGRID: Mis... te... räägite?! Meie Herbert Haakelt?

KRISTJANSON: Jah.

INGRID (*tõuseb, käib erutatult edasi-tagasi*): Te istusite varem ühes pingis? Miks te möödunud semestril lahku läksite?

KRISTJANSON: Me... me mõtlesime, et nõnda on kindlam... kui üks juhtuks sisse kukkuma, ei langeks kahtlus kohe ka teisele.

INGRID: Nende hirmsate fotode levitamises?

KRISTJANSON: Ei! See... see oli nende lendlehtede pärast.

INGRID: Missuguste lendlehtede pärast?

KRISTJANSON: Mäletate, kevadel kirjutati neist veel ajalehtedes...

INGRID (*meenutab äkki*): Need, kus kutsuti üles kommunistide hävitamisele ja ristisõjale Nõukogude Liidu ning teiste demokraatlike maade vastu... ja nende tähtsamate linnade purustamisele aatompommi abil? (*Paus.*) Ja teie, teie, Kristjanson, ja väike Herbert Haake olite nende jäleduste laialilao-tajad?

KRISTJANSON: Jah.

INGRID: Ja nende kohutavate fotodegi levitajad olite teie kahekesi?

KRISTJANSON (*kärmesti*): Ei, ei, neid mina ei levitanud!

INGRID: Aga kes neid siis levitas?

KRISTJANSON: Nendega oli nõnda, et keegi, kes pidas sidet Konratiga juba nende lendlehtede asjus, tõi filmid Haake kätte... Tema... suurendas. Ja meie, teised... saimegi siis temalt.

INGRID: Ja mis te nendega tegite, kui te nad temalt saite?

KRISTJANSON (*kehitas õlgu*): Noh... vaatasime.

INGRID: Nii? Ja kas nad... meeldisid teile?

KRISTJANSON: Jah, paljudele... paljudele... meeldisid. (*Paus; täpsustab.*) Vähemalt — huvitasid. (*Täpsustab veelgi.*) Või... või... erutasid.

INGRID (*pikkamisi*): Kristjanson, teie, kas te ise saate ka aru, kui kohutav see kõik on!

KRISTJANSON: Saan küll.

INGRID: Saate? Ei, ei, ma ei usu teid! Kuidas see võis siis juhtuda, et te sellega kaasa läksite!

KRISTJANSON: Ma ei tea... (*Püüab siiski seletada.*) Seal oli Herbert Haake, kellega me saime väga hästi läbi... Ja Herberti juures käis Maks Troll, kes kevadel lõpetas ja praegu Ameerika-reisil viibib... ja siis Holberg, —... ja Hagart... ja nemad kutsusidki mind ja kõnelesid. Ja kõik nad seletasid, et see... see... nende salaühing on patriootlik ja kaitseb meie rahva iseseisvust kommunistide vastu... ja Nõukogude Liidu vastu... Ja et kommunistide vihkamine... ja hävitamine... ja üldse nende vihkamine ja hävitamine, kes ei taha püha sõda Nõukogude Liiduga, on... on õiglane asi... Ja et... et... hea sõdur oma kodumaale on ainult see, kes võib kommuniste tappa ühegi kõhkluseta... ilma et ta käsi sealjuures väriseks...

INGRID: Tähendab — te kuulusite nii siis kah sellesse noore vabrikuomanikupoja Maks Trolli ja töölistaristokraadi võsu, noore Hagarti salaühingusse?

KRISTJANSON: Ei ... ei kuulunud ... see tähendab — ei kuulunud veel. (*Seletab.*) Sinna niisama lihtsalt ei võeta, vaid peab katseks mingi erilise ülesande täitma.

INGRID: Ja teie ning väikese Haake eriülesandeks oligi nende veriste lendlehtede levitamine? (*Vaikus.*) Ütelge mulle, kes on teie vanemad?

KRISTJANSON: Minu vanemad? (*Taipab kohe selle küsimuse mõtet, vaatab jälle põrandale.*) Ema teenib Holbergi galanteriikaupluses, isa käib Martensi laevatehases ... keevitajana.

INGRID: Uhe sõnaga — töölisted. (*Tasakesi.*) Jah ... Ja teie, tööliste poeg, hiilite öösiti vargsi mööda linna ja levitate üleskutseid töölistmajade rüüstamiseks ja tööliste juhtide tapmiseks? Oma lihase ema, oma lihase isa vastu läksite ju niiviisi, Kristjanson!

KRISTJANSON (*pikkamisi*): Ka mu ema ja isa ... ei salli kommuniste.

INGRID: Ei salli? Ja miks nad neid ei salli?

KRISTJANSON (*kehatab jälle õlgu*): Sellepärast, et meil on oma majake ja aed ... Aga Martin Hagart, Lund ja teised isa tuttavad kinnitavad ... nagu meie ajalehedki ... et kommunistid võtavad ära nii selle majakese kui aiagi.

INGRID: Ahah, nõnda. Ja teie siis kah ... uskusite seda valet? (*Paus.*) Te ütlesite, et nende fotode levitamisest te osa ei võtnud. Aga seal pargis, — need olid ju ometi just teie käes?

KRISTJANSON (*tõstab pilgu; nagu kartes, et teda ei usuta*): Ma sain need Herbert Haakelt ... eelmisel päeval. Ja kui ma neid öösel vaatasin, läks see

kõik... mulle väga vastikuks. Seal... seal pargis tahtsin ma neid talle tagasi anda.

INGRID (*noogutab pikkamisi*): Mõis-tan. (*Paus.*) Aga hiljem... siin... miks te salgasite?

KRISTJANSON (*vastutahtmist*): Sellepärast, et ma kartsin.

INGRID: Mida?

KRISTJANSON: Nad ütlesid, et minu taganemist võib võtta kui reetmist ja et mul tuleb selle eest rasket karistust kanda.

INGRID: Nõn-da? Kas nad ka seda ütlesid, missugust karistust?

KRISTJANSON (*pärast hetkelist vaikust, kätt loomusunniliselt kaela juurde tõstes*): Jah, ütlesid. Nad ütlesid, et minu üle mõistetakse kohut ja mind... tapetakse.

INGRID (*hirmunult*): Kristjanson... inimene... mis juttu te nüüd ajate! See pole ju ometi tõsi.

KRISTJANSON: On küll... tõsi. (*Kuidagi monotooniselt, väsinult.*) Ega siis Hans Berenski läinud aastal... niisama, juhuslikult... ei uppunud. Ta... uputati.

INGRID: Hans Berens? Meie viimase klassi õpilane?

KRISTJANSON: Jah.

INGRID: Aga ajalehes oli ju pikk kirjeldus, kuidas ta ettevaatamatult liiga kaugemale merele sõitis ja kuidas ootamatu tormipagin ta paadi lõunamuuli juures ümber ajas.

KRISTJANSON (*tasakesi*): Ei. — Ta... uputati. (*Vaikus.*) Sõnumi ajalehte... kirjutasid nemad.

INGRID: Issand jumal! (*Murrab ahastades käsi.*) Kas keegi neist märkas... teie siiatulekut?

KRISTJANSON: Ei... vist.

INGRID: See on ju... see on ju... (*Ei suuda jätkata,*

istub; alles tükikese aja pärast — pisut rahunedes.)
Juba kauemat aega käivad igasugused fantastilised kuulujutud mingisuguse salapärase Konrati ja tema tegude kohta. Ja täna nimetasite teda ka teie... Ühenduses oma fašistliku salaühinguga. Kes ta on?

KRISTJANSON: Ei... tea. Ja paistab, et keegi ei tea. Mina ei ole teda üldse näinud, aga need, kes on teda näinud, kinnitavad, et ta kandvat maski või peakotti. (*Paus.*) Ja ega siis... tema üksi. Räägitakse, et neid, kes seda korraldavad, olevat kaks või kolm.

INGRID: Tähendab — midagi ameerika Ku-klux-clani taolist?

KRISTJANSON: Jah, vist küll.

INGRID: Nii et... mitte üksi relvi, ja pommilennukeid, ja verefilme... vaid ka niisuguseid asju imporditakse meile juba üle ookeani. (*Tõuseb, seisab norgus peaga; tasakesi.*) Hans Berens, tragi, elurõõmus Hans Berens... Ma mäletan teda veel nii selgesti... (*Paus.*) Hea sportlane — tuli alati ülelinnalistel noorsoovõistlustel esimesele kohale. (*Paus.*) Kas siis tõesti... tema kah langes nende võrku... kuulus nende kilda...?

KRISTJANSON: Ei, te saite minust valesti aru. Ta sattus juhuslikult nende jälile ja ähvardas... teatada.

INGRID: Ah — nii? Ta hävitati selleks, et ta suud sulgeda?

KRISTJANSON: Jah. Need, kelle salkakuuluvusest ta ei teadnud, kutsusid ta paadisõidule... (*Paus.*)

INGRID: ...Kutsusid ta paadisõidule, tegid näo, nagu oleksid nad ta parimad sõbrad... kõnelesid... rääkisid temaga... Ja kui küllalt kaugel merel oldi, võeti ta ettekavatsetult, halastamatult kinni ja...

ja heideti üle parda... (*Nuuksub kuivalt.*) Ta oli ju hea ujuja, meie Berens...

KRISTJANSON: Jah, oli. Peeter Holberg kõneles, et nad surusid ta vee alla ja hoidsid seni kinni, kuni... kuni ta enam ei liigutanud. Talle olevat sellest kõnelnud Maks Troll.

INGRID (*surub käed kõrvadele; ahastades*): Vaikige, vaikige, jumala pärast! Kui te sellest kuulsite, — miks te ei teatanud kogu loost politseisse? Miks?!

KRISTJANSON: Peeter ütles, et ka seal istuvad... nende inimesed.

INGRID: Nõnda? (*Paus; jälle — ahastades.*) Jumal hoidku, Kristjanson, aga mis te siis nüüd teete?

KRISTJANSON: Ma... ei tea. (*Viivitades.*) Ma mõtlesin, et ma sõidan siit... hoopis minema. Lähen kuhugi põhjasadamasse... kauplen enda mõnele kala-laevale...

INGRID (*haarab sellest kavast kinni; tungivalt*): Jah, jah, tehke tõesti nõnda! Sõitke tõesti ära, sõitke tõesti ära!

KRISTJANSON (*on korraga väga rahulikuks muutunud; tõuseb*): Ega vist ju muud... üle ei jää. (*Ulatab Ingridile käe.*) Head tervist, preili Olsen. (*Pikkamisi.*) Kui te tahate nende vastu midagi ette võtta... siis ärge seda enne tehke, kui ma siit läinud olen. (*Lahkub.*)

INGRID (*seisab pisut aega liikumatuna kohal, läheb siis kikivarbail akna juurde, vaatab noorukile järele; istub, toetab pea murelikult käte najale*).

HERMANN (*tuleb ettevaatlikult trepist alla — vanad puuastmed naksuvad tasakesi; on selgesti kuulda, kuidas ta askeldab veidi aega eesukse kallal, seda siiski avada suutmata; astub tuppa, mantel käsi-*

varrel, vaatab nagu hiilides ringi, näeb õde ja peatub kohkunult): Ahah... sina...

INGRID (*pead tõstmata*): Jah.

HERMANN (*kogub end kiiresti; alatise lõbususega*):

Oli kuulda, et lähed kah jaama... Mõtlesid ümber?

INGRID: Ei mõtelnud ümber... (*Paus.*)

HERMANN (*õhukest kulduuri kuidagi poisikeslikult käes riputades*): Oo, õige — aeg ei ole ju tõesti kuigi kaugel. Mina aga mõtlesin, et... (*Vaatab kummutile.*) Nägin siin kunagi ülearust eesukse võtit — minu enda omal on keelel tükk ära murdunud. Aa, ongi käes... (*Tahab lahkuda.*)

INGRID: Oota, Hermann... vennas... üks silmapilk.

HERMANN (*peatub poolel sammul, tähelepanelikuks tehtud nähtavasti õe aeglasest, väsinud hääletoonist; ei vaata tagasi*): Jah? Mis on?

INGRID: Näed — jõudsingi viimaks õigetele jälgedele...

HERMANN (*ikka ringi vaatamata*): See tähendab — mis jälgedele?

INGRID: Nende jäledate fotode jälgedele.

HERMANN: Ahah? Soo...? (*Pöördub alles nüüd.*)

INGRID: Jah. Ja tean ka seda, kust olid pärit need kevadised lendlehed, mis kutsusid rüüstamistele ja... tapmistele!

HERMANN: Lendlehed? Ahjaa-jaa, mäletan. Noh?

INGRID: Neil on seal mingi noorfašistlik salarühm. Ka meie poisse kuulub sinna, — kõigepealt muidugi rahameeste võsud, aga samuti mõned... väikekodanlike härrastöölise perekondadest.

HERMANN (*toetab kae lähema tooli seljatoele, silub seda nagu mõttlikult; alles tükikese aja pärast*): Jahah, jahah? (*Naerab korraga.*) Kah romantika! (*Paus.*)

INGRID: Ei, see ei ole enam romantika, see on tõelikkus. Kohutav, hirmus tõelikkus. (*Tasakesi.*) Sa ju tundsid Hans Berensit, meie meistersportlast. Ta ei uppunud, ta... tapeti.

HERMANN (*ikka toolikorju silitades*): Jahah? See tahab vist küll... lori olla.

INGRID: Ei, see ei ole lori. Ja kõige taga seisab ikka see... see Konrat, kellest sa oled samuti kuulnud. (*Paus.*)

HERMANN (*naerab jälle; asetab käe tooli seljatoelt õe õlale*): Ära ole laps, Ingrid! Usna tavaline puberteediaja vajadus salapäratseda ja rõõvliromantikaga oma närve kõditada, muud midagi. Varasematel aegadel reageeriti need tungid ära „Musta Kaptenit“ ja „Jack lahkajat“ lugedes, nüüd aga tehakse seda saksa surmalaagritest pärinevate ülesvõtete vaatamisega ja põrandaaluste, verejanuliste fašistide väljamõtlemisega.

INGRID: Eii! Nüüd aga leidub lurjuseid, kes ruttavad ära kasutama seda füsioloogilist murrangumomenti, et arenevatest noorukitest panetunud mõrtsukaid kasvatada!

HERMANN (*veidi järsult, tungiva tooniga*): Lollus, Ingrid! Ära võta seda kõike tõsiselt! Hans Berensit ei tapetud, ta uppus! Lõpp! (*Pöördub, et lahkuda; peatub lävel; ringi vaatamata.*) Ja kogu selle traagilise ning põneva loo jutustas sulle jälle see... Kristjanson, eks ole?

INGRID: Jah. Ainult — palun, ära sellest kellelegi kõnele.

HERMANN: Kellele? Vaevalt leidub peale sinu, kirjandusloolase, inimest, kes säärast fantastikat tõsiselt võtaks. Nägemiseni!

INGRID: Jah, nägemiseni.

HERMANN (*lahkub muretul sammul; kostab selgesti, kuidas ta eesukse lukust lahti käänab, selle valju mürtsuga enda järel kinni viskab ja vilistades tänavale astub*).

INGRID (*näib nüüd hoopis segasena — ei tea, kas uskuda Kristjansoni või venda*).

ASTA (*ilmub rõdu-uksele*): Võib?

INGRID: Võib... küll.

ASTA: Rongi tulekuni on veel ainult nelikümmend minutit, me peaksime siiski ruttama.

INGRID (*ohkab, tõuseb*): Jah, lähme.

VIIES PILT

Pearaamatupidaja Haake kabinet — väheldane, allakriipsutatud mugavustega sisustatud tuba, mille ilmes tundub aga seda isesugust, kohe silmatorkavat ebahütlust, mis on omane kõigile suurt joont taotlevate väikekodanlaste korteritele. Kirjutuslaua vastas seinal ülesvõtted Fordist, Rockefellerist ja teistest „jooksupoisist miljonäriks tõusnutest“. Aeg sama, mis eelmises pildis; ilm muutub järjest hämaramaks; mägede kohal punab eha, tuul valjeneb, vanad puud tänava ääres õõtsuvad aeglaselt, raskelt. Jaama minevad töölistkolonnid laulavad.

PEARAAMATUPIDAJA HAAKE (käib mööda tuba, jäljendades kogu aeg nii hoiakuga kui kõneviisiga vabrikuomanik Kurt Trolli, üks käsi kuuehõlmade vahel, teine seljal; järsult): Kuulete, lärmataks! Sulgege aken!

PROUA HAAKE (pikka kasvu, kuivetu suure näoga ja mõtliku, peaaegu kurva ilmega keskealine naine; teeb nagu kästakse; seisab kirjutuslaua otsa juures, jälgib silmadega mehe liikumist, ootab).

HAAKE (peatub äkki, kõnetab naist ikka teietades, kiunuva häälega): Ma kutsusin teid. Aga nagu paistab, ei huvita armulist prouat üldsegi mitte, miks ma seda tegin... aa? Kas ei huvita, aa?

PROUA HAAKE (*pikkamisi*): Miks ei huvita, huvitab küll.

HAAKE: Vale! Ei huvita! Juba näost näen, et ei huvita! Mõtlete ainult, kuidas siit kiiremini minema pääseda!

PROUA HAAKE: Ei mõtle. Mitte sugugi ... ei mõtle.

HAAKE: Vale! Mõtlete küll! (*Käib jälle oma kurt-trolli'likul kõnnakul edasi-tagasi, peatub jälle.*) Ma küsin teie käest, mis siin minu majas viimasel ajal sünnib? Ja ärge püüdke midagi salata! Kaks päeva tagasi pidasite te pidu. Mis puhul? Aa?

PROUA HAAKE: Martale tulid külla mõned kooliõed. See oli kõik.

HAAKE: Soo ...! Kõik? Mis puhul need kooliõed talle külla tulid?

PROUA HAAKE: Meie tütar sai tunaeile kaheksateist-kümne-aastaseks.

HAAKE (*sirutab käe ootamatult ette, näitab näpuga naisele näkku*): Ahah! Ahah! Seda ma arvasin! Sünnipäeva peeti! Lõuna? Maiustused? Kohv küpsistega? Aa? (*Pistab käe jälle kuuehõlmade vahele.*) Kas te, proua Haake, olete ka kunagi mõelnud, mis tähendab raha, aa? Kas te olete ka kunagi mõelnud, kuidas raha tee-ni-tak-sel! Aa? Kas te olete ka kunagi oma tarkuses tulnud sellele, kuidas raha kok-ku hoida, ko-gu-da? Aa?! (*Sügava häälega, mõjukalt.*) Ma olen teile kõnelnud, kuidas mina selleks sain, kes ma praegu olen. Mu isa oli vaene, vä-ga vaene. Sellepärast et tal on sama iseloom kui teil, proua Haake, — käpad lükkavad väljapoole. Mu mõlemad vennad — see, kes laevaga põhja läks, kui ka see, kes on praegu kaevandustööline, — ei jõudnud kah edasi: ka nemad ei osanud midagi kinni hoida. Ja mu kaks õde — samuti! Mina aga oskasin. Juba

lapsest saadik — panin kõrvale. Pa-nin kõrvale. Panin kõrvale. Kui esimese teenistuskoha sain, otsustasin: kahe naela leivaga ja tüki soolaturtsaga elab päeva üle iga kokkuhoidlik inimesel! Siis pääsesin kõrgemale ja siis otsustasin: turska võib kaks korda nädalas asendada heeringaga. Ja kui ma veel kõrgemale pääsesin, lubasin endale heeringat seitse korda nädalas... jaa! Jah. Te peaksite mäletama: teid kosides võisin ma teile häbi tundmata silma vaadata: teie nõndanimetatud kaasavarale... sellele majale siin... sain ma vastu panna hoiuramatut, mille väärtus oli täp-selt niisama suur... (*Ajab enda sirgu.*) Juba viis aastat seisate te kaupluse leti taga... Kas see oleks võimalik niisuguste eluviiside juures, nagu teie neid harrastate? Ja kui te tulevikus võib-olla ei tarvitse enam seista ka mitte leti taga, vaid istute kassas... kassas, madaam... siis... küll mitte tänu sellele, et te korraldate oma hellitatud lastele mingisuguseid ülelinnalisi peoõhtuid ja loobite raha mingisuguste ka-hek-sa-teist-küm-nen-da-te sünnipäevade tähistamiseks! (*Paus.*) Te teate, proua Haake, ma ei armasta sõnu teha. Ma ei armasta pikki moraalilugemisi. Mu jutt on lühike ning selge ja ma nõuan, et mu korraldusi täidetakse. On see teile arusaadav, aa?

PROUA HAAKE: Jah, see on mulle arusaadav. (*Vaevu tagasisurutud erutusega.*) Kas see on kõik, härra Haake?

HAAKE: Jah, see on kõik. See on kõik. (*Vaab kella.*)

PROUA HAAKE: Ma võin... minna?

HAAKE: Võite, võite! (*Tõstab käe.*) S i i s k i, üks hetk.

Mulle tuleb täna poliitilisi külalisi ja ma palun teid oma nõndanimetatud abiline kuhugi välja saata. Miinimum — kaheks tunniks.

PROUA HAAKE: Kuhu see vana inimene nii hilja enam läheb...

HAAKE: Kuhu? See on, vabandage, teie ja tema enda asi. (*Otsib vestitaskust.*) Siin — andke see talle. (*Vaatab jälle kella.*) Kuulsin juhuslikult, — kaheksa ajal on Sörensoni juures väga sisukas jutlus. Ei teeks viga, kui ka te ise veidi meelt lahutaksite.

PROUA HAAKE: Jään kogu õhtuks oma tuppa. (*Pöör-dub, lahkub.*)

HAAKE (*istub tugitooli, krimpsutab nägu, kuna kauge-nevate töölistkolonnide laul näib teda kõigele vaata-mata erutavat; helistatakse, läheb avama, tuleb varsti tagasi ühes Kurt Troll nooreмага; alandli-kult kummardusi lükkides*): Palun, palun, härra Troll! Võtaksite ehk ka palitu maha... härra Troll! Lubage... lubage end avitada, härra Troll.

KURT KROLL NOOREM (*külmalt*): Tänan, Haake. (*Viipab lae poole.*) See kambrike seal ülal — on see vaba?

HAAKE: Vaba, härra Troll!

KURT TROLL NOOREM (*avab pikkamisi mantli vöö-pandla*): Olete vist üllatatud, Haake, et ma isiklikult siia tulin?

HAAKE (*ikka kummardades*): Jah, pean ütlema, olen küll.

KURT TROLL NOOREM (*kehitab õlgu*): Arvan, et on ehk siiski mõistlik tänaste jutuajamiste... lähedal viibida. (*Paus; vaatleb nüüd Haaket teravalt, nagu usutledes.*) Muide — käisin Jacksoni juures. Kõnelesin ka teist. Tal ei ole midagi teie vastu meie tule-vases soomusmasinate tehases minu asetäitjana. Usun, et saate sellel kohal hakkama niisama suure-päraselt kui praegusel kohal.

HAAKE: Tänan, härra Troll. Loodan kõigest südamest,

et ma teie ja tema õilsat usaldust ei peta. (*Kummardab*).

KURT TROLL NOOREM: J-jah, teil tuleb pingutada. (*Kuulab, pea viltu.*) Huvitav kõlaline efekt — tuul puhub küll siit teie korteri poolt sinna, töölismaja poole, laul aga kostab nõnda, nagu toimuks see vastupidi. (*Paus.*) Nähtavasti mäed peegeldavad. (*Paus; pöördub, vaatab jälle Haaket uuriva pilguga.*) Muide — isikud, kelle suhtes kokku leppisime, tulevad varsti?

HAAKE: Varsti, härra Troll.

KURT TROLL NOOREM: Siis on hea. Ja ärge... romantitsege, Haake, — pidage meeles, kelle tahete praegu esindate. (*Muigab lühidalt.*) Arutasime härra Jacksoniga olukorda. Asi tuleb meie käsutuses oleva öö ja homse poole päeva jooksul joonde seada, ütles ta.

HAAKE: Seame, härra Troll. (*Kummardab.*)

KURT TROLL NOOREM (*võtab põuetaskust rahapaki*): Siin — mõningate kulude katteks. (*Küüniliselt.*) Liiga palju ärge sellest endale jätke. (*Paus; näib midagi kaalutlevat.*) Mis puutub Konratisse, siis ta võib arusaadavail põhjustel pisut vastu hakata. Jääge enda juurde kindlaks ja ütelge talle näkku, et see on minu ja härra Jacksoni otsene korraldus. Igaks juhuks — kui ta liiga mässulises meeles on, andke mulle märku, ma kõnelen temaga siis juba ise. Lubage võti, palun.

HAAKE: Kohe, kohe, härra Troll. (*Läheb kirjutuslaua juurde, avab sahtli, võtab sealt võtme; äkki libeda naeratusega.*) Jah, härra Troll, kõik, kõik mis te mulle kohustuseks teete, ma täidan... jah, täidan. Aga mul on üks väga, väga tilluke omapoolne palve... (*Hakkab jälle kummardusi koogutama.*)

KURT TROLL NOOREM: Omapoolne palve? Kõnelge.

Kui te pole liiga ablas, püüan ma teid loomulikult aidata. (*Ootab.*)

HAAKE: Härra Troll teab muidugi, et mul ... õigemini minu abikaasal, proua Haakel ... on väike moekauplus. Aastate jooksul on meil õnnestunud väike kapitalike koguda ... ja nüüd on minu abikaasal, proua Haakel, kava tekkinud päris suurt ja ehtsat kaubamaja rajada. Ja kuna te olete meie Kaubandus-panga nõukogu esimees ... siis võtan ma julguse teid paluda: võimaldage minule mõnesugust krediiti, mis laseks minu abikaasal, proua Haakel, väärikalt elus edasi jõuda ... (*Kummardab.*)

KURT TROLL NOOREM: Ahah? Nii-nii ... (*Naerab suuri kollaseid hambaid paljastades.*) Tubli, Haake, seadke oma eelarve kokku ja otsige kaks vastutusvõimelist žiranti. (*On juba minemas, peatub aga veel kord.*) Muuseas — ütlen teile ette, Haake, see oleneb muidugi ainult sellest, kuidas te tänast operatsiooni juhite ja kuidas see operatsioon teie juhtimisel õnnestub. (*Ära.*)

HAAKE (*hõõrub käsi, irvitab võidurõõmsalt; helistatakse; jookseb avama; tuleb tagasi ühes jutlustaja Sörensoniga; üleolevalt, jäljendades nüüd Kurt Troll nooremat.*) Istuge, Sörenson. (*Istub ise enne, veeretab põidraid.*) Teid muidugi üllatab, miks ma teid nii hilja välja kutsusin. Ja pealegi oma erakorterisse. Ehkki meil pole seni juhust olnud isiklikult läbi käia.

SÖRENSON (*pühib haraliaetud sõrmedega higistavat pealage*): Õigust ütelda ... ja mis seal salata ... seda laadi tunded tekkisid, jah.

HAAKE (*kortsus kulmul, lõuga alla surudes*): Asi on üsna lihtne, Sörenson. Härrad vabrikuomanikud and-

sid teie palvekirja minu kätte. Minu lahendada. Ma vaatasin seda... põgusalt. Summa ei ole ju eriti suur, see on tõsi. Ja kui lähtuda sellest, et te võiksite — ma toonitan võiksite — meie praegusele patriootlikule liikumisele oma palvela kaudu palju kasu tuua, siis... ma toetaksin teie palvet, Sörenson.

SÖRENSON: Aga härra Haake, seda... seda ma püüan kõigest hingest. (*Pühib jälle higi.*)

HAAKE: Vale, Sörenson, te ei tee seda! Ei tee! Te püüate vastuoksa kõigest ärevast eemale hoiduda. Jah, te ei võitle, Sörenson, te olesklete! Aga see on praegusel ajal kuritegu, Sörenson, see on kuritegu. (*Sihib näpuga külalisele — nagu ennist naisele.*) Homme on otsustav päev. Kommunistid ründavad täiel rindel. Miitingud. Koosolekud. Tunahomme — streik. Ja allkirjade korjamine on täies hoos. M-mis kavatsete teie omalt poolt ette võtta, et sellele kõigele vastu astuda?

SÖRENSON: Noh... ma ei tea... Mis nüüd mina... nii laias poliitikas oskan ette võtta...

HAAKE: Haa! Näete! Seal te olete! (*Vaatab kella.*) Mul pole kunagi kombeks pikka loengut pidada. Mu asjalik, lühike nõuanne on aga niisugune... (*Istub jälle.*) Kuulsin, teil olevat head vahekorrad külalisjuttustajaga Ameerikast, kellegi härra Jacksoni sekretäriaga. Ja täna olevat teil jumalateenistus. (*Käsutades.*) Teete oma koguduse liikmetele ülesandeks veel öösel ja homme hommikul sõna majast majja laiali viia. Toimub seal ja seal suur vabaõhu-palvetund. Kõneleb nii- ja niisugune ülemaailmselt kuulustajajuttustaja. Teema: „Tänapäeva sündmused Johannese ilmutuse raamatu valgusel“. Või „Kommunistlikud plaanid kui viimsepäeva ennustus“. Või:

„Tõde jumala tahtmisest Koreas“. Selge, Sörenson?
(*Ulatab külalisele käe.*) Head tervist, võite minna,
Sörenson! (*Vaatab kella.*) Rutake, Sörenson!

SORENSEN: Head... head tervist, härra Haake.
Täna... täna, härra Haake...

HAAKE: Jah, võtke heaks, Sörenson. Muuseas — ma
ütlen teile ette — teie palve rahuldamine oleneb
ai-nu-ük-si sellest, kuidas te aitate kaasa meie ühi-
ses patriootlikus asjas, jaa! (*Saadab külalise ära;
tuleb veidi aja pärast tagasi, hõõrub jälle rahul olles
käsi; meenutab siis midagi ja võtab taskust Kurt
Troll nooremalt saadud rahapaki; loeb seda sõrmi
niisutades, jagab pangatähed kahte ossa, pistab ühe
neist tagasi taskusse, teise aga kirjutuslaua sahtlisse;
helistatakse jälle, sel korral kuidagi järsult, peale-
tökkivalt; jookseb avama; laseb sisse k a k s p u r j u s
m e r e m e e s t*). Palun, palun, sõbrad. Võtke istet,
olge head.

I PURJUS MEREMEES (*lüheldane, musta habemetüü-
kaga, varrukal noorema tüürimehe eraldusmärgid;
lärmakalt, familiaarse kärarikkusega*): S-siin sa siis
elad, koolivend? Hoo! (*Vaatab ringi.*) Pole viga, pole
viga. Tänaval sind kohates ei oleks uskunudki!...
Haa! (*Patsutab tugitooli korju.*) Eht! (*Laseb sõrmega
nipsu vastu suitsetamislaua klaasplaati.*) Jaa, eht!
(*Uurib kaua ja tähelepanelikult seinal rippuvaid
pilte.*) Huhuhuu! (*Teeb äkki suurekaarelise žesti.*)
V-vabandust, — luba tutvustada: minu parim sõber
antud planeedil — vanem mehaanik, kelle nimi pole
oluline... (*Viipab niisama hoogsalt Haake poole.*)
Ja siin minu püüdlik koolivend, kellega ma istusin
kord ühes pingis ja kes oli juba siis valmis maha
müüma kas või oma isa ja ema — *optum* või jae-
viisi — kui oleks leidunud keegi, kes oleks neid

osta tahtnud... nimi pole samuti oluline ja aadress tuleb unustada. Mõistad, Aleksis?

II PURJUS MEREMEES (*paks, lohakas; kõneleb mõminal*): Mõistan, tüürmann. (*Kummardab nagu karu.*) Tervist, härra.

HAAKE (*noogutab tummalt; tüürimehele*): Mul on hea meel, et sa tulid. Mul on väga hea meel... (*Paus.*) Sa tähendasid, et te olete oma merereisidel sattunud ka Venemaale, teiste sõnadega Nõukogude Liitu, ja et sind olete seal koheldud... halvasti...

I PURJUS MEREMEES: Uhh-h! P-päris halvasti! (*Näärab müriinal.*) Kuradi rahvas, jah. Sai avaldatud armastust ühele nende Marusjale... ja kepigagi pähe äiatud selle Marusja Vasjale... Nemad aga — tr-rahh — kraest kinni ja trellide taha! (*Istub tugitooli, kiigutab jalga, ootab, et Haake edasi küsitleks.*) Kolm kuud... tingimisi!

HAAKE (*läheb sõna lausumata raamatukapi juurde, toob sealt viinakaravini ja kaks klaasi*): Palun.

I MEREMEES: Ahhaa! Tä-na-me! Ise — ei? Kiitus, kiitus! (*Valab klaasid täis, sõbrale.*) Näuhh, meister! (*Joovad.*) Ja nüüd asja juurde, asja juurde! Ütlesid seal tänavanurgal, et võid mind, kes ma olen oma lõbusa iseloomu tõttu töötaolekusse sattunud, nii, noh, ivake toetada... (*Teeb sõrmedega rahalugemise-liigutusi.*) Missugust teenet vajad? Ära häbene, lase kuulda, — meietaolised mehed nii kergesti ei kohku ega imesta...

HAAKE (*viivitades, kuna ta tajub, et need kaks ei võta tema ideelisust tõsiselt*): Sa oled ehk juhtunud kuulma, kuidas kommunistid siin viimasel ajal peale suruvad... Muutuvad, ühe sõnaga, väga tülikaks... Ja nüüd on kogunenud grupp patrioote, kes kavatsevad neid... paljastada!

I MEREMEES: Ah-haa, paljastada? Tor-re! Ei tea, kuidas?

HAAKE: Homme korraldavad punased kõnekoosoleku, või nagu nad seda nimetavad — miitingu. Oleks väga oluline, et seal võtaksid sõna ka niisugused inimesed, kes on tõesti omaenda silmaga punast Venemaad näinud. Ja mina kui üks sellesse patriootide-gruppi kuuluja mõtlesin, et... mis oleks, kui sa jutustaksid näiteks oma isiklikest kannatustest bolševike läbi ja räägiksid, kuidas nad sind seal nende omal maal... vintsutasid ja ebainimlikult kohtlesid. Sa ju mõistad mind?

I PURJUS MEREMEES (*kuulab, pea viltu; pahvatab jälle naerma*): Mõistan! Miks ei mõista, kallid koolivend! (*Pöördub kaaslase poole.*) Sina ju kah mõistad, kuhu see sul sihib, Aleksis?

II PURJUS MEREMEES: Mõistan, tüürmann.

HAAKE: Siiski, ma palun! Mis tooni sa tarvitad?!

I PURJUS MEREMEES: Ohh, jäta, koolivend, ma ju tunnen sind, huhuhuu! (*Muutub jälle tõsiseks.*) Ühe sõnaga — meie peame olema see hääl rahva seast ja jutustama, kuidas vene punased meid süütult piinasid ning peksid ja meile nõelu küünte alla ajasid? (*Lööb endale laksu vastu põlve.*) Nõus! Tehtud! Ja et kellelgi poleks põhjust meie kannatuslugudes kahelda — mitte üks viinapisar enne oma kohuse täitmist! Kõnelen õieti, Aleksis?

II PURJUS MEREMEES: Õieti, tüürmann, mitte üks viinapisar enne kohuse täitmist.

I PURJUS MEREMEES (*ajab enda püsti, surub käed taskusse, tõuseb lõbusalt kikiparbaile*): Kui pikka epistlit soovid, koolivend, mis? Kümme minutit kummaltki? Pool tundi? Tund? Ja hästi laia pintsliga, mis?

HAAKE: Ma kardan, et sa saad minust valesti aru! Ma soovin, et sa jutustad rahvale oma elamustest ja muljetest kui tõeline patrioot. Mõistad, — kui tõeline patrioot!

I PURJUS MEREMEES (*kummardab*): Mõistan! Mõistan, koolivend. (*Uuesti kaaslasele.*) Sina, Aleksis, mõistad kah, eks ole?

II PURJUS MEREMEES: Mõis-tan! Mõistan, tüürmann!

I PURJUS MEREMEES: Ette sa ei maksa, — tunnen sind, sulil. Hea töö puhul sa tüssama kah ei hakka, — tunnen sind ka sellest küljest... sulil! Aga väike käsiraha, eh?

HAAKE (*ulatab rahapaberi*): Palun. Ainult — vaata mul — ära sisse vea! (*Ähvardab jälle sõrmega — nagu ennist naist ja Sörensoni.*)

I PURJUS MEREMEES: N-noh, koolivend! (*Lehvitab rahapaberit.*) See on niisama hea kui kirjalik leping. Eks ole, Aleksis?

II PURJUS MEREMEES: On, tüürmann.

I PURJUS MEREMEES (*täidab veel kord klaasid*): Näuhh, Aleksis! (*Joob.*)

II PURJUS MEREMEES: Näuhh, tüürmann! (*Joob.*)

I PURJUS MEREMEES: Kiitus! Ja saagu mindud — niikuinii ootad juba, et me kaoksime. Good bye, huhuhuu! (*Lai! kõnnakul ära.*)

II PURJUS MEREMEES: Good... bye! (*vehib mütsiga, lahkub samuti.*)

HAAKE (*saadab külalised välja; läheb akna alla, piilub kardinat vahelt tänavale; helistatakse kolm korda järgemööda, lühidalt, järsult, nagu nähtamatu teravikuga torgates; laseb hetk hiljem tupp! Hermann Olseni.*)

HERMANN OLSEN (*viskab mantli sõna lausumata töölikorjule, asetab kaabu selle peale, silub kuidagi*

pikkamisi, nagu meelega aega viites juukseid, vaatab altkulmu Haakele; säärased pole tas jälgegi enam ta tavalisest elavusest, lõbususest, muretusest, — ta huuled on vihaselt kinni pigistatud, laup kortsus, silmad pilukil ja teravad; alles tükikese aja pärast — järsult läbi hammaste): N-oh?! milles asi seisab, i-de-o-loog? Milleks sa mu... kutsusid? Ah? HAAKE (*muutub samuti tighedaks*): Milleks ma su kutsusin? Noh, võid uskuda, et mitte su siniste silmade pärast. Istu.

HERMANN (*istub*): Kõnele siis, kurat võtaks!

HAAKE: Ära kisenda, palun — me ei viibi majas üksi. (*Paus.*) Kutsusin su peremehe ülesandel.

HERMANN: Jah? (*Paus; kehitab õlgu.*) Luiskad nagu alati — olin ise alles hommikupoolikul peremehega koos... Ta ei kõnelnud mulle mitte midagi nii hirmus kiireloomulist. (*Tõuseb jälle.*)

HAAKE: Võib olla. Ma ei tea. Minule tegi ta ülesandeks sind välja kutsuda umbes kella kuue paiku. (*Paus; süütab sigareti.*) Mul on sulle edasi anda... tähtsaid korraldusi.

HERMANN: Nii? Missuguseid?

HAAKE: Seal on midagi, mis kuulub sinu lahendada... Sõnaga — üks pisioperatsioon. Keegi, kelle aeg on täis, tuleb... ära koristada.

HERMANN (*halvustavalt*): Hmh... Peremees jõudis selle otsuseni... hilinemisega. Sellesama pisioperatsiooni lähema kava väljatöötamine oligi mul täna käsil.

HAAKE: Asjata vaev. Selle pisioperatsiooni lähem kava ongi juba välja töötatud. Sina ainult — täidad.

HERMANN: Nii? Soo? (*Irvitab.*) Ah mina ainult täidan? (*Paus.*) Ai-nult täidan? (*Kehitab õlgu.*) Noh, seda parem — vaeva vähem. (*Vaatab Haaket altkulmu.*)

Muuseas — kas ta ka sellest rääkis, kust ta kõigest nii kähku kuulis?

HAAKE: See tähendab — kuidas? Ma ei mõista sind.

HERMANN: Nojah. Asjaosaline ise ei lautanud, poisid aga kõnelesid sellest äpardusest fotodega alles täna ja mainisid sealjuures, et nad pole kogu loost seni veel kellelegi muule iitsatanud.

HAAKE: Vabanda, ma tõesti ei mõista sind.

HERMANN (*vaikib tükike aega; pikkamisi*): Kas jutt pole siis ühest minu... sportlasest?

HAAKE: Ühest sinu sportlasest? Loomulikult mitte. Hahahaa, sinu sportlasest!

HERMANN: Aga kellest siis? Kellest siis... on jutt?

HAAKE (*järsult, jälgides külalise iga liigutust*): Jutt on kohalikust kommunistide juhust... linnakomitee sekretärist, või kuidas nad teda nimetavad.

HERMANN (*pole midagi sellist ilmselt oodanud; erutub, püüab seda varjata; võtab taskust sigaretikärbi, avab selle, suleb aga kohe jälle, pistab tasku tagasi, viivitades*): Oskar Andersist?

HAAKE: Jah. (*Jälle — vaikus.*)

HERMANN (*ajab enda sirgu*): Ei! Kuradi pihta, ei! Kõike muud, aga seda mitte! (*Naerab korraka kõlavalt.*) Mis ta mõtleb, — mind proovile panna? Mind? Ma ei lase enda kulul niisugust nalja teha, Haake, aru saad! Ja nii ütle minu poolt ka peremehele! Või... käige kus kurat, lollpead!

HAAKE (*tunneb oma iga hetkega kasvavat üleolekut*): Kardad?

HERMANN (*pöördub kärmesti, näib tahtvat Haakele kallale karata*): Noh, tobu, ära räägi lapsikusi. Kui mina juba kardan, mis siis teie, mammapojukesed, teete! (*Järsku siiralt, usaldades.*) Ebamugav on, kas

sa siis aru ei saa! E-ba-mu-gav! Juba poisikesepõl-
vest peale tunneme me teineteist nagu oma isik-
likku viit sõrme. (*Naeratab kõveralt, küüniliselt.*)
Mina teen tähtsa näo pähe ja kõnelen kõrgeid sõnu,
tema aga näeb mind läbi kuni kondiüdini. Aga ilma
nende kõrgete sõnadeta ju... ei saa! Poiste jaoks
on vaja värvilisi hilpe isamaast, rahvusest... ja
muust s-säärasest. Sest on ju oluline, et nad „soori-
taksid õilsaid tegusid“, õpiksid kõhklemata relva tar-
vitama just selliste kõrgete ideaalide nimel. (*Heidab
käega.*) Ei, selge, selleks ülesandeks mina ei
kõlba, selle peab teostama keegi teine!

HAAKE: Nii on peremehe otsus.

HERMANN: Ah, mis — otsus! Iga otsust saab teata-
vasti muuta, kui leitakse, et teisiti oleks otstarbeko-
hasem.

HAAKE: Ma ei tea, võib olla. Minu põhimõte on
distsipliin, — antakse niisugused juhtnöörid, teen
nii, antakse teistsugused juhtnöörid, — teen teisiti.
(*Sosinal.*) Muide — see on Jacksoni enda käsk! Aru
saad!

HERMANN (*nagu kohkudes*): Aa? (*Paus.*) Nõnda?
(*Paus.*) See on iseasi.

KURT TROLL NOOREM (*astub tупpa, vaikselt*): Ter-
vist, kamraadid.

HERMANN (*pöördub, pikkamisi, üllatunult*): Tervist,
peremees. (*Veidi ebakindlalt.*) Kuulsin praegu juhus-
likult, et...

KURT TROLL NOOREM (*katkestab teda; viivitades,
külmal*): Jah, Olsen, mina ka kuulsin praegu...
juhuslikult. (*Silmitseb Hermannit, tõmbab äkki
näo kurjalt viltu.*) Kamraad Konrat, — ülesanne, mis
sul tuleb vaieldamatult täita, on järgmine...
(*Astub laua juurde, toetab käe selle klaaskattele: pi-*

dulikult.) Täna öösel, umbes kella 12 paiku toimetatakse kohalike kommunistide juht Oskar Anders autol mägedesse. Mõni aeg varem lähed sa sinna... kuue kõige ustavama noore löögirühmlasega ja korraldad nii kohtumõistmise kui otsuse täideviimise. Senine naiivne maskis esinemine jääb käesolevast momendist peale ära. On arusaadav, kamraad Konrat?

HERMANN (*ajab end sõdurlikult sirgu, seisab liikumatult, käed mööda püksiohmblusi alla sirutatud*): Just nii, on arusaadav!

(*Veel üks salk töölisi suundub mööda kõrvaltänavaid jaama poole, — hoogudena mühisevast tuulest kostab üle tugev, pisut nagu tõttav laul*):

„Meie kordame vannet,
tuleb nooruse südamest see —
lippu kõrgemal kandes
seista pühade õiguste eest!
Jälle rahu on ohus.
Nüüd on kõikide kohus —
need kes on ausad
meiega tõusku
sõdade vastu koos!”

KURT TROLL NOOREM (*läbi hammaste*): Mmh, et neil kord juba lõugu kinni ei topita! V-valitsus!

HAAKE: Just et — valitsus! Täiesti õige!

HERMANN: (*vaatleb sõpru kõrvalt, muigab endamisi*).

KURT TROLL NOOREM: Mjah... (*Käib edasi-tagasi, tõmbab vihaselt ninaga, paljastab seda tehes veidralt hambaid; märkab järsku Hermanni üleolevat pilku ja teeskleb rahulikkust.*) Muide — tuleb teha nõnda, et ei satutaks likvideeritava jälgedele... nii pea. On arusaadav, kamraad Konrat?

HERMANN: Just nii — on arusaadav.

KURT TROLL NOOREM: Tubli. (*Loobub senisest pingutatud toonist, osutab tugitoolile.*) Istugem sõbrad. (*Pöördub jälle Hermanni poole.*) Muuseas — sulle tuleb otsekoheselt ütelda, et Tsentrum, ja samuti ka härra Jackson isiklikult, ei ole sinu tööga rahul. Isegi kui me distsipliiniküsimuse kõrvale jätame — kõigel, mis sa teed, on juures mingisugune juhuslikkuse, läbimõtlematuse, poisikeslikkuse maik. Pead ennast kätte võtma!

HERMANN (*kähinal*): See tähendab? Ma... ei saa aru... vabandage.

KURT TROLL NOOREM: Veelgi halvem, veelgi halvem. Jah, kui sa ise sellest pealegi aru ei saa, siis on veelgi halvem. (*Silitab sõrmeotstega hajameelselt lauaklaasi.*) Võtame selle fotode küsimuse. On õige — poisse tuleb samm-sammult, pidevalt harjutada... verega. Ja on samuti õige, et praktikas seda teostada ei ole alati nii lihtne, nagu see oli sul mõni aasta tagasi, Kolmandat Riiki teenides. Vähemalt seni, kuni meil ei ole jälle omaendi juurdlusasutusi, omaendi vangimaju, — ühe sõnaga, leegaalset võimu. Sellepärast tuleb tarvitada praegu ka, kui nii väljendada võib (*muigab jälle küüniliselt*) mõnesugust teoreetilist õppevormi, süstemaatilist stuudiumi „käsiraamatute“ järgi. Ja need sinu rohked meisterlikud ülesvõtted minevikust pididki ju täitma säärase käsiraamatute ülesandeid, mida nad oleksidki ka teinud, kui sa poleks talitanud... noh... liiga jämedajooneliselt, vulgaarselt. (*Paus.*)

HERMANN (*säilitab äsjase sõjaväelise hoiaku*): Liiga jämedajooneliselt? Vulgaarselt? Kui tohib küsida — mis suhtes?

KURT TROLL NOOREM: Juba selles suhtes, Olsen, et sa polnud küllalt taibukas inimeste valikus. (*Huk-*

kamõistvalt.) Kuidas siis võis juhtuda, et sinutao-
liste suurte kogemustega mehe salka sattus poiss,
kelle süda nii kergesti pahaks läks. Ka m e i e noorte
teadvuses — nagu omal ajal hitlerlike noorte tead-
vuses — peab mõiste „tapma“ saama niisama loo-
mulikuks nagu mõisted „käima“, „jooksma“, „söö-
ma“, „end tühjendama“. Sina aga — kui kasvataja,
pedagoog — talitasid käesoleval juhul süsteemitult,
ruma-lalt! Sa mõistad mu mõtet, Olsen?

HERMANN: Just nii, mõistan. *(Paus.)*

KURT TROLL NOOREM: See on hea. *(Paus.)* Mis sa
kavatsed selle õrnasüdamelise poisi suhtes nüüd ette
võtta?

HERMANN: Kavatsen rakendada ta suhtes samu abi-
nõusid, mis läinud aastal selle noore sportlase suh-
tes, kes ähvardas meid... paljastada. Loodan, et...
mäletate veel.

KURT TROLL NOOREM: Aa, mäletan. *(Paus.)* Jah,
olen nõus. *(Tõuseb.)* Aga pea meeles — ka seegi asi
tuleb ära kasutada kas-va-tus-li-ku võimalusena.
(Paus.) Ja informatsiooniks veel nii palju: kõige lähemal ajal registreerime end legaalseks organisatsi-
ooniks. Pealinnas hakkab ilmuma päevaleht, meie
siin saame samuti oma mahuka häälekandja. Toime-
taja — tegevtoimetaja — on juba olemas. Vastutus
selle ala eest jääb kamraad Haakele, sina, Olsen,
muutud aga edaspidi põrandaalusest salapäratsejast
meie maakonnas asutatavate „spordirühmade“, meie
tulevase löögijõu tuuma üldjuhiks. *(Paus; astub Her-
manni juurde; jälle endise külma, lõikavalt kurja
tooniga.)* Ja sel puhul tahan ma sind... hoiatada.
Ma olen sind tähele pannud ja mulle on su juures
silma hakanud mõningad omapärasused. Ja neist
olen ma informeerinud ka Tsentrumit.

HERMANN: Nimelt — missugused omapärasused? (*Pühib higi, näib aimavat, kuhu Kurt Troll sihib.*)

KURT TROLL NOOREM (*veelgi aeglasemalt*): On paha, kui sa hakkad ennast pidama selleks, mis sa tegelikult ei ole. On paha, kui sa hakkad tegutsema oma pead, Keskuse korraldusi ignoreerides või arvustades. On väga, väga paha, kui sa ei suuda kainelt aru saada, kes on meie liikumise tõelised kandjad, kuigi nad jäävad ehk mõningail põhjustel — näiteks suurte masside ligitõmbamise huvides varju, kes ainult selle liikumise käsutäitjad, väli-sed teostajad, kuigi nende kujud paistavad võib-olla hoopis kaugemale. On arusaadav, Olsen?

HERMANN: Just nii — on arusaadav, peremees.

KURT TROLL NOOREM (*naeratab vaid huuli kõverdades — silmad jäävad endiselt tagedalt pilukile*): Siis on hea. Siis on hea. (*Seisab, vaatab kord Hermannit, kord Haaket, kes on võtnud nüüd samuti sõdurliku hoiaku.*) Siis... on... hea. (*Väljub.*)

HERMANN (*laseb enda lõdvaks, silub nagu hajameelselt üle läikivaks harjatud juuste*).

HAAKE (*tükikese aja pärast, pilkavalt*): Noh, nägid, vennas... hahaa! (*Vaatab kella.*) Varsti kümme. Ega midagi, pead ruttama, et oma vanale sõbrale hästi pidulik tseremoonia ja hästi pehme liivapesa valmistada, hahahaha!

HERMANN (*pöördub pikkamisi, vihast virilduva näoga*): Jah, pean ruttama. Ja sina... sina, roomaja... tuled kaasa. Ja oled see, kes määrib oma käed täna esimesena! (*Astub Haake juurde; kähinal.*) Tahad härra olla! Juhtkirjade kirjutaja! Äpardumise puhul õlgu kehitada: ega mina midagi, mina pole kellelegi viga teinud! (*Võtab Haake rinnust kinni, raputab.*) Pean sind kirbul juba ammu, argpüks!

HAAKE (*tõmbab enda lahti; põlglikult*): Hull! Suurusehull! Pead mind kirbul? Kas mina sind ei pea kirbul?! (*Naerab pilkavalt.*) Ära... teeskle! Mitte sellepärast sa ei märatse praegu, et sul on raske oma kunagist koolivenda ja noorpõlvesõpra lik-vi-dee-ri-da — sellega sa saaksid hakkama kas või praegu, silmagi pilgutamata—, vaid sa märatsed sellepärast, et sa pead tegutsema teiste käsu järgi. (*Pikkamisi.*) Ise tahad Jacksoni ees kannuseid teenida! I-se! Kah — Tito — hahahaha!

HERMANN (*haarab tugitooli korjult mantli ja kübara; läbi hammaste*): Hirnu, hirnu, limusk! Ei tea veel, kes seda kord valjema häälega teeb! (*Lahkub vihasele sammul.*)

HAAKE (*käib külalisi välja laskmas, tuleb varsti tagasi, helistab*): Hall-o-o! Kas sina, August? Noh, kuidas ettevalmistusega on? Kõik korras? Hea! Ja vaata, et mõnd viperust ei juhtu! Mina panen isiklikult sinule suuri lootusi. (*Paus; kuulab.*) Jah, Konratil on mu korraldus käes, — ta on oma kotkastega kohal kõige hiljemalt üheteistkümneks. (*Vaatab luurates üle õla; tasakesi.*) Ja nüüd — kuula hästi. Lasete poisid kohe ära ja... siis tema ise. (*Paus.*) Jah. Jah. Väga lihtne — ta muutub juba liiga iseteadvaks, see tähendab hädaohtlikuks nii sinule kui minule. On arusaadav? Hästi. (*Muutub korraga tähelepanelikuks — nõksatab kogu kehaga edasi.*) M-mis?! Minu... naine... ja... minu tütar?! Ära aja, kuradi pärast, rumalat juttu! Kaela keeran sul s-sõlme, kui sa niisugust kõmu levitad! (*Lööb toru raksatades hargile, sammub vaheuksele; kõrge kriiskava häälega.*) Proua Haake, aa... proua Haake! (*Ootab.*)

PROUA HAAKE (*astub tuppale*): Jah, Karl!

HAAKE: Jah — Karl! (*Sõnahaaval, läbi hammaste.*)

Mis ma teist ja meie tütrest praegu kuulsin, proua Haake, aa! (*Paus; vaatab naist altkulmu.*)

PROUA HAAKE: Ja nimelt — mida, Karl?

HAAKE (*äkki möirates*): Kas see on õige, et te käisite kah... oma allkirju andmas... sellele Stokholmi üleskutsele? Kas see on õige, aa? Noh, kõnelge, aa!

PROUA HAAKE (*rahulikult*): Jah, see on õige. (*Vai- kus.*)

HAAKE (*maigutab kuidagi abitult, koomiliselt; vii- maks kähinal, nagu väsides*): Ah... nii...! Ah nii?! (*Istub, hõõrub meeleskohti.*) Ah... nii...

PROUA HAAKE (*seisab veel hetke; pöördub, lahkub vaikides*).

KUUES PILT

Olsenite aed. Pahemat kätt lahtine, postidele toetuv rõdu, millele pääseb mööda madalat treppi. Kollase liivaga sillutatud tee viib otse naaberaia plangu juurde, palistatud noortest sõstrapõõsastest ja lilledest; siin kui seal õunapuude ja sirelite vahel paistavad miniatuurised valgeks värvitud pingikesed; tagaplaani moodustavad metsaga kaetud mäekingud, mis näivad eredas keskpäevapäikeses väga lähedaina. Tuulevaikne; pilvitule taevalaotusele kerkivad üksikud suitsujoad — väikestes, üle aedade paistvates töölistmajades valmistatakse hommikusöögi vastu. Trolli mootoritehas eemal, paremat kätt tundub sellevastu täiesti elutuna — ei suitse korstnad, ei kuulu tavalist tööpinkide ja masinate undamist ning mürinat.

EMA OLSEN (askeldab rõdul — asetab toole, raputab laudlinalt tolmu, pühib põrandat; ta on mõtlik nagu alati, ometi aga tundub kogu ta olemuses seda vaikset eneseusaldust, mis iseloomustab pärast pikki kahtlusi kindlale otsusele jõudnud inimest).

SORENSEN (ilmub nurga varjust — jalgvärava kääksatus ja rasked krudisevad sammud kuulutavad ta tulekut; võtab mütsi peast, pühib peopesaga üle lauba ja higipisarais palja lagipea; kummardab): Tere hommikut, proua Anna, tere hommikut.

EMA OLSEN: Tere hommikut, härra Sörenson. Kah juba nii varakult liikvel?

SORENSEN: Jah, liikvel, proua Anna. (*Vaatab paksu kaela õiendades üles rõdule.*) Juba kella kaheksast saadik. Väsinud kohe... jaa! Päike kah... aina kõrvetab! Aina kõrvetab!

EMA OLSEN: Võtke siis siin vilus istet, puhake.

SORENSEN: Ei ole aega. Tarvis on veel... sisse astuda nii siia kui sinna... nii siia kui sinna. Tulin ka teile, kallis proua Anna, asja pärast. Lähen jälle edasi. Jälle edasi.

EMA OLSEN: Milles see pakiline asi siis seisab, mis ei lase isegi jalgu puhata?

SORENSEN (*vagalt; ikka kaela õiendades*): Mäletate, käisin hiljuti teile kutset toomas, et te tuleksite neil päevil kindlasti meie palvelasse. Kuulama Ameerikast meile külla sõitnud venda ja suguvenda, kelle kuulsus ulatub peaaegu kõigisse maailmajagudesse... See kuulus vend on nüüd siin. Mitu päeva järjest oli mu palvela puupüsti inimesi täis, kõik ei mahtunud sissegi, ja me pidime avama aknad, et võimaldada osasaamist ka neile, kes seisid väljas pimedal tänaval... ja hoovil... Ja siis otsustasime me, ja võtsime nõuks... et ärgem hoidkem küünalt vaka all... Ja täna kell kaksteistkümmend — täpselt kell kaksteistkümmend — korraldame me suure vabaõhu-jutuluse jõekaldal, heinamaal... Ja kuna paljud sellest ei tea, viivad meie koguduse õed ja vennad sõna laiali... Aga ma ise ruttan ütlema ka teile, proua Anna, sest teie elu on olnud ikka kallis minu südamele... Ja me kõik loodame, et te kindlasti tulete... kindlasti tulete! (*Pühib jälle paljalt lagipealt peopesaga higi, vaatab oodates üles rõdule.*)

EMA OLSEN (*ei vasta kohe; viimaks — viivitades*):

Millest ta seal siis kõneleb, see teie kuulus Ameerikast pärit usu- ja suguvend?

SORENSEN: Praegusest raskest ajast, proua Anna, praegusest raskest ajast. Ja sellest, kuidas see kõik on juba piiblis ette kuulutatud... ja kuidas jumal juhib kõike lõpuks... ikka hea poole. Ja kuidas metsalise viienurgelised märgid lähevad üksvahe väga tugevaks... Aga kuidas siis tuleb üks ratsanik... ühe hobuse seljas... ühe tuhkur hobuse seljas... ja kuidas tal on üks mõök ühes käes... üks mõök... Ja kuidas ta lahutab hea kurjast, ja hävitab kurja maailmast... aatomipommiga selle Jalu jõe kaldal, mis on piiblis ära seletatud Ulai nime all... jaa... ja viib hea võidule... jumala enda tahtmist mööda... Eks ole, te ju tulete... proua Anna... kallist proua Anna?

EMA OLSEN: Ei, ma ei tule, härra Sörenson.

SORENSEN: Aga miks? Miks? Vaadake, kui ilusa ilma on issand selle taeva tõe kuulutamiseks andnud. On patt niisuguse ilmaga kodus istuda ja sellest mitte osa saada... neil päevil, kus vend on tõusnud venna vastu... just venna vastu.

EMA OLSEN: Jah, ma ei tule... sinna teie jutlusele. Ma lähen nimelt mujale.

SORENSEN: Kuhu, k u h u mujale te lähete?

EMA OLSEN (*naeratab äkki, viivitades*): Näete, härra Sörenson, ma lähen sinna, kuhu kõik siit lähevad... Ja kuhu oleks läinud ka mu mees, kui ta oleks elanud, ja temaga ühes meie kaks vägivaldset surma surnud poega, kui ka nemad oleksid elanud... (*Jätkab tööd.*)

SORENSEN: Aa? Nii? Mõistan, mõistan! (*Laotab vihaselt käsi.*) Nojah! Nojah! Eks igaüks teab ise, millega ta oma hingele teise ilma teed sillutab... kas

sameti ja siidiga, või ohakate ja kibuvitstega. Karvupidi ei saa kedagi taevariiki kiskuda! N-nojah! (Pöördub, lahkub.)

INGRID (*astub rõdule — heledas pühapäevakleidis, raamat käes*): Memme, laud on nüüd kaetud — lähesid ehk kah einestama.

EMA OLSEN: Aga sa ise, tütreke?

INGRID: Ma ise... sõin juba köögis. Ja millegipärast ei ole mul täna isu. (*Jalutab trepikesest alla.*) Istusin siin veidi, hingaksin värsket õhku.

EMA OLSEN (*hellalt*): Istu, istu — eks sul'ole neil päevil siin ka küllalt ärevust ja erutust olnud. Lähen siis pealegi ja olen poistele perenaiseks... (*Rõdu kaudu majja.*)

HERMANN (*väljub hetke pärast; tundub närvilisena, tahab nähtavasti üksi olla*): Kas... minema juba ei hakka?

INGRID: Kuhu?

HERMANN: Kuhu?! Miitingule, loomulikult.

INGRID (*vaatab venda uuriva pilguga; rahulikult*): Sinna on aega. (*Paus.*) Mis põhjusel sa... tusatsed?

HERMANN (*kehitas õlgu*): Kuidas ma tusatsen? Eksid! Säärase ilusa ilmaga? Milleks! (*Naerab.*)

INGRID: Ligi hommikuni käis siin inimesi. Kas sinu juures?

HERMANN: Ei, minu juures ei käinud keegi. Ja üldse — kuulen sellest esimene kord.

INGRID: Kuidas nii? Kui sa pool kahe paiku koju jõudsid, kostis ju kogu aeg kõnekõminat.

HERMANN (*kehitas õlgu*): Kostis? Võib olla. Ma jäin kohe magama... (*Jälle paus.*)

INGRID: Kas sa olid jaamas... lõpuni?

HERMANN: Jah. Lahkusin sealt vist ühena viimastest. Aga mis siis?

INGRID: Ma... ma mõtlesin, et ehk seal viimaks... juhtus midagi.

HERMANN: Minu teada ei juhtunud seal mitte midagi. Arvatavasti tuli Henriku ja Oskariga inimesi siia kaasa, et tänaseid üritusi veel kord läbi arutada. (*Kaob lonkides põõsaste varju.*)

OSKAR (*ilmub lävele, vaatab hellalt naeratades raamatu kohale kummarduvat Ingridit; suleb siis tasakesi ukse ja tuleb kikivarbail trepist alla; vaikselt, ikka naeratades*): Jõudu, Inge.

INGRID (*tõstab pea*): Tarvis. (*Vaikus.*) Istu, ole hea. (*Varjatud etteheitega.*) Nii siis — ometi viimaks saabus silmapilk, kus sul ka minu jaoks hetk aega üle jääb. (*Asetab raamatu põlvedele, vaatab meesi pika, paitava pilguga.*) Kui nüüd arvestama hakata, siis tuleb vist küll välja, et me pole omavahel kõnelnud vähemalt kuu aja jooksul.

OSKAR (*mõtleb, noogutab*): Jah, õige, tuleb tõesti nii välja.

INGRID (*loetleb*): Mõni päev enne su ärasõitu käisime viimast korda seltsis jalutamas... Kolm ja pool nädalat kestis teie Venemaa-reis... Nüüd juba ligi nädal aega oled ülepeakaela ametis rahuallkirjade kogumise korraldamisega ja tänase miitingu ettevalmistamisega. — Vahetame ainult põgusaid peanoogutusi, — kõik! (*Asetab käe mehe käsivarrele.*) Ja ununengi, nagu paistab, ununengi...

OSKAR: Ununed? Eksid, Inge! (*Paus.*) Eksid. Aga nii see maailmas kord juba on — alati ei saa inimesed mahti mõtelda ainult oma isiklikule elule ja isiklikule, kodusele õnnele. (*Tasakesi.*) Muide — ma olin kindel ühes asjas.

INGRID: Ja nimelt — mis asjas sa olid kindel?

OSKAR (*ikka naeratades*): Olin kindel, et sa mind

mõistad! Ja et sa minust aru saad! Ja et sa pead õige-
geks samu tõdesid, mis minagi... On ju nõnda, Inge,
— ma ei eksinud sinus, eks ole?

INGRID (*noogutab; pikkamisi*): On nõnda. (*Paus.*) Ja
ma olen mõtelnud vahel sedagi, et kõik, mis ma
rääkisin sulle kord oma soovist jooksva elu problee-
midest eemale jääda ja mõjutada ühiskonna aren-
gut peamiselt kooli, see tähendab inimese pare-
maks kasvatamise kaudu lapseast peale, ei olnud
õige.

OSKAR: Noh, vaata — hakkad nii siis sellest ka ise
aru saama! Ja see on hea, see on hea! (*Haarab kohe
tekkivast mõttest kinni.*) Kui ehk võtaksid sõna juba
täna sel miitingul... näiteks õpetajate nimel?

INGRID: Täna? Oi, ei, see siiski ei lähe! — Inimene
nagu mina peab korralikult ette valmistama, et mitte
jumal teab mihuke si rumalusi rääkida.

OSKAR: Noh, kui mitte täna, siis kunagi tulevikus!
Aga igal juhul olen ma väga, väga rõõmus, et sa
hakkad sellest rumalast, aktiivsest võitlusest hoidu-
mise ideest välja rabelema.

INGRID (*naeratades*): Oled, kallis?

OSKAR: Olen! (*Tõuseb; mingi tugeva, pisut pateetilise
erutusega, mida pole ta juures harilikult märgata.*)
Ja üldse... üldse... ma olen väga rõõmus. (*Jutus-
tab.*) Alles kuu, poolteist tagasi olin ma paljudes as-
jades skeptiline — kannatasin, vaevlesin... tundsin
pettumust. Kõik paistis kuidagi juhuslikuna, ebakind-
lana. Töölised näisid tundvat huvi ainult palgaküsi-
muste vastu; seltsimehed partei joones tundusid sa-
muti pehmetena, mitte nii tulistena, nagu see oleks
pidanud olema; liiga, liiga tugevad olid mu meelest
nõndanimetatud sotsiaaldemokraatia juured; ja nõn-
da edasi, ja nõnda edasi... Ja kui ma siis vahel sel-

liste skeptiliste meeleolude mõju all endamisi mõt-
lema jään, siis... (*Heidab käega.*)

INGRID (*vaatab meest ikka hellitava pilguga*): Jah,
mis siis oli?

OSKAR: Noh, siis muutus kõik kuidagi armetuks: meie
pole veel arvestatav tegur — meie ei suuda
korda saata mitte midagi nimetamisväärset; jän-
kide fašism on tugevam, kui me seda endile tunnis-
tada tahame, — jänkide fašismil on nii parem orga-
nisatsioon kui ka suuremad inimreservid apla väike-
kodanluse näol kõigis maades. (*Kindlalt.*) Ja ometi
on tõelisus hoopis teistsugune! Hoopis... teist-
sugune! Kõigepealt oleme meie ise hoopis tugeva-
mad, kui see mulle paistis, ja teiseks pole see jän-
kide fašismilainegi nii vägev, nagu see esimesel vaa-
tamisel meile näida võib.

INGRID (*muutub kord-korralt tõsisemaks; pikka-
misi*): Jah, aga hädaoht...hädaoht on ju siiski
olemas!

OSKAR: On! Ja vägagi suur hädaoht! Ja seda ei tohi
me loomulikult samuti mitte unustada. Aga pole neil
julmuretel kaugeltki kerge hakkama saada inimes-
tega, kes suudavad avaldada oma tahet sellise üks-
meelega, nagu teevad seda praegu sajad miljonid
lihtsad töötavad inimesed kogu maailmas! (*Kirgli-
kult.*) Eriti aga sain ma meie, töörahva jõust aimu
just seal, Nõukogude Liidus. Ja ma olen nüüd päris,
päris kindel: nad ei murra meid enam, olgu siis oma
aatomipommidega, olgu siis oma lendavate kind-
lustega.

INGRID: Kuid tappa, Oskar... tappa võivad nad teist
veel... nii mõnegi. (*Ütleb seda kuidagi tumedalt,
nagu varjatud ahastusega.*)

OSKAR (*noogutab*): Võivad. Ja teevadki seda. Mis ei

muuda aga põrmugi ajaloo käiku. Langevad üksikud võitlejad, nende asemele tulevad uued... jääb rasketelegi kaotustele vaatamata partei! (*Silitab naeratahes Ingridi allakummardatud pead.*) Ja see on peaasi, Ingrid! See on peaasi!

INGRID (*tasakesi, sosinal*): Täna öösel... ma kartsin!

OSKAR (*muutub kohe tähelepanelikuks*): Kartsid? Mida?

INGRID: Seda, et sinuga ongi juba midagi juhtunud.

OSKAR: N-nii...? Aga miks sa seda just tän a öösel kartsid?

INGRID: Ma ei tea isegi. Aga küllap seepärast, et ma kuulsin hiljuti...midagi kohutavat, midagi niisugust, mis ei lähe mul silmapilgukski meelest. (*Paus.*) Tahaksin selle üle — muide — neil päevil sinuga pikemalt nõu pidada. Ja siis... need teie hilised külalised ja see ägedus, millega te omavahel kõnelesite.

OSKAR: Aa, mõistan! (*Paus.*) Lollus! Pole tarvis midagi karta! Nii mina kui Henrik, me oleme peaaegu nagu sõdurid ja... ühe sõnaga... julgeid kardavad isegi kuulid, argpüks võib kaela murda kas või ölekõrrel komistades. (*Rõdunurga varjust ilmuvad isa Haake ja Asta.*)

ASTA (*peatub Oskari ees; unustab isegi teretamise; hirmunult*): Oskar... kuuled sa... kas see on tõesti õige, mis räägitakse?!

OSKAR: Aga, paike, ma ei tea ju, mida nimelt räägitakse.

MATTIAS (*urinal*): Mida räägitakse?! Räägitakse seda, et need lontrused olevat tahtnud ju sind eile õhtul... ära küüditada! Kas tahtsid või?

OSKAR: Tahtsid.

MATTIAS: Nojah... näed sa! Seni lugesime ikka aja-

lehest, et seal või teal... tehakse niisuguseid sigadusi. Nüüd siis on järg juba siin kah... nende kõrilõikajate järg!

OSKAR: Kus leidub fašiste ja nende käsilasi, seal leidub alati ka kõrilõikajaid. (*Märkab Ingridi kohkumisest kaamet nagu, püüab juhtumit tühisena näidata.*) Muide — inimesed annavad kogu loole rohkem tähtsust, kui see väärrib. Naiivne poisikeste temp, muud midagi.

ASTA: Naiivne poisikeste temp, jah! Kui poleks sulle parajal ajal appi jõutud, ei tea, kuidas kõik oleks veel lõppenud.

INGRID (*tasakesi*): Nii siis... ikka! Mu süda nagu aimas midagi...

OSKAR: Ära pane tähele! Utlesin — inimesed annavad kogu loole rohkem tähtsust, kui see väärrib.

HENRIK (*astub rõdule — hoogne nagu alati*): Aa, seal sa mul oledki, poiss! Lõpeta vestlus austatud kuulajaskonnaga ja... kaome.

OSKAR: Jah, on aeg. Nõnda et, seltsimehed, nägemiseni miitingul. (*Noogutab; ära.*)

HENRIK (*vaatab tagasi; lõbusalt*): Ära sina, onu Haake, kah paljaste kätega välja tule, õhk on igatahes... kuumavõitu. (*Kaob samuti nurga varju.*)

INGRID (*tükikese aja pärast, püüdes rahulikult jääda*): Mis seal siis eile õhtul juhtus? Kõnelge.

MATTIAS: M-mis seal juhtus?! Kas nad ise's ei rääkinud? Juhtus see, et... kui nad külalistega töölismajja läksid, tuli Oskar Andersi juurde järsku noor tunkides poiss. Olevat temale midagi tähtsat teatada... selle tänase miitingu pärast, — et kuidas seda kavatsetakse nurja ajada... Oskar Anders läks temaga välja kaasa — maja oli ju rahvast täis ja polnud kohta omavahel juttu ajada. Ja üks nad

ta siis pimedas kinni haaranudki... mitme mehega... Ja auto sõitnud kah kohe ette... nagu tellitult. Oli õnn, et Henrik ja mõned teised juba algusest peale kahtlema löid ja... samuti välja läksid. N-noh, kus need härrasvõsud's enam midagi, kui juba rusikas rusika vastu lööb!

ASTA: Kas pole — täitsa ameerika kombed! Nagu kuskil Chicagos... ptüi!

INGRID: Nõndaviisi...? (*Paus.*)

MATTIAS: Jah, selle mehe oleksid need ilvesed küll vagaks teinud! Peale selle — see kibe kihutustöö, mis paistis käivat majast majja terve öö läbi! Va Martin Hagarti mehed litsusid ringi nagu seajalakkondist vurrid! Kui vanarahva jutt õige on, et selja taga vandumisest tekivad luksatused, siis oleksid pidanud küll terve Nõukogude Liidu ja muude maade kommunistid läinud ööl luksuma. Ja hommikul varakult hakkasid peale va Sörensoni eided oma vabaõhu-jumalateenistusega. Martini omad läksid meilt mööda, need aga aina pressisid võõrusest tagatuppa.

ASTA (*turtsatab*): Just! Meil käisid samuti. Ja tekkis kaks niisugust tüli, et... Taat näitas ust onu Martini, ema hurjutas läbi jumalasalase Sörensoni.

INGRID (*istub vaikselt, sirgelt, suu kramplikult kinni surutud*).

MATTIAS: Va Trollide künnihärjad! Püha sõda kultuuri kaitseks ja nõnda edasi! Nurga tagant kallalekippujad, aga mitte mingisugused... õiged inimesed. Sirvisin ajalehti... See oma vesivõsugi pasundab jälle! Et see lontrus ometi kord mu kargu alla satuks!

KATRIIN (*ilmub lävele*): Jah, mana, mana, nagu see aitaks. Anna ei tunne ennast päris hästi, ja jääb koju. Hakkame meie astuma.

MATTIAS: Varavõitu nagu... Palju sinna spordiväljakule siis maad on — vaevalt kolmandik kilomeetrit.

KATRIIN: Meile sinuga aitab sellestki. Ja ega siis päris viimasesse ritta ei taha ju kah jääda.

MATTIAS: Selles osas on sul muidugi õigus. (*Kuskil hakkab orkester mängima.*) Ahah, ega midagi, juba kogunetaksegi. (*Ajab enda püsti, lahkub longates; tossavast piibust ta suus tõuseb siniseid pilvekesi, mis jäävad õhku hõljuma.*)

INGRID (*alles tükike aega hiljem — vaikselt, endamiisi*): Nõnda see on. (*Paus.*) Nõnda see on. Vihane ja kuri võitlus.

ASTA (*muutub samuti tõsiseks*): Jah, see on tõesti hirmus! Süda hakkas rinnus lausa värisema kui isa öösel koju tuli ja jutustas! (*Paus; lapselikult-lihtsameelselt.*) Mis sa arvad, kuidas see kõik kord lõpeb?

INGRID (*vaatab sõbratari pika pilguga*): Näed sa, Asta, ka mina ei oska ette kujutada, kuidas see kõik kord lõpeb. Aga nii, pimedas elada... hirmus ja lootusetuses... on õudne... (*Vaikib jälle hetke, nagu mõtteid kogudes; äkki senisest teemast hoopis kõrvale kaldudes.*) Kas sa oled juba otsustanud, kust sa nüüd kõigepealt tööd püüad leida? Jälle... majateenijaks?

ASTA: Ei! Kõike muud, aga mitte seda. Mamsel Gertudi taolised ustavad ümmardajad söögu säärast leiba, minu kurgu jaoks on see liiga kare! Katsun õnne vabrikuväravate taga.

INGRID: Jah, ja teed õieti. (*Punajuukselisele, kõhnale, umbes 15-aastasele tütarlapsele, kes ilmub korraga lõõtsutades, ärevana rõdunurga varjust.*) Mis on, mis on, Alma?

- ALMA KRISTJANSON (*suudab nuuksumise pärast vaevalt kõnelda*): Armas... kallis... preili Olsen...
Armas... armas preili Olsen!
- INGRID (*tõuseb erutatult, näib aimavat, milles asi seisab*): Mis on, Alma?
- ALMA: Ema ja isa... paluvad teid... tulge... tulge ruttu! (*Surub enda nagu kaitset otsides Ingridi vastu.*) Vend... vennas... vaeseke... (*Nutab.*)
- INGRID (*pikkamisi, kähinal*): Su... vend...? Jah, läheme, läheme! (*Astale.*) Kas sa... ootad mind siin?
- ASTA: Jumal hoiaks, milles asi seisab?
- INGRID: Pärast räägin. (*Uhes Almaga ära.*)
- ASTA (*tõuseb, tahab nagu kuhugi minna, ei tea aga isegi, kuhu, ja istub uuesti*).
- HERMANN (*astub järsku välja pingiotsa juures kasvava põõsa tagant; on väga närviline, kuid püüab näida rahulikuna ning muretuna*): Vabandage, preili Asta...
- ASTA (*kargab hirmunult püsti, vaatab Hermannit tükk aega pärani silmil, hakkab siis nagu süüdlaselt naerma*): Ah, teie...?
- HERMANN (*pikkamisi*): Kohutasin ehk? (*Paus.*)
Muide — pikutasin seal murul ja... pidin kuulma. Mis see punapäine plika seletas ja kuhu ta Ingridi kutsus? Kes oli tapetud?
- ASTA: Ta-pe-tud?! Kust te selle võtsite, et tapetud?
- HERMANN: Ah... ei ole? Mulle aga paistis, nagu... (*Vaikus.*)
- ASTA: Ei, kellegi tapmisest ei olnud mingisugust juttugi. (*Seletab.*) See oli Kristjansonide tüdruk. Ta vend õpib vist Ingridi klassis ja... on vist järsku haigeks jäänud.
- HERMANN: Ah... n-nii! (*Vaikus; usutledes.*) Ja siis veel — jälle pidin kuulma... Nii et seltsimees

Andersit taheti... noh, kuidas nüüd seda tempu nimetada... ära varastada?

ASTA: Jah, kujutage ette!

HERMANN: Kujutangi. Fašistid muidugi... üldise arvamise järgi?

ASTA: Kes siis muud? Kindlasti nemad.

HERMANN: N-noh, võiksid olla ka... muud. Temperamentne, tore poiss, sattus ehk kellelegi teisele nii-sama temperamentsele ja toredale poisile teele ette...

ASTA: Seda ma küll ei usu!

HERMANN: M-muidugi, minagi ju ei usu seda — tegin oma vana sõbra puhul ainult veidi sündsusetut nalja. (*Süütab sigareti, astub pingi taha, kus Asta istub.*) Töölised on nüüd vist küll hirmus vihased? Kisuksid need röövimiskatse tegijad arvatavasti tükkideks... kui kätte saaksid?

ASTA (*hoogsalt*): Jah, kisuksid! Ja talitaksid ka täiesti õieti.

HERMANN: Küllap, küllap. (*Vaikib veidi aega.*) No aga kas on kuulda ka vastupidiseid häáli?

ASTA: Ei... tea. Paljudega siis mina olen kõnelnud. Aga need, kellega olen, on kõik küll Oskari poolel.

HERMANN: Ahah, ahah... nojah... (*Vaikus.*)

INGRID (*tuleb rõdu varjust; käib kuidagi taarudes; on nagu iga silmapilk kokku langemas; peatub; Hermannile — tumeda, valulise häälega*): Sa ei uskunud teda... ja tekitasid minuski kahtluse, et kas poiss tõesti ei fantaseeri... Eile õhtul ei ilmunud ta koju ja kui teda täna koolivendade juurest otsima hakati, polnud teda ka seal. (*Nuuksub kuivalt.*) Veerand tundi tagasi leiti ta... kuristikust. Ta-pe-tud!

ASTA: Tapetud! Kristjanson? Issand jumal!

INGRID (*ikka vennale*): Jah, näed nüüd, tal oli õigus

karta. Haigekassa arst jõudis just sinna. Kümme... kümme noahaava... mitte ükski surmav! Need met-salised, need... need mõrtsukad lasksid ta sõna tõsi-ses mõttes verest tühjaks joosta!

HERMANN (*nagu end kaitsta püüdes*): Jah... aga... kes seda siis uskuda suutis!

INGRID: See'p see ongi, et me väga ja väga paljut ei suuda — õigemini ei t a h a — veel uskuda... kuigi juba see neetud Hitler meile näitas, millega need ini-mesed hakkama saavad! (*Paus.*) Ta teadis palju, ja hävitati.

ASTA: Kas... kas politseisse on juba sõna viidud?

INGRID: On. Aga mis see aitab. Küllap tal oli õigus ka selles osas — küllap ka seal istuvad sees samad bandiidid. Need teevad kõik, et asja summutada.

ASTA (*vaatab hirmunult kord Hermannile, kord Ingridile; tasakesi, vanainimeslikult, otsekui oleks ta mõne minuti jooksul elurõõmsast noorest tüdrukust kasvanud asjalikuks, täisealiseks naiseks*): Jah... Ja nii ongi õigus neil, kes ütlevad, et meil, keh-vikutel, ei ole siin maailmas enam mingisugust kaitset.

(*Läheduses asuvalt spordiväljakult kostab nüüd lakkamatut kära — orkester mängib, hüütakse hur-
raa, tervitatakse kedagi ülemealiku käteplaginaga; rahvahulk suureneb nähtavasti iga silmapilguga; lähenevad tööliskolonnid laulavad „Maailma demo-
kraatliku noorsoo hümnid“; spontaansed hüüded: „Elagu metallistid!“, „Elagu mäekaevurid!“, „Hur-
raa-a... elagu meie vahvad kangrud!“, „Hur-r-raa Nõukogude Liidule, ma-ha sõjaõhutajad!“, „Ma-ha
ameerika ra-ha-haid... ma-ha!“ jne. jne. Siis — äkiline ootav vaikus, millest kasvab välja aeglane, julge, kuidagi kõike keskendavana tunduv hääl,*

ehkki sõnadest pole kauguse tõttu võimalik aru saada.)

INGRID (*kuulab; viivitades*): Sul on õigus — meil ei ole selles siinses maailmas mingisugust kaitset, meil, kehvikutel, oma tööst elatuvatel inimestel. A metlikku kaitset. Aga Andersil ja ta sõpradel on veelgi enam õigus — meil tuleb see kaitse ise endale võtta. Ja seal — kuula — me võtamegi ta endale.

HERMANN (*naeratab virilalt, üleolevalt, tigidalt*).

ASTA: Kas sa arvad, et...?

INGRID (*kordab*): Ja seal, jah, ja üle kogu maailma niisugustel väljaastumistel... me võtamegi ta endale ise, selle kaitse!

(*Kõne jätkub, katkestatud ikka hoogsatest, võimsalt esilepuruskavatest poolehoiuhüüetest ja üha uuesti ning uuesti prahvatavast käteplaginast. Nii kestab see tükike aega. Ja ilm äärelinna-aedade ning mägede kohal on ikka vaikne, ilus, otsekui pidulik. — Siis korraga: kuri, katkendlik automaatide tärin — ta-ta-ta-ta! Tekib silmapilguks verd tarretav vaikus, millele järgneb niisama äkiline ning võimas vihamõiratus — rahvahulk on jälle vabanenud ootamatust hirmuhüpnosist ja reageerib juhtunule nagu haavatud, valust vihale aetud hiiglaslik olend.*)

ASTA (*tumedalt*): Ingrid... Inge... Seal... ka seal sünnib midagi! Jumal, ka seal sünnib midagi!

INGRID (*seisab sirgelt, pea kuklas; pikkamisi*): Jah, ka seal vist... sünnib midagi.

ASTA (*on tasakaalukast täiskasvanust jälle muutunud kohkunud, paanikasse sattunud lapseks*): Lähme, lähme... ruttu! Kui Henrikuga... järsku... Lähme! (*Tõttab minema.*)

INGRID (*kordab*): Jah, Hermann, kuuled — ka seal sünnib midagi. (*Järgneb sõbratarile.*)

HERMANN (*kaotab kohe oma näilise rahu — vahib närviliselt ringi, tõuseb kikivarbaile, otsekui võiks ta pilk nõnda toimuvani ulatuda, surub käed kramplikult rusikaks, hüppab püsti pingile; jookseb hetk hiljem rõdu kaudu majja ja tuleb sealt varsti tagasi suure sõjaväebinokliga; ronib jälle püsti pingile, vahib mäejalal asuva spordiväljaku poole; tänavalt kuuldu jooksumüdinat ja erutatud häält; hüüab kähinal*): Härra Sörenson, härra Sörenson.

SÖRENSONI HÄÄL: Jah, härra Olsen! Tere!

HERMANN: Kas te... tulete sealt või... olete sinna minemas?

SÖRENSONI HÄÄL: Minemas, minemas, härra Olsen.

HERMANN: Ei tea, mis seal lahti on?

SÖRENSON (*astub aeda; higi pühkides*): Ei tea, härra Olsen. (*Jutustab hädaldades.*) Inimesed on ju nagu hullud... nagu hullud! Siin viibib praegu keegi Atlandi tagant tulnud väga hea sõnaga vend... kellegi tähtsa mehe sekretär... Ja mõtlesime... mõtlesime... et kui ta seletaks usu ja piibli varal ka praegusi raskeid ja ärevaid aegu. Tegime vabaõhujumalateenistuse. Rahvast aga tuli kõigest... k õ i g e s t saja ümber. Jah. Ja needki... nagu püsti pöörased! Nii kui ta oma jutuga sinnamaale jõudis, et Ameerikamaa ja aatomipommi osadus võitluses kommunistide vastu... ja uue sõja osadus... on juba jumalast ette määratud, et punaseid metsalisemärke täitsa välja kitkuda... sa armas aeg, kus läks kärinaks ja mürinaks! Kõik — naised ja mehed — puha aina röökisid talle vahele. Noh, sain ta läbi võsa ära saata! Jah, vaat missugused ajad praegu on, härra Olsen. Nüüd ruttan sinna... lähemale... heidan silma peale, mis ja kuidas. Head päeva, head päeva. (*Ära; jooksumüdin kaugeneb.*)

HERMANN (*muutub järjest närvilisemaks — tammub pingil edasi-tagasi, vahib ikka läbi binokli*).

MIITING (*möirgab ähvardavalt, hoiatavalt, kurjalt; rahvahulga korratusse kisasse lajatavad jälle üksikud valangud*).

MARTIN HAGARTI HÄÄL: Oh jumal, jumal! No kiiremini, mis sa tukud, Lund, kurat!

LUNDI HÄÄL: Ära kisenda! Ja ära... ära torma, sõge!

HERMANN: Isand Hagart! Aa, isand Hagart!

MARTIN HAGARTI HÄÄL (*pärast hetkelist kokkunud vaikust*): Ohh-jahh... see olete teie, härra Olsen! Ma juba mõtlesin, et... (*Nagu visatakse aeda; kuhugi tahapoole.*) Oota uulitsal, Lund, kurat!

HERMANN: Kas te tulete... sealt?

MARTIN HAGART (*nutuselt*): Sealt, sealt, jah! (*Niisama hädaldava tooniga nagu äsja Sörenson.*) Teil on siin hullumaja... hullumaja! Ikka — äärmusest äärmusse! Mõttevabadus, sõnavabadus... kõik... kõik demokraatlikud vabadused olgu vabad... jah. Nende eest me ju kogu aeg siin ikka võitleme... Miks... miks seda Andersit küüditada taheti? Miks... miks seal täna tulistatakse...? Miks... miks verd valatakse... jah! Ei, ei, ei, ma ei saa enam mitte millestki aru! Lähen jaama ja... sõidan ära... sõidan ära!

HERMANN (*katkestab teda kärsitult*): Kas keegi kannatas kah... sellest laskmisest?

MARTIN HAGART: Kust kurat mina seda tean! Saime... saime veel tulema... Lundiga. Joosti järele. „Äraandjad! Teie töö!“ (*Ära; sõbrale.*) Lund, Lund, Lund, seisa, kurat, Lund... noh... sei-sa! (*Jooksumüdin kaob maha taha.*)

MIITING (*möirgab endiselt, keegi kisendab*).

HERMANN (*püüab jälle midagi näha, hüppab siis*

suure kiiruga pingilt maha, jookseb majja; väljub hetke pärast — hele kaabu kuklas, mantel käsi-varrel).

EMA OLSEN (astub poja kannul rõdule, silmad hirmust pärani; tahab Hermanni hüüda, tõstab juba käe, ei jõua aga seda teha ja vajub toolile).

HENRIK (ilmub samal hetkel rõdu varjust, kogu hoia-kus mingi külm, otsustav rahu, nagu kunagi inimesel, kes on just praegu teada saanud midagi saatuslikku, suleb Hermannile tee): Oota. Ära... tõtta!

HERMANN (peatub, otsekui kivineb kohale; viimaks kähinal): Sina...? Kuidas... sina...?

HENRIK (pikkamisi): Jah, mina. (Paus.) Tahtsid vist küsida, et kuidas mina siin saan olla, kui seal sääraseid asjad käivad? (Jälle paus.) Seal on, Hermann, „sõber“ ja tädipoeg, kord juba majas. Saite oma ohvri, aga nägite ühtlasi, kuidas rahvas teid vihkab!

HERMANN: Ma... ei mõista! Mis jutt see nüüd on!

HENRIK (ikka endiselt): See on niisugune jutt, et... pidasin sind edevaks kõlupeaks, tuleb aga välja, et sa oled... mürgikärbes. (Vaatab Hermanni tungivalt, pilku pööramata, osutab siis pingile.) Istu.

HERMANN (näitab oma iseloomu kolmandat põhijoont — senise valeliku libeduse ning vajaduse korral seda asendava külma, halastamatu julmuse asemel tungib nüüd esile otsustusvõimetu panikööri häbitav hirm; vajub arana kokku, istubki, püüab kuidagi abitult-naivselt vastu vaielda): See... sa... See on arusaamatus ja... ja... sa eksid... vennas!

HENRIK: Ei, ma ei eksi. (Paus.) Nii siis sina oledki see legendaarne, salapärane, müstiline Konrat, kes külvas siin nägematult fašistlikku nakkust? Nii siis sina oledki see õilsate sõnade ja mõistete taha pu-

gev fašistlik kõrilõikaja, valmis teenima olgu siis Hitlerit, olgu siis Trumanit ja Churchilli, olgu siis... seda nürust härra Jacksonit, ja haisevate hammas- tega rästikut Kurt Troll noorem, kelle näpunäidete järgi ja isiklikul kaastegevusel valmistati siin juba kauemat aega ette bandiite töolistega arvete õienda- miseks? Nii siis... nii siis sina olidki see lurjus, kelle otsesel korraldusel püüti Oskar Andersit eile mõr- vata ja kelle korraldusel ta täna... mõrvatigi!

HERMANN (*teeb jälle katset vastu vaielda*): Noh, kuuled sa... sõber... ma tõesti ei saa enam mil- lestki aru... Ma tõesti...

EMA OLSEN (*on enda rõduposti najal toolilt püsti ajanud, jälgib sündmust erutuse pärast vaevalt jalul seistes, käed kramplikult vastu rinda surutud*).

MIITING (*jätkub; kostab uue kõneleja julget, rahu- likku häält ja seda puhuti katkestavaid jõulisi poole- hoiuavaldusi*).

HENRIK (*kuulab pisut aega, pöördub siis uuesti Her- manni poole*): Ära salga enam, see ei aita midagi! (*Osutab spordiväljaku suunas*): Kuula! Kas teie, ideetud, tühjad, südametunnistuseeta, saagiahned hääänid, loodate seda koske tõkestada oma nurga- taguste tapmistega, oma vargalaskudega laste ja naiste varjust, kust oleks kõige kergem pakku joosta? Ühe, teise, kolmanda seltsimehe saate te kätte... hävitate... nagu te saite kätte ja hävitasite täna ka Oskar Andersi... Aga neid mõtteid, neid ideesid, mille eest me võitleme, ei suuda te hävitada iialgi! Kuuled — iialgi!

HERMANN (*kaldub jälle äärmusest äärmusse — muu- tub järsku ülbeks, küüniliseks; tõuseb, vaatab pilka- valt naeratades Henrikule otsa*): Lollpea! Teed siin... romantikat... ja kõik. Millega te tõendate,

et su sõbra, selle Andersi õndsas lõpukses olen süüdi mina... või et selles on süüdi teised minu mõttekaaslased? (*Kehitab õlgu.*) Jah, pole põhjust enam kauem varjata, — muidugi olen ma teie punase taudi vastu ja olen otsustanud edaspidi võidelda teiega... ka aktiivselt!

HENRIK: Ah millega me tõendame sinu ja su sõprade süüd Oskar Andersi tapmises? Üks sinu enda hundi-kutsikatest — argpüks, nagu olete te kõik — sai rüseluses veidi pigistada ja... lõi oma elu eest kartma. Meie omad tahtsid teda Punase Risti autole toimetada, et rahvas teda oma pühas vihas jalge alla ei tallaks, tema aga sai sellest aru oma kommete kohaselt, — et teda tahetakse lintšida. Noh, ta püüdis oma kallist isiklikku kasukat päasta näpuga näitamise kaudu teistele, eeskätt sinule.

HERMANN (*kehitas õlgu*): Idioot! Need pole... faktid!

HENRIK: Ta oli ka üks nendest, kes sinu käsu kohaselt uputasid Hans Berensi, tapsid eile — sinu ja härra Jacksoni baptistist-sekretäri isiklikul juuresolekul — gümnaasiumiõpilase Kristjansoni, ja tema oli ka üks neist kolmest automaadimehest, kes tulistasid täna Oskar Andersit. Peaks olema siiski küllalt usaldatav tunnistaja, eks ole?

HERMANN (*uuesti ebakindlaks muutudes*): Kui... kui hakatakse arvestama igasuguste poisikeste jaburdusi... siis...

HENRIK: Ole vait, mõrtsukas, ära püüa enam musta valgeks pesta! Eeh, s-sina! (*Kaotab järsku tasakaalu, haarab taskust püstoli, tahab tulistada.*)

HERMANN (*langeb silmapilkselt põlvili, surub pea nagu kaitset otsides käte vahele*): Ära tee... ära tee, sõber... sõber... ära tee!

EMA OLSEN (*karjatades*): Henrik...!

HENRIK (pöördub; pinget tas vaibub — midagi ta kehas otsekui katkeb, lõtvub; käsi vajub alla, püstol kukub murule; oigava, valulise tooniga): E-ma Olsen... ema Olsen! (Surub käed näole, istub rõdu-trepile.)

HERMANN (märkab hädaohu möödumist, kargab püsti; pistab paanilise kiirusega, pead õlgade vahele tõmmates ja kogu kehaga ettepoole vimma langedes jooksu, meenutab suurt halli turjakat rottit; kaob põõsaste vahele).

SEITSMES PILT

*Olsenite elutuba kaks päeva hiljem; päikesepais-
teline, vaikne hommikupoolik.*

KATRIIN HAAKE (*kummargil kummuti kohal, suu
valuliselt-kramplikult kinni pigistatud, otsib mi-
dagi*).

MATTIAS (*tuleb rõdu-uksest, püüab käia hästi tasa-
kesi; murelikult*): Noh, kuidas on, ema?

KATRIIN: Mis seal on? Elust äravintsutatud ini-
mene... see tunaeilne andis veel viimase hoobi.

MATTIAS: Ikka... nagu enne?

KATRIIN: Jah. Aina lamab, vaatab lakke... Silmad
on suured, kohkunud... ja sõrmed vaibal — aina
kobavad millegi järele.

MATTIAS: Insener Asmus pidi arsti kutsuma. Kas
see käis?

KATRIIN: Käis. Aga mis see arstki... Närvivapus-
tus. Teame ise juba seitse aastat — sellest saadik,
kui need sakslased poisid ja vana Andreamise ära
viisid —, et närvivapustus. Oskar oli talle ju nagu
poeg — elas seal ülal juba koolipoisist peale. Lähed
muidugi kah matust vaatama?

MATTIAS: No kuidas minagi's mitte...? Rahvas
juba... kogunebki.

KATRIIN: Jah, kuulan siin ju hulk aega, kuidas ta

koguneb... rahvas. Oota's natuke. Kui ta magama peaks jääma, eks ma tuleks kah kaasa. (*Ära paremale.*)

MATTIAS (*istub, hakkab piipu seadma*).

ASTA (*ilmub pahemalt; sosinal*): Tere hommikut, onu Haake.

MATTIAS (*ringi vaadates*): Tere, tere, tütar.

ASTA: Ingrid ja Henrik saatsid küsima. Ei tea, kas tal on juba... parem?

MATTIAS: Ütle, et... on. Jah, ütle, et on parem. (*Paus.*) Nad on ikka seal, töölismajas?

ASTA: Jah, ikka. (*Nuuksudes.*) Oi, onu Mattias, kuidas töölised teda leinavad, seltsimees Andersit! Öösel oli mitu korda niisugune tunne, et... oleks tahtnud ise seal kirstus lamada... et tema oleks edasi elanud ja... võidelnud.

MATTIAS: Eks sul ole muidugi õigus: kes meist teistest siis praegusel raskel ajal nii vajalik on kui tema, vennike.

ASTA (*nagu endamisi*): Jah, see on... nii kurb. Ja ometi: see on samal ajal ka nii ilus, nii võimas, nii meeldejääv. Tema — lamab. Aga väljast... inimesi aina voolab, ja voolab, ja voolab. Mehed, naised, lapsed... Tulevad ja tulevad! Tarvis oleks need mõrtsukad sinna vedada — vaadake! Mis olete teie oma automaatidega selle jõu kõrval!

MATTIAS: Jah, tütar, nõnda see on — hea inimene on maailmale kasulik isegi oma surma kaudu...

KATRIIN (*tuleb pahemalt, suleb enda järel ettevaatlikult ukse; hoiatades*): S-st!

MATTIAS: Noh? Magama jäi?

KATRIIN: Jah, nüüd jäi magama... ometi viimaks! (*Märkab tüdrukut.*) Ah näe, sina, Asta, oled ju kah siin. Matuselisi läks aknast mööda, kuulsin neid üt-

levat, et vabrikud seisvat täna viimseni... ja üldse kõik tööd?

ASTA: Jah, seisavad. Ja kui teda viima hakatakse, annavad nad — samuti ka sadamas olevad laevad — talle au... vilega.

MATTIAS (*kordab*): Jah, nõnda see on — hea inimene on maailmale kasulik isegi oma surma kaudu...

KATRIIN: Ega härrade meeoleolu või täna tõesti lõbus olla, — olid oma kurjuses nii kangesti kindlad, nüüd aga kartku, et neid kõiki nende tempude eest vastust andma ei tirit! (*Tasakesi, mõtlikult.*) Jumal seda teab, kust see hoog järsku tuli... ja julgus... Rahvas oli kõik äkitselt... nagu ühe hingega. (*Paus; vaatab tükike aega kartliku pilguga enda ette, jätkab.*) Meie ju kah juhtusime ühe sihukese mõrtsuka lähedusse. Külitab murul nagu inimene ikka, ainult kuuma ilmaga mantli selga toppinud... muud midagi iseäralikku. Aga niipea kui sealt lastekoori varjust need esimesed tärinad üles poodiumile lajatasid — tema kah kohe kükakile ja mingisugune veidrat moodi püss hõlma alt välja. Sa jumal... kuidas see Mattias nagu visati püsti... ja kohe kahe käega sellest püssist kinni, kuni painutaski selle otsapidi vastu maad ja... kuni inimesed kohale jõudsid. (*Jälle vaikselt, tumedalt.*) Noh, ja siis tuligi see oma häbi, see Karl...

ASTA (*pikkamisi*): Karl...? Kas siis tema kah... seal oli?

KATRIIN: Ju... oli! (*Kohendab pearätti, vaatab piinlikkust tundes maha, püüab nuttu tagasi hoida.*)

MATTIAS: Oli jah! Otsis vist jälle oma artiklite jaoks materjali, sul! (*Paus.*) Noh, see, millest olin ikka unistanud, läkski täide, — äigasin talle karguga nii, et tuli Punase Risti autoga ära viia! (*Naisele, kor-*

raga järsult.) Mis üle sa häbened? Mis üle? Et ma teda lõin? Ammu juba oli selle ära teeninud... ja rohkemgi veel! Et sul niisugune lontrus poeg on? Aga peale tema oled ilmale toonud neli ausat inimest, kas see ei maksa midagi?

ASTA (*kuulab; samuti*): Jah... ema Haake... kas see sinu arvates siis ei maksa midagi?

KATRIIN: Muidugi... See kõik on ju õige, aga... (*Pühib silmi.*)

(*Kostab võimas ühislaul:*)

Töörahas, tungi edasi —

tungi nüüd...

Löö põrmu, kes meid rõhub!

Ei keegi sind või pidada,

kõik takistused lõhu!

MATTIAS: Kuuled, meie vana võitlusmarss. Jah, kogunetakse, kogunetakse!

ASTA: Ma hakkan kah minema. Kas sa, onu Haake, ei tule teda saatma?

MATTIAS: Tulen, tütar. Aga või mina jõuan siis, sinuga kõrvuti jääda...

ASTA: Jah, ma küll... pean ruttama. (*Lahkub.*)

KATRIIN (*vaatab vargsi naabertuppa; aru pidades*): Teab nüüd... Praegu ta ju magab... ja väsimuski peaks tal suur olema...

MATTIAS: Eks muidugi, et väsimus peaks tal suur olema... Aga ma arvan siiski, et... kas poleks parem, kui sa siia jääksid.

KATRIIN: Nojah, see on kah õige. Ja ega ma isegi tunne jalgu all... Oma jumalagajātu-käigu tegin ju kah õhtul ära... (*Paus.*) Hea küll, mine pealegi üksi.

MATTIAS (*lahkub vaikides*).

KATRIIN (*läheb akna juurde, avab selle, istub siis laua äärde ja kuulab pead kätele toetades*).

INGRID (*tuleb pahemalt — aeglase kõnnakuga, sirge, rahulik*): Tere hommikut, tädi Katriin.

KATRIIN (*vaatab teda teraselt*): Tere, lapsuke. Asta just natuke aega tagasi läks siit. Kas ta sulle vastu ei juhtunud?

INGRID: Juhtus küll. (*Paus.*) Ema olevat... uinunud?

KATRIIN: Jah, uinus. Kas oled tema pärast mures?

INGRID: Ei. Ma tulin sellepärast, et... seltsimees Anders tuuakse siit oma tänavast, oma elukohast mööda. (*Istub, näib nüüd kohutavalt väsinuna, hoiab end aga endiselt sirgelt, jäigalt.*) Kalmuküünlad on vaja akendele panna... ja lipud.

KATRIIN: Jah, seda kindlasti... seda kindlasti... on tarvis teha. Nii et... sa ise jääd mõneks minutiks siia? Ma siis läheksin ja korraldaksin... ka omal pool.

INGRID: Mine.

KATRIIN (*lahkub tõtates*).

INGRID (*istub veel pisut, pea käe najal, tõuseb, läheb teisele korrale*).

(Mõneks ajaks jääb tuba tühjaks; on väga vaikne; ere päikesevalgus tungib läbi avatud akende, tuul liigutab kardinaid; ja sellest vaikusest, päikesepaisetest ning soojast hilissuve tuulest kasvab jälle võimsalt esile kogunevate matuseliste laul, — vana, traditsiooniline revolutsioonilaul:)

...Millega seisavad riigid,

kõik see on orjade töö, —

haarame kätte nüüd piigid,

murrame pilkase öö...

Aeg on ju võitlusse astu!

Vabadust ihaldab vaim.

Suudab siis seista me vastu

kõdunev kurnaja võim!

INGRID (*tuleb jälle tuppa, süütab aeglase, rahulik-
kude liigutustega kalmuküünlad ka elutoa akendel,
asetab nende vahele kaks punast lipukest; seisatab,
vaatab üksisilmi päikesesärasse, kuulab*).

EMA OLSEN (*ilmub pikkamisi avanevale vaheuksele,
toetub käega tuge otsides vastu piita; tasakesi*):
Tütar... tütreke...

INGRID (*pöördub pikkamisi*): Jah, ema. (*Vaikus.*) Sa
ärkasid jälle?

EMA OLSEN: Ega ma ju ei maganudki. (*Paus.*) Ma...
mõtlesin. (*Paus.*) Ja... kuulasin. (*Paus.*) Ja just
nagu nägingi... (*Paus; tuleb aeglasel sammul läbi
toa; veelgi vaiksemalt.*) Kogu öö olid sa... seal...
ta juures?

INGRID: Jah, kogu öö. (*Paus.*) Kogu... viimase öö,
mis meile jäi...

EMA OLSEN (*istub*): Asta, ja Mattias, ja Katriin kõne-
lesid siin omavahel, kuidas teda seal jumalaga jät-
mas käiakse. Terve... linn.

INGRID: Jah. Kõik need, kes tahavad rahu elada.
Kõik, kes ei taha sõda ja ameerika orjaperemehi,
neid... mõrtsukaid. (*Paus.*) Ja sääraseid, ema, on
palju... palju... (*Paus.*)

EMA OLSEN: Ma olen... väga rõõmus, et tal nii roh-
kesti sõpru ja poolehoidjaid on. Su isa... ja su kaks
venda... võitlesid samuti fašistlike kude mõrtsukate
vastu. Nad kadusid vaikselt, jäljetult.

INGRID: Ei, ema, nad ei kadunud vaikselt, nad ei
kadunud jäljetult. Sa oleksid pidanud kuulma, kui-
das neid ikka ja jälle eilse öö ja täna hommiku
jooksul meelde tuletati!

EMA OLSEN (*just nagu virgub järsku*): Kas tuletati,
tütar? Kas neid tõesti tuletati meelde, su isa ja
vendi? (*Haarab Ingridi käest kinni.*)

INGRID: Tuletati, memme. (*Vaikselt.*) Ja eilse õhtu... ja öö... ja täna hommiku jooksul mõtlesin ma kõigest säärastest küsimustest tuhat korda rohkem, kui ma olen neist iialgi elus mõtelnud. (*Paus.*) Ise, ise oleme süüdi, et meie käest on kõik ära kistud! Ise oleme süüdi, et hirmus sõjaohu järele õhus hõljub! Oleme lasknud end suigutada, peiõutada, nagu loomil taltsaks teha... Ja neid, kes on selle vägivalla vastu välja astunud, oleme lasknud vanglates määndada või hävitada... ainult hambaid kokku surudes, kuid leppides!

EMA OLSEN: Jah, küllap see on nõnda, laps... Sellest kõneles alati su isagi, kui ta elas.

INGRID (*surub käe hajameelselt laubale; nagu endamisi*): Ta parteikaaslased... tema partei juhid... jõudsid pealinnast päralt, et saata teda matuserongi esimeses reas... (*Paus.*) Hommikul varakult hakkasid linna kohal tiirlema ameerika pommituslennukid... nagu raipekullid. (*Paus.*) Aga allkirju Stokholmi üleskutsele on tulnud eilse ja tänase päeva jooksul rohkem, kui seda oleks kunagi oodata teatud — töolistelt, ümbruskonna talupoegadelt, haritlastelt... Ja neid tuleb juurde veelgi... veelgi... Neid tuleb veelgi!

EMA OLSEN (*kuulab tütart tähelepanelikult; hella tooniga*): Sul on vist... väga raske?

INGRID: On, ema. (*Tumedalt, peaaegu kisendades.*) Olgu ta neetud, see kahejalgne kiskja, kes seda kõike siin korraldas, — see suurte murdjate ustav käsutäitja! Olgu ta neetud ja surgu ta... nagu hull koer aia ääres!

EMA OLSEN (*vaikib, teeb pingutusi, et mitte kokku langeda*).

INGRID (*jätkab*): Et leidus maailmas naise ihu, mis

eostus säärasele koletisele elu andmiseks! Ja et see ihu avanes... selle koletise maailmale laskmiseks!
EMA OLSEN (*tumedalt, tasakesi, nagu oiates*): Oo, tütar... ära viska kivi inimesele, kes — võib-olla — kannatab praegu niisama suurt valu kui sina ise! (*Vaikus.*)

INGRID: Jah, sul on õigus. Säärase hundi üle ei saaks rõõmu tunda ka kõige halvem ema. (*Endise rahuga.*)
Jätan su jälle üksi... Lähen teda saatma. (*Lahkub.*)

EMA OLSEN (*tõstab pikkamisi käed, surub need ahas-tades näole*).

HERMANN (*siseneb äkki rõdu-uksest, jääb lävele seisma; on tugevasti purjus ja püüab esineda mingi üleoleva, küünilise uljusega*): Tervist, proua ema!

EMA OLSEN (*võppub, pöördub alles tükikese aja pärast, pikkamisi*): Sina... oled.

HERMANN: Mina! Ei oodanud? No-o? (*Astub taaruval sammul läbi toa, kordab*): Kas tõesti ei oodanud, proua ema... noo-noo?

EMA OLSEN: Jah, ei oodanud. (*Paus.*) Miks sa... tulid?

HERMANN: M-miks ma tulin? Mu kraaminatuke on ju kõik siin, ma ise pole aga sel-les ümbruses m-mitte just armastatud olevus, hahaa... Ja mõtlesin siis, et täna, praegusel kellaaajal on kõige sobivam end siit — n-noh — välja m-meldida: olete kõik s-suursündmusel. (*Heidab käega.*) Et sina koju jäid, — ei tee viga, egas sina ikka oma liha ja verd kel-lelegi h-hävitada ega r-risti l-lüüa ei anna! (*Tahab kohe üles oma tuppä minna.*)

EMA OLSEN: Oota, poeg.

HERMANN (*peatub vastu tahtmist*): Jajah, mis on?

EMA OLSEN: Henrik, su sõber, süüdistas sind tunaeile kohutavate süüdistustega. Ma pole saanud tema en-

daga kõnelda, — jäin pärast seda lugu voodisse, — ja ka tema... pole vahepeal kodus käinud. On see süüdistus... õige?

HERMANN (*heidab jälle hooletult käega*): Õige või mitte õige — kas maksab sääraseid probleeme arutada... m-meil kahel? Niikuinii ei saa sa neist nagu kord ja kohus aru. Eks ole, proua ema, ega ei saa ju?

EMA OLSEN: Ma loodan, et ehk siiski... saan neist aru.

HERMANN: Ei saa, ei saa! (*Krimpsutab nägu.*) Ja lõpude lõpuks seda pole ka vaja. Kahju muidugi, et sa sattusid kõigi nende r-roo-sakas-magusate meeste mõju alla... (*Pöördub, väljub otseukse kaudu; on selgesti kuulda, kuidas ta ebakindlad, raskelt kompivad sammud trepist üles lähevad.*)

EMA OLSEN (*istub ikka kuidagi vaikselt, kuulab algava matusetalituse helisid*).

HERMANN (*jõuab mõne aja pärast tagasi alla — ühes käes väike nahkkohver ja portfell, teise käe otsas suur reisikohver, mantel üle õla visatud, hele viltkaabu kuklas; asetab kõik toolile*): Soo-h, ongi enam vähem kogu mu varandus. Või nagu vanad roomlased ütlesid: „*Omnia mea mecum porto!*“ (*Võtab püksitaskust napsipudeli, kuuetaskust klaasi.*) Ja et praegu pole tarvis just rutata, siis... sa lubad ju ometi... (*Istub.*) Š-Šoti viski, pärit Prantsusmaal taganevate inglaste laost, saadud saksa ohvitserilt, kelle venelased andsid Ungaris nõndanimetatud sõjatribunali kätte liiga agara l-laagritöö pärast ja kes hukati avalikult m-maailma õnne nimel, h-hah-haa! Uhe sõnaga — väga rahvusvaheline artikkel, nagu sellest *curriculum vitae*'st peaks selguma. (*On nähtavasti ka ülal joonud ja taarub endisest veelgi tugevamini, — suudab end vaevalt toolil otse hoida;*

täidab klaasi, tühjendab selle mingi uhkustava pealiigutusega.) N-nii! Soo-h! Jaa, sa ei saa neist probleemidest aru, mis me neist mälume! (*Esitab siiski oma murdja-ideoloogia.*) Nimelt... näed sa... maailm tuleb hoopis ümber ehitada. M-mõningate aksioomide alusel, mis me oleme seni ülekohtuselt h-hüljanud! Igaüks meist teab ju juba üsna harilikust looduslootunnist, et inimene pole midagi rohkem kui vaid üks loomaliik... Ainult, et ta mõtleb... et ta käib püsti tagumistel jäsemetel... et ta on suuteline oma jõu teadlikuks suunamiseks. Ja kõik! (*Laotab käsi, joob jälle.*) Kõik! K-kuradile kogu s-senine sen-ti-men-taal-ne humanism! Kui inimene kui tugevam ja targem loomade hulgas võib ühegi südametunnistuse piinata treenida, ekspluateerida ja isegi süüa oma neljajalgseid sugulasi, miks siis need, kes on tugevamad ja targemad inimeste endi hulgas, peavad jumal teab mihukese tseremooniaga ja missuguste siidkinnastega kohtlema neid oma kahejalgseid v-vendi, kellest nad on targemad, tugevamad, kellest nad käivad sedasi või teisiti üle? (*Pilkavalt.*) Kommunistid kõnelevad pealisehitusest. Õige! Äga ärgu unustatagu, et kogu see nõndanimetatud inimsuse ja humaansuse roosamanna on samuti ainult pealisehitus! (*Joob jälle.*) Ja... käigu ta kuradile! Inimese kaks k-kõige aluselise-mat põhi-instinkti on kurjus ja egoism. Jah! Ja n-neist kasvab v-välja v-võitlus! Jah! Õieti põhimõte, et... kõik, mis sa pead endale kasulikuks, on ka m-moraalne, see tähendab l-lubatud... jah!

EMA OLSEN (*kuulab tardunud ilmel; jõuliselt*): Vaiki!
Vaiki juba kord, metsaline!

HERMANN (*naerab*): Noh, näed sa! Ma ju ütlesin, et proua ema ei suuda neist probleemidest aru saada.

Aga millal on siis mass kunagi järele jõudnud... eesrindlikule mõttele? Hahhaa! (*Hakkab juba sootuks purju jääma; kissitab närviliselt silmi, püüab nagu midagi meelde tuletada; halvustavalt.*) Hitler oli... kah tark mees, aga ehtas halvale materjalile... Sest saksa väikekodanlane, tema on... inimene emotsiooniga, inimene, kes toimib meeoleolu sunnil. Emotsioon, meeoleolu on aga l-lollus! Võtame või inimese kui t-teatud l-loomaliigi mõtte füüsilise hävitamise, kuna seda võib ju kasutada hoopis-ki otstarbekamalt! Ja härra Trumani šansid — kuigi ta ise on Hitlerist t-tobedam, — on selles suhtes hoopis paremad: tal on suurepärane materjal! Hahhaa! Jänki-väikekodanlane, see on kaine, külm, asjalik mõistus! Jänki-väikekodanlane, see on... rahvusetu segu, ehtne kosmopoliit, vinigrett, kokte-il, mees, kes lähtub kõigepealt ja igas asjas äri, saadava kasu seisukohalt, olgu siis n-nõndanimetatud ini-me-se enda osas, olgu siis tema tööjõu osas... hahhhaa! (*Surub rusikatega laupa, läheb äkki segamini.*)

EMA OLSEN (*viivitades, tumedalt*): Issand jumal, Hermann... poeg... kuidas sa oled koletiseks kasvanud! Kuidas sa... oled... koletiseks kasvanud!

HERMANN (*ikka sõrmenukkidega pead muljudes*): Koletiseks? L-lollus! M-moodsaks tänapäeva-inimeseks olen kasvanud, h-haa! Moodsaks maa-il-ma-koda-ni-kuks... haa! Ha-hhaa! (*Tahab jälle juua, tõukab aga klaasi ümber, itsitab kuidagi mõttetult.*) Ehh, l-läks! Ja las minna! P-pea valutab... V-varsti saab nelikümmend tundi ilma s-silmataie uneta — hoidsin end virge ainult s-sääraste pr-reparaatidega. (*Koputab sõrmenukkidega vastu viskipudelit, ajab enda suure vaevaga püsti, laulab kähinal.*)

E-elas k-kord uhke pr-rei-li Aliis,
t-teda ju-maldas ko-gu Pa-riis...

S-sõitis Chevrolet's kui n-noor pr-rintsess,
p-pärlid, bril-jandid... š-šikk, n-nobless.

M-mis iial i-hal-das,
r-raha tall' võimaldas!

Jaa, hhaa, r-raha tall' v-võimaldas... Uhe s-sõnaga
— s-sõnnik! Tarvis on... p-puhata! (*Läheb — käigul
kuube seljast rebides ja mööda põrandat järele lo-
histades kušeti juurde, heidab pikali; samal hetkel
kostab eemalt spordiväljaku poolt aeglast, tugevat,
valjuhääldaja poolt kõvendatud häält.*) Mis... m-mis
see siis...? K-kes seal s-sedasi?

EMA OLSEN (*kuulab pead pööramata; viivitades*): See
on Henrik. Ta kõneleb seltsimees Andersile.

HERMANN: Henrik...? Seltsimees Andersile...? Ah
jaa... jaa... (*Istub, selg kühmus; Henriku hääl vai-
kib, selle asemel algab kohe teine — niisama aeg-
lane; niisama tugev.*) Ja see... s-see kah... s-seltsi-
mees Andersile?

EMA OLSEN: Jah, see kah. (*Paus.*)

HERMANN (*naeratab kõveralt*): Tuleb välja, et tal
oli... palju sõpru... (*Heidab käega.*) Ja olgu. Ol-gu!
(*Orkester alustab „Maailma demokraatliku noor-
soo hümnit“; rahvas laulab kaasa:*)

Kõigi rahvaste lapsed —
rahuunistus püha on meil.

Ajal karmil ja raskel
käime õnne eest võitluse teil.

Kõigil mandritel, saartel
merel, maailmakaartel

igäüks noortest

käsi meil andku,

— võitleme, sõbrad, koos!

Hetk hiljem mattub kõik vabriku- ja laevavilede vägevasse, otsekui ähvardavalt-hoiatavatesse leinahelidesse; Hermann kargab paanilises hirmus püsti.)
HERMANN: M-mis seal... n-nõndaviisi...? (*Kukub tagasi kušetile.*)

EMA OLSEN: Seal tervitatakse samuti teda. (*Paus.*)

Ta viiakse oma kodust mööda. Varsti on nad siin.

HERMANN: S-siin? Nad on varsti siin? (*Tõuseb jälle; pominal.*) See... see... on ju... kurat teab mis! Kus-kil ei või enam kindel olla... Tarvis... on... kuhugi... ära minna! Tarvis on siit... kuhugi... ära minna!

EMA OLSEN (*seisab ikka kuidagi liikumatult, sirgelt; pikkamisi*): Kuhu sa lähed, poeg? Maailm on varsti liiga kitsas, et teid — sind ja su sõpru — rahva viha eest varjata.

HERMANN (*kähinal*): Jäta... jäta... s-saadand võtaks! (*Muutub hirmu tõttu pisut kainemaks, tõmbab kuue rutates selga, haarab kohvrid.*) Oma pojale... ütled nõnda! Oma lihasele pojale!

EMA OLSEN: Minu tõelised pojad hukkusid su sõprade käe läbi. (*Osutab akna poole.*) Ja nüüd on need, kes sealt tulevad... ja laulavad... nüüd on kõik need — minu tõelised pojad... Aga sellepärast, et ma olen maailmale ka sinu sünnitanud... kurjategija... palun ma sellelt maailmalt andeks! (*Kirglikult, jõuliselt.*) Kuuled sa — palun andeks! Põlvili palun andeks, et ma sulle kord elu andsin!

HERMAN: N-nii? Ah nii? Ähh! (*Jookseb raske kandami all taarudes ja pead paanilise hirmu pärast õlgade vahele tõmmates rõdu kaudu välja.*)

(*Matuserong on vahepeal lähedale jõudnud; kostab selgesti selle aeglast, rasket astumist, mis näib endas peituvat jõuga kõik ümberringi võppuma pa-*

nevat — majad, maa, kaugemal asuvad mäekingud; laeva- ja vabrikuviled annavad endiselt leinasingnaali; rahvahulk laulab:

Sa langenud tulises lahinguhoos,
nüüd rahvas sind kalmule kannab...

On sangar, kes tööliste võitluseloos
me õnne eest ohvriks end annab...

Siis jõuab matuserong üsna maja ette — vaikib, peatub, tardub kohale; läbi akna paistab punase riidega kaetud puusärk, mida kannavad Trolli mootorivabriku lukussepad; tупpa tulevad — Henrik, noor tööline, insener Asmus; Henrik lükkab kardinad kõrvale; noor tööline ja insener Asmus asuvad ta kõrvale.)

HENRIK (kõneleb rahulikult, lühidalt, pisut järsu tooniga): Oskar Anders — sõber, seltsimees, võitluskaaslane! Sind ei ole enam meie ridades — need, kes valmistavad ette roima kogu inimkonna vastu ja korraldavad atentaate meestele, kes julgevad neile vastu astuda, mõrvasid ka sinu. Ja siin, selle maja ees, kus sa elasid ja meie kõigi vabadusest ning õnnest unistasid, vannume me sulle: me viime su mulda, aga me ei lase leinates käsi rüppe, vaid jätkame su võitlust.

RAHVAHULK (jõuliselt, nagu kõuekõminaga): Jätkame!

HENRIK (jätkab): Me lubame sulle — me jätkame seda võitlust ühelegi ebaväärsele kokkuleppele minemata, sammugi taganemata, ühtses kindlas rindes Nõukogude Liidu rahvastega, rahvademokraatia maade rahvastega, kogu maailma rahu ja vabadust armastavate rahvahulkadega; me jätkame seda võitlust kapitalistide-sõjaõhutajate endi vastu, nende nõndanimetatud „sotsiaaldemokraatliku“ agentuuri

vastu karmilt, halastamatult, silmapilgukski unustamata hädaohu suurust, mis meid varitseb.

RAHVAHULK: Jätkame!

HENRIK: Kogu töötava inimkonna tuleviku nimel lubame me sulle: nõnda nagu me langetasime oma allkirjadega Stokholmi üleskutsele surmaotsuse kõigi nende kohta, kes püüavad maailma rahvaid oma kapitali huvides uute hirmsate hädade ja viletsuste keerisesse tõugata, nõnda ei kõhkle me kord ka seda surmaotsust täide saatmast.

RAHVAHULK: Ei... kõhkle!

HENRIK (*peatub veel veidi aega akna all, pöördub otsustavalt, astub ema Olseni juurde, suudleb teda laubale; väljub*).

NOOR TÕOLINE, INSENER ASMUS (*järgnevad talle vaikides*).

(Matuserong hakkab uuesti liikuma. Laeva- ja vabrikuviled jätkavad leinassignaale, rahvahulk laulab „Internatsionaali“. Tuhandete inimeste rütmiline, võimas samm kaugeneb pikkamisi. Päike paistab täies hilissuvises helenduses, mäed kauguses sinetavad.)

EMA OLSEN (*seisab endisel kohal — liikumatu, sirge; ta pilk on rangelt otse ette suunatud, nagu näeks ta ikka veel mööduvaid meelevaldajaid*).

Vastutav toimetaja P. R u m m o.

Tehniline toimetaja
O. K a s e m e t s.

Ladumisele antud 10. XI 1950.
Trükkimisele antud 29. XI 1950.
Trükiarv 2000. Paber 54:84, ^{1/2}st.
Trükipoognaid 9,25. Formaadile
60:92 kohaldatud trükipoognaid
7.785. Arvutuspoognaid 6,6.
MB-09483. Trükikoda „Ühiselu“,
Tallinn, Pikk tän. 40/42.
Tellimise nr. 3500.

Hind rbl. 5.80.

На эстонском языке.

А. Якобсон.

На рубеже дня и ночи.

